

Price \$3.00

Ціна 3.00 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XLIV

ЧЕРВЕНЬ - 1993 - JUNE

No. 519

NOWI DNI

**A Ukrainian Monthly published
every month except August by
the Nowi Dni Co. Ltd. in
Toronto, Ont., Canada**

Адреса "Нових Днів":

NOWI DNI

**P.O. Box 400, Stn ~D~
TORONTO, ONT., CANADA
M6P 3J9**

Publications Mail Registration Number 1668

International Standard Serial Number

ISSN 0048-1017

**Editor-in-Chief: M. Dalney
Business & Advertising manager:
A. Horhota**

**1 YEAR SUBSCRIPTION -
РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:**
CANADA: \$30.00
U.S.A.: \$30.00 US

**Австралія: \$38.00 австралійських
ІНШІ КРАЇНИ**

**\$30.00 American or equivalent
Авіапоштою - \$70.00 (в Австралії \$85.00)**

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

ALBERTA - АЛЬБЕРТА:

E. Krasnoshtan
4510 - 106 St., #208
Edmonton, Alberta T6H 4X2
Tel.: 437-7098

AUSTRALIA - Австралія:

F. Habelko
61 Lawson Ave.
Frankston 3199, VIC. Australia
Tel.: 03-783 7782

M. Waksutenko
28 Alguna Cres.
Rostevor, S.A. 5073

GR. BRITAIN - ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. Ivan Dolhopiat
6 Nemoure Rd.
London, W3 6NZ England
diasporiana.org.ua

Засновник і редактор 1950-1969 П.К. Волиняк

Видає Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповіальністю

Мар'ян Дальний - головний редактор

**Редколегія: Тоня Горохович, Василь Гришко, Мар'ян Дальний,
Олексій Коновал, Інас Омельяненко.**

Адміністратор і Оголошення - Ада Горгота

У ЦЮМОУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

М. Сарма-Соколовський -- ВИБРАНІ ВІРШІ	1
Григорій Корніенко -- "КОРОТКИЙ КУРС", СТРАШНІ ЛІТА	2
Олександр Шугай -- ЧЕТВЕРО НА ВЕЛОСИПЕДАХ	3
Оксана Соловей -- ЧОТИРИ ОБРАЗКИ	6
Володимир Прядка -- БЕЗ КУЛЬТУРИ ЗАГИНЕМО (закінчення)	8
Юрій Шерех -- СКАРБИ, ЯКИМИ ВОЛОДІЄМО	10
Марія Гарасевич -- ОЛЕКСА ВЕРЕТЕНЧЕНКО	16
Мирослав Ілюк -- "В ИМЕНИ ТИХ ВЧЕНИХ, ЩО НЕ ДОЧЕКАЛИСЯ..."	20
Марія Базелюк -- "МИ ЕВРОПЕЙЦІ, І ЦЕ ЗОБОВ'ЯЗУЄ" (інтер'ю з мером Львова Василем Шпіцером)	22
Юхим Красноштан -- ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ДЕКАБРИСТИ	24
Мар'ян Дальний -- ДВА ЮВІЛЕЇ	26
Микола Мушинка -- КАРТИНИ ОЛЕКСИ НОВАКІВСЬКОГО...	28
Ірина Гузар -- ДО ПРОБЛЕМИ РЕНЕСАНСУ В УКРАЇНІ	30
Юрій Мошинський -- ЯПОНСЬКІ ДЕРЕВОРИТИ	32
Дмитро Обяк -- КЛАУС КІНКЕЛЬ В УКРАЇНІ	33
Михайло Слабошицький -- І ВСЕ ЦЕ -- РОМАН КОЛІСНИК	34
Юрій Гаврилюк -- СОЮЗ УКРАЇНЦІВ ПІДЛЯШШЯ	37
Андрій Глинін -- СТАЛІНГРАД -- ЖАХЛИВА ІСТОРІЯ	38
ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ	39
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	40

На першій стор. обкладинки: Оксана Баюл -- 15-літня чемпіонка фігурної ізди на лижвах, яка здобула в змаганнях за світовий чемпіонат у Празі золоту медалю для себе і України. Саме тепер виступає в турніре з групою фігуристів-чемпіонів у 43 містах Північної Америки.

● Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. ● Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції. ● Незамовлені матеріали редакція не повертає. ● Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправлюти мову та скорочувати надіслані матеріали.

Література, мистецтво, наука, суспільне життя

Микола САРМА-СОКОЛОВСЬКИЙ

ОДКРОВЕННЯ

Степанові Хмари

Думаю. А, може, сню? -- не знаю.
однак себе в собі
я не шукаю.

Я і колись
стежиною Сковороди
у мандри не пішов,
шукати райські кущі та сади, --
ще юнаком
у "Кобзарі" Шевченковім знайшов
свою дорогу.
І досі нею йду,
допоки не впаду.
Всього було на ній...
але ніколи я не нарікав на Бога.

Уже дотоптую останній ряст колючий.

Я пам'ятаю тих,
хто нищив нас,
а перед тим -- жорстоко мучив...

Священик я, з розверзтим серцем навстіж,
але ні церкви в мене, ані паства --
живу в самотності безмежній,
утративши в неволі Божу благодать,
не змігши Богові воздать
належне,
і без вагань грішив:
коли мене хтось бив у праву щоку,
я вмить, з насоку,
в ліву бив,
віддаючи мерзотникові борг.
Не знаю, як на це дивився Бог...
А нині я не той -- став крацим,
і навіть в помислах не миць:
прощаю всі провини винуватцям нашим,
лише чекістам-землякам
ніколи не прошу!

1.6.90

МІЙ ПОРТРЕТ

Головне -- тло,
що міниться, мов бите скло
і відбиває те, що є
і що було.
У тлі моого портрета --
не портьєра потерті

і не якась верета,
а цілий концерт космічний,
незображеній, одвічний,
у ньому і моя земля
із могутнім Дніпром,
із її добром...

Ще -- і карпатські гори
з людським та моїм горем,
бо в Карпатах скрізь могили,
і кожен хрест
від зажури моєї похилий:
тут спочивають
друзі мої, партизани,
їх вколисують тумани
та шелести ласкаві.

А в славнім місті Станіславі,
де лежать стрільці УГА,
де вже цвинтаря немає,
де ступа чужа нога,
моя мама спочиває.

А мій вуйко в місті Львові,
в гробовому скові, --
обіч нього плинє Лета.

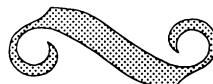
А ще в тлі моого портрета
дріт колючий, мури-грати,
а на вишках -- все солдати!

Ще навколо моего обличчя --
час двадцятого сторіччя:
глуза північ з тaborами,
дріт колючий чагарями --
все в безмежному засніжжі,
хуга лиця в'язням лиже.

А в одвічній мерзлоті
лежать і нині
мої нетлінні,
мої святі, --
сердешні мученики-в'язні.
Над ними написи вже невиразні...

Ось на такому тлі --
мій портрет:
чоло -- з мислі,
броні -- з морозу, навислі,
очі -- із світла,
вуха -- із слуху,
ніс -- із степового духу,
що пахне полинно,
вуста -- наша правда ї молитва
за тебе, Вкраїно.

7.II.92

НАША ВІРА

Якщо Бог правує космічним огромом, всіма блискавицями й громом, то які ж дрібні для Нього люди?! Космічній пилинці по груди, а трохи більшій -- по п'ятирі. Невже, такий великий, Христос за нас, таких дрібних, та був розп'ятий? Але це правда, що Він страждав на дереві, і це -- не видиво у мрежі, ні! I mi відтоді не дрібні i не убогі, bo в нашій вірі міститься Сам Бог i всі Його чертоги.

20.II.92

ОЧИМА НА ЗАХІД

На вітах -- а нічого. Укрило землю дране рам'я, ступаю зболено на нього: я ввесь -- всивіла пам'ять...
A скільки пройдено доріг... I кожна -- у нікуди. Чужинцями зітtero наш поріг i всипано сміттям огуди.
I досі ми не знаємо, хто ми, й не маємо своєї хати; в чужу вертаємось з тюрми, щоб далі в ній конати.
Неначе в приймах живемо, до незалежності в нас осторога. Одну біду з релігії жнемо, не маючи свого і досі Бога.
Попи змосковщені лиш: -- Паки! Паки!
Мовляв, іще, іще замало муки!
Святенники -- мов цьковані собаки: не вирвати наших храмів з їхніх рук.
На Захід з вірою дивлюсь -- о, Галичина, -- воїстину українська Русь!
Й тебе гіркотна не минула чаща... Твоїй Святині я молюсь -- лиш в ній надія наша.

29.II.92

* * *

Сама насипалась високая могила, що від зажури почорніла, бо в ній і досі стогнуть наказний гетьман

Павло Полуботок, в кайдани закутий, Базар і Крути, рік Тридцять третій та Чорнобиль -- усі в одному гробі! А над могилу -- хрест високий, що вріс корінням у неспокій; на дереві цім вінок терновий і кров Ісусова, густа, нетлінна... -- нарешті із Господнього хреста зійшла Вкраїна.

27.10.92

Микола Сарма-Соколовський почав писати вірші ще напередодні другої світової війни; він колишній офіцер Червоної армії, який під час війни здезертирив і вступив до українського націоналістичного підпілля на Полтавщині. В тому ж періоді здобув духовну освіту і був висвячений в сан сучасним патріярхом Мстиславом. Брав безпосередню участь у збройному націоналістичному опорі в Карпатах. Після війни був скхоплений і засуджений на смерть, з заміною на багаторічне суворе ув'язнення. Боротьбу за визволення України продовжував і після звільнення з тюрми. Проживає тепер в Новомосковську.

Ред.

Григорій КОРНІЄНКО

"КОРОТКИЙ КУРС"

Науки люди вищої не знали:
Вкраїнець, росіянин, білорус,
Мов біблію освячену вивчали
"Короткий курс".

Кругом плелися змови та інтриги,
Тривожно бився України пульс.
Студіювати примушували книгу
"Короткий курс".

Хто не хотів читати, бить поклони,
Для того шлях прямий -- на Колиму.
І поклонялись люди, мов іконі,
Грузинові, единому йому.

Глумились з нас УСІ його пророки,
Обіцюючи людям вічний рай.
"Короткий курс" був довгим і жорстоким,
Народе мій, про це не забувай!

* * *

Страшні літа у пам'яті і досі,
Хіба їх може взяти часу тлін?
Були рабами люди безголосі,
БОЯЛИСЯ підвєстися з колін.
Славілля люте кожен з нас терпів,
В комуністичний рай ніхто не вірив.
Прийшла пора, попадали куміри,
І ти, народе, змучений прозрів.

ЧЕТВЕРО НА ВЕЛОСИПЕДАХ

(Уривок з книги "Через терни Гетсиманського саду" про Ів. Багряного)

Чарівна, змучена, в передчутті чогось невідомого, Полтава залишилась у них позаду. В передчутті невідомого, а все ж лихого...

Оглянувшись, Антоненко-Давидович мимоволі зіронізував:

-- Прощайте, Марто!

Це були фінальні слова з роману Підмогильного. Роману, який Борис Дмитрович уважно прочитав одразу, як тільки "Невеличка драма" про великі соціальні, а надто ж національні проблеми з'явилася друком, починаючи з березневих сторінок журналу "Життя й революція", і вже встиг висловити автору свій сквальний відгук, давши творові найвищу оцінку. А своїм незлім і мілім жартом він ще раз нагадав про той неабиякій літературний успіх, що мав у читачів (і слухачів міста Полтави) його колега по перу і щирий приятель.

Та, може, водночас натякнув і на щось інше?

Скажімо, на сон, глибокий і непорушний сон, що, ніби ліричну героїню "Невеличкої драми", просту радянську службовку з палкими пориваннями до омріяного щастя, Марту Висоцьку, після її потрясіння й прозріння, раптом зморив і здолав тиху, передсвітанкову Полтаву. Як-не-як, дорога попереду стелилася довга, далека. Нелегка дорога, яку обрали самі. Чи вистачить у них сили й снаги? Чи не забракне терпіння й взаємоповаги? Саме цього, останнього, при всіх негараздах і нестатках, здається, найбільше було потрібно в суспільстві. І тим, що пишуть книги та статті, виступають на зборах чи мітингах, і тим, що вирошуєть хліб, стоять коло верстатів чи трудяться за столами в установах...

Почувши, як несподівано, але вельми доречно процитовано його твір, Підмогильний, що любив здебільшого мовчати, аніж говорити, не залишив це без відповіді. Наслідуючи героя повісті Антоненка-Давидовича "Смерть", запопадливого більшовика Попельначенка, жартома скомандував:

-- Комуністи, за мною!

Ще й зробив удаваний рух, налігши на педалі, щоб вихопитись уперед.

У цій розіграній ситуації бракувало хіба що клачання затворів та стрілянини, про яку йшлося в повісті.

Виступаючи вчора перед полтавцями і читаючи їм згаданий тринадцятий розділ, завжди спокійний і витриманий Антоненко-Давидович помітно хвилювався. Тепер же із витівки Підмогильного розсміялися не тільки Багряний і Тенета (вони іхали поруч), а й сам автор повісті. Ну, що ж, сам і винен, бо своїм, по-дружньому щирим жартом, він таки напросився на це. А популярність у читачів його повісті "Смерть" здобула теж одразу, як була вперше опублікована в тому ж таки журналі "Життя й революція", в двох

останніх числах -- одинадцятому й дванадцятому -- 1927 року. Потім, 1928 року, вийшла в світ окремою книжкою разом із невеличкою, але майстерно зробленою повістю "Тук-тук..." та двома оповіданнями. Якщо бути й зовсім точним, то минулого, 1929 року Державне видавництво України ще раз перевидало цю повість. Он як! І вже не злагнеш, чи автор повісти, самобутній і талановитий письменник, суворий реаліст із досить гострим, сатиричним поглядом на життя і з чималою дозою іронії, скепсису та іскрометного гумору в змалюванні дійсності, помітив і вихопив з виру буття згадану сакраментальну фразу, чи, може, навпаки, вона й народилась, утвердившись у житті, як і в літературі, саме завдяки його творчій фантазії та старанню. Хоч, мабуть, усе тут значно тонше, складніше. Адже деякі штрихи власної біографії письменника все-таки цілком збігались із долями тих, кого він змалював.

Гм, комуністи за мною!... Крилате гасло більшовиків, що надумали зруйнувати старий світ "до основанья, а затем..." Що ж "затем"?

*Мы наш, мы новый мир построем:
Кто был ничем, тот станет всем.*

До речі, ці ж рядки з комуністичного "Інтернаціоналу" в перекладі Миколи Вороного українською мовою наповнені зовсім іншим смислом і звучать не так нищівно:

*Лиши ми, робітники, ми, діти
Святої армії труда,
Землею будем владодіти,
А паразитів жде біда.*

У пролетарському гімні, отже, насправді йшлося про трудівників як таких, незалежно, либо ж, від їхньої професійної приналежності. І володіння землею -- як засобами виробництва, як потугою і захоченням усіх до праці. Власне, для того, щоб кожен мав право і змогу трудитись, виявляючи себе. Це зовсім не те, що в російській інтерпретації:

Кто был ничем, тот станет всем...

Та що не каже, а він, Борис Дмитрович, колишній воїк петлюрівського війська, борець за волю України, за її державну самостійність і незалежність, якийсь час (1920-1921 рр.) і сам перебував у лавах КП(б)У. Щоправда, швидко злагнувши згубну, антинародну політику більшовиків, зокрема в національному питанні, вийшов з їхньої партії. Відтак вступив до УКП, сподіваючись на незалежність і самостійність цієї політичної організації. Та укапісти, на жаль, теж не виправдали його надій. Розчарувавшись, Антоненко-Давидович 1923 року порвав і з ними. Відтоді від політичної діяльності відійшов. І, думається, назавжди.

Але ж Підмогильний -- цей чортів інтелігент у першому поколінні, як переважна більшість українських літераторів, учораших селяків та робітників, цей високоосвічений Валер'ян, із чиїх вуст і прозвучала двозначна фраза: "Комуністи, за мною!" -- ніколи не належав до партії. До жодної з них...

Битим полтавським шляхом упевнено й швидко рухались чотири зігнуті постаті, шурхотіли велосипедні колеса...

На сімдесят сьому році життя Борис Дмитрович згадував:

"З Полтави до Зінькова, а відтіля до Охтирки я іхав автомашиною з моїми нелітературними приятелями 1959 року, а от з Києва до Полтави -- через Батурин, Глухів, Гадяч, Охтирку й Диканьку я зробив подорож на велосипеді 1933 року з покійним Підмогильним, Тенетою та Іваном Лозов'ягою. Це була надзвичайно цікава, насичена багатьма враженнями мандрівка, що у всіх подробицях залишилась у пам'яті та все життя..."

Подробиці збереглись, а рік, на жаль, не запам'ятився, бо, називаючи 1933-ий, Борис Дмитрович приступився помилки: тоді Багряного було вже зарештовано і він разом з тисячами таких же, як сам, ув'язнених здійснив мимовільну "подорож" на Далекий Схід. (Антоненка-Давидовича, розшукавши на віть далеко за межами України, сталінські опричники репресували дещо пізніше -- 1935 року, в Алма-Аті, де український письменник змушений був працювати редактором у філіалі Московського державного видавництва "Казахстану", викладаючи російську літературу на робітфаці щойно відкритого там Гірничого інституту.)

Помилився Борис Дмитрович і вдруге, коли писав:

"...через Куземин проїздив 1933 року під час своєї велосипедної подорожі по Україні з покійним Підмогильним і Тенетою, а в Охтирці до нас приїхався ще відомий Вам (Д. Нітченкові. -- О.Ш.) Лозов'яга Іван, що для цієї мети за один день навчився їздити на велосипеді й одчайдушно махнув у таку ризиковану для нього подорож..."

Певен, Борис Дмитрович згодом і сам виявив би власну помилку щодо 1933 року, якби розповів про це з усіма належними подробицями. А такий намір у нього був: "...я близьчим часом, поки й сам не пішов на той світ за своїми тодішніми товаришами в мандрівках, напишу докладніше."

Не написав. Не встиг.

А може, й написав, так недремне око зловісного КДБ тут-таки запеленгувало ці кокументальні свідчення, вилучивши їх.

Але факт залишається фактом: велосипедна подорож по Україні все-таки була. Як незмінними були її учасники: Валер'ян Підмогильний, Борис Антоненко-Давидович, Іван Лозов'яга (Багряний) та Борис Тенета.

Добре було б, звичайно, на цю тему послухати й самого Багряного. Уже в еміграції, в Новому Ульмі, тому ж таки Дмитрові Нітченкові в товаристві Гри-

горія Костюка, Уласа Самчука та його дружини Тані Іван Павлович розповідав:

-- Одного разу ми вчотирьох вирушили на велосипедах з Полтави на Зіньків. Зі мною були ще Антоненко-Давидович, Валер'ян Підмогильний і Борис Тенета. Ідуши через Диканський ліс, ми сфотографувались біля брами, що була збудована ще за часів Мазепи...

Ну, чим не переконливий доказ?

Іх, доказів, більш, ніж досить. Велосипедами по Україні ці чотири письменники мандрували не раз. Тому-то за давністю часів й сталаась "накладка". Стрімкий перебіг подій змістив у пам'яті Антоненка-Давидовича навіть рік: драматичний тридцятий -- на трагічний тридцять третій.

Крім усього іншого, тоді в моду, а точніше в пролетарську свідомість широко входив велосипед.

Зізнаюсь, не міг без усмішки читати в газеті "Більшовик Полтавщини" цілком серйозну замітку про те, що за старих часів ця двоколісна машина була іграшкою поміщицьких, купецьких та куркульських класів, а тепер вона має зовсім інше значення. Яке? Насамперед поліпшити господарський та культурний зв'язок поміж підприємствами, радгоспами, колгоспами. Кінь поступається перед трактором, а пішохід мусить поступитись перед велосипедом. Велосипед звільняє сотні й тисячі листоношів від важких щоденних мандрівок та полегшує роботу культурників, агрономів, інженерів. Нарешті, він має велике значення для спорту, не потребуючи спеціального догляду і знань для експлуатації. Велосипед -- завжди до послуг трудящих.

Але наша промисловість, зазначалося далі в замітці, не може задоволити всього попиту на велосипеди. (Вічна, тяжка, нерозв'язна проблема, здавалося б, на перший погляд, розумної, чітко продуманої планової соціалістичної економіки!) Щоб розширити виробництво популярних двоколісних машин, велозаводи випустили спеціальні велозобов'язання по 160 карбованців, що їх може придбати на виплату кожен трудящий. Передплата закінчується до 1 липня. ЧИ ВИ ВЖЕ ПРИДБАЛИ СОБІ ВЕЛОСИПЕД?

У такий спосіб рекламивалася продукція, попит на яку, власне, зростав без реклами. Зростав і не міг бути задоволений цілком.

А втім, Підмогильний, Антоненко-Давидович, Багряний і Тенета встигли придбати собі велосипеди.

-- Іншим разом, -- розповідав Багряний, -- ми їхали до Дніпропетровська...

Отже, це і є саме та незвичайна поїздка, про яку я тут веду мову. Поїздка з Полтави до Дніпропетровська 1930 року. Щоб зайвий раз уточнити, наведу подробиці з уст самого ж Івана Павловича:

-- Я іхав задній. В дорозі у мене в велосипеді лопнула вилка. Я покотився на дорогу, а колесо вирвалося й покотилося вперед...

Коли б не цей прикрай випадок -- додам від себе -- згадана мандрівка чотирьох літераторів по Україні могла б стати чудовою рекламою для заводу, який випускав двоколісні машини. А то що ж виходить:

технічний брак. Та й перевага в рекламі надавалася іншим, значнішим досягненням, ніж велосипед. Якщо вже досягнення, то не на землі, а неодмінно в повітрі! Наприклад, великий український авіалеріт, про який у захваті повідомляв "Більшовик Полтавщини" та інші газети. Інформувалося також (попри їз лаконічними рядками: сьогодні о 19 год. в клубі Медсанпраці -- чистка радлікарні) і про екскурсію на Дніпрельстан -- чудо соціалізму! Це хоч і на землі, але ж пов'язане з віковичним Дніпром та його легендарними порогами... Ще в лютому "Більшовик Полтавщини" ознайомив із тим, що ж робиться на Дніпрі, де звершується чудо:

"Середню протоку на Дніпрельстані остаточно закрито. ДНІПРО ЗВЕРНУВ УЛІВО. (Тут і далі підкреслення мое. -- О.Ш.) Міст через новий Дніпро будують швидким темпом. На будові працюють робітники Дніпропетровського заводу. ВЕСНОЮ, КОЛИ ПОЧНУТЬ КЛАСТИ НОВИЙ МІСТ, прийдуть закордонні інженери з чехословацького Відковицького заводу, бо конструкцію мосту виробляють у Чехословаччині.

Щодня, після роботи, дніпрельстанівські робітники оглядають будування мосту і на власні очі переконуються, що дніпропетровці будують міст швидко й уміло. У ленінські дні робітники склали угоду на соцзмагання, зобов'язавши збудувати міст на півроку раніше від зазначеного строку -- замість 1 лютого 1931 р., 1 вересня ц.р."

Тож, мабуть саме туди і вирушили з Полтави письменники-велосипедисти. Але не тільки на Дніпрогес. Поїхали в гості до земляків Валер'яна Підмогильного, який народився в селі Чаплі на околиці колишнього Катеринослава, а тепер Дніпропетровська. Як там? Що діється? Уже й села Чаплі, мабуть, немає -- зникло в обіймах індустріального міста...

У тому ж таки Дніпропетровську жив Борис Тенета. Не тільки жив, а й виростав. Хоч його раннє дитинство минуло по-сусіству -- в Донбасі, де народився... Одне слово, підстав для цієї незвичайної поїздки було більш, ніж досить.

Іван Павлович розповідає:

-- Я лежав непритомній, аж поки мої спільніки кинулись, що мене позаду немає. Прийшовши до свідомості, я підвівся, сів і чекав, поки вони прийдуть до мене...

Підмогильний, Антоненко-Давидович і Тенета не примусили його довго чекати. Розвернувшись свої велосипеди, за кілька хвилин були вже на місці пригоди.

-- Що, козаче, упав з коня?

-- Кінь ногу поламав...

-- А сам хоч цілий?

-- Памороки забило.

Його велосипед лежав на узбіччі.

-- Вилка лопнула...

-- А сам хоч цілий? Нічого не поламав?

Багряний підвівся:

-- Бог помилував. Тільки памороки забило.

Антоненко-Давидович зауважив:

-- Може, не слід було нам так гнати? Ще встигнемо з козами на торг...

Переднє колесо, відкотившись, лежало поодаль. Добре, однаке, було те, що велосипедист лишився не ушкоджений. І хвилина тривоги мимоволі обернулась на гумор:

-- Як же тепер поїдеш, Іване?

-- На одному колесі! -- рішуче сказав Багряний. -- Навчився ж їздити на двох, то чому не спробувати й на одному?

Велосипедисти поклали на узбіччі і свої двоколісні машини, а самі змушені були розташуватись на відпочинок.

Багряний приніс переднє колесо. Тим часом Підмогильний, Антоненко-Давидович і Тенета оглянули поломку.

Підмогильний зіронізував:

-- Мабуть, на заводі орудують шкідники...

-- Вони тепер скрізь, -- додав Тенета. -- У Полтаві замість гарного хліба випікають глевтяки, а в Харкові штампують браковані велосипедні вилки...

Антоненко-Давидович сказав:

-- Сюди б нам зараз якогось технаря, винахідника, щоб зарадив біді, полагодив цю кляту вилку чи, принаймні, порадив, як обйтися без неї. Колеса ж цілі!

-- І справді, -- погодився Підмогильний. -- Пошли, Господи, винахідника "перpetуум мобіле!"

-- О, я знав таких!

Антоненко-Давидович закурив. Багряний теж потягся до цигарки. А закуривши, Борис Дмитрович не втримався, щоб не розповісти кілька веселих історій, що трапились йому в житті. І ця несподівана зупинка чимось нагадала мисливський перепочинок...

Здалеку почувся гуркіт вантажівки, що, здіймаючи куряву, котилася по шляху. І саме в тому напрямку, який був потрібний.

Багряний вийшов на шлях і рукою подав знак водієві...

Через багато років, згадуючи цю поїздку, Іван Павлович розповідав:

-- Уже аж у Дніпропетровську полагодили велосипед, зваривши вилку... ■

ВЕЛИКИЙ ВИБІР
НАЙНОВІШИХ ЖІНОЧИХ
МОДНИХ ОДЯГІВ

DANYA

FASHION SHOPPE
2378 BLOOR STREET W.
TORONTO, ONT., M6S 1P4
Телефон: 766-4511

ГОВОРІМО ПО-УКРАЇНСЬКИ

ЧОТИРИ ОБРАЗКИ

Подорожують по-різному. Заради товариства і заради самотності. З горюю клунків і з однією валізою. З дітьми і без дітей. З метою і без неї.

I. Бейджін, 1983.

Навколо кишіло людьми. Путівник Нагеля -- довідник енциклопедичного типу -- радить: оглядини Бейджіну (Пекіну) слід починати з майдану Тянь-ань-минь, центральної точки сучасного міста і вікодавнього осередня країни. Тут ми і стоїмо. Гігантський прямокутник (десь 500 на 800 метрів) вимощено сірим каменем. Близько середини -- масивний гранітний обеліск, пам'ятник героям революції. Теж сірого кольору, з віддалі він губиться на тлі сірого бруку. Зблизу можна прочитати -- якщо тямиш по-китайськи -- мудру фразу, відтворену на його грані золотими ієрогліфами у власноручній каліграфії Мао-Цзэ-Дуна: Народні герой бессмертні.

З заходу й сходу майдан обрамлений знов таки сірими важкими будовами. На сході це Історичний музей та Музей революції; на заході -- осідок державного уряду, де відбуваються Всекитайські збори народних представників, найвищого органу влади і единого законодавчого тіла країни. Зая засадань, у формі театру, розрахована на 10 тисяч осіб, банкетна зала на п'ять тисяч. Фасад будинку оздоблює портрет Мао-Цзэ-Дуна.

Північний торець майдану впирається в багряну стіну Забороненого міста. У центрі стіни велика брама, крита двоярусним дахом з жовтої черепиці. Брама називається так само, як і площа: Тянь-ань-минь, що можна перекласти "небесний супокій" чи "нескінчений мир". Колись за багряними мурами жили китайські імператори, вони єдині мали право носити шати жовтої барви. Жовтий колір був винятковою принадлежністю імператорського двору. Особливо значливі укази імператора спускали з балкону брами до укліякливих високих урядовців у позолоченій скриньці, яка мала вигляд фенікса. Звідси популярна китайська приказка: накази з дзьоба золотого фенікса. Саме з цієї брами першого жовтня 1949 року Мао-Цзэ-Дун проголосив утворення Китайської Народної Республіки і підняв над жовтою черепицею червоний прапор, пообіцявши нужденним переможцям збудувати земний рай. До початку "культурної революції", що загнала в могилу п'ятдесят мільйонів, лишалося ще кільканадцять літ. Браму, як і будинок уряду, прикрашає портрет вождя.

На південному торці площи, обличчям до брами -- нещодавно збудований мавзолей. Місце спочинку "великого" Мао. Будову китайського стилю зведені руками добровольців. З жовтня 1976 до серпня 1977 тут перебуло сімсот тисяч охотників робітників з усіх закутин Республіки. Мавзолей відкрито для відвідувачів три дні на тиждень. Сьогодні саме такий день, і на площи товпиться місцевий люд, ласій на видови-

ще. І ми також. Наше становище краще: нас, іноземців, пропустять першими, не доведеться годинами вистоювати в черзі. Вже велять формувати колону по чотири в ряд. Я крайня, поруч -- літній американець, проповідник котрогось відламку протестантської церкви, за ним його дружина і ще хтось. Поволенки рушаємо. І тут сусіда ошелешив мене питанням:

-- Хто він, властиво, був цей чоловік?

Мені на момент відібрало мову. Врятувала ситуацію дружина:

-- Щось наче Лінкольн для Америки.

Я змовчала. Яким вітром занесло вас, людоњки, у Китай?

II. Східна Африка, 1977.

Дощовий період кінчився. Високі трави на савані мерхли, стирчали колючою щетиною. При швидкій ізді за джіпом-всюдиходом непрозірною хмарою висла курява. Одягали захисні окуляри, ховали в плястикові мішки фотоапарати, пов'язували хустинами голови. Запобіжні заходи рятували тільки апарати, а подорожні хутко позбувалися причепуреного вигляду. Білі спортивні костюми на молодому лікарів та його дружині на очах стали сорокатою одяги: темні плями на брудному тлі. Подружжя своїм виглядом не переїмалося, день крізь день одягало те саме, кожен бо знат, що прати не було коли, не було де, а речей вони мали з собою обмаль: одна валіза на двох, щоправда великого розміру, але видавалася легкою, напів порожньою. Наші малі були туто напаковані...

Крім одягу, пара нічим іншим не вирізнялася. Задоволено фотографували слонів і антилоп, ахкали, коли жирафа перебігала дорогу, подивляли сонного лева, який збайдужіло блимав на туристів і відразу заплющувався; замріяно споглядали снігову вершину Кілімандро. Все, як і годиться. Відмінність виявилась, щойно ми перетнули кордон Танзанії. Країна славиться скульптурою з ebenового дерева. Різьба і там дорога, а в Сполучених Штатах ціна на неї підскакує вдесятеро. Треба тільки знати, де збити. Першого ж ранку подружжя зникло перед сніданком, і автобус змушеній був чекати на них мало не годину. Спершу пасажири мовчали, тоді півголосом нарікали, тоді голосно обурювались. Нарешті пара з'явилася, ледве тягнучи важезні клунки: чорну різьбу. Після цього інциденту подружжя старалося не порушувати розкладу та купувало, купувало, купувало. Прибувши в Найробі, довелося їм придбати великий плетений кошик з покришкою, запхати в нього всі свої речі, а звільнену валізу щільненько заповнити "духами" та "предками" (найрозповсюдженіші види різьби). Плянували вони незабаром сафарі повторити.

III. Нідерланди, 1991.

Я забарилася, ввійшла в ідальню, коли всі вже сиділи. Поблизу вільного місця не виявилось, аж ген у кутку залі лише троє за столиком. Підходжу.

-- Дозволите?

-- Просимо, просимо, -- зацокотіла молода жінка.

-- Я -- Ен, а це Том, а це Джім.

Довелося знайомитись.

-- Оксана.

-- Ви українка?!

-- Так.

-- І я українка. Ми з Канади.

Третє, а, ймовірніше, четверте покоління емігрантів з Галичини. Мови вона вже не знала, лише окремі слова, які знали і її супутники не-українці: борщ, пироги, голубці. Коли подали суп, і я побажала "смачного", вона не зуміла пояснити приятелям, до чого той вираз.

Дуже хутко я довідалася, хто з них і що робить (всі троє мають вищу освіту), як довго подорожують по Європі (шість тижнів), які чудові готелі в одному місті, як смачно годують у другому, які зручні потяги, яка швидка обслуга, як приемно, як...

-- Ви теж любите подорожувати? -- І з неприхованою гордістю: -- Я вже побувала у двадцяти чотирьох країнах! А ви?

Мене розбирає сміх.

-- Не знаю, ніколи не спало на думку порахувати.

Ен явно розчарована. Пробую втішати.

-- Ступала я на всі материки, руки вмочала у всі океани.

Сподобалося. Ен ринулася далі:

-- Ми щойно з Бельгії, а перед тим спинялися в Люксембурзі, а перед тим у Швейцарії, а перед тим...

Треба було бачити щире здивування на обличчях, коли я обмовилася, що найдовша моя подорож тривала чотири тижні, і що за той час я не переступала кордон однієї країни. Розставались ми приязно, але на наступних зупинках знайомства не підтримали.

IV. Бельгія, 1991.

Брюгте. Не містечко, а свято. Розкошне старовинно зір. Діловито плещається в каналах качки. Дзвенить тиша над білими домочками Бегайнгофу. Мармурова Мадонна Мікельанджело марно захищає Дитину від незліченних спалахів магнію та цікавих поглядів. У сквері за собором б'ють копитами землю різномасті коні чотирьох вешників Апокаліпси (скульптор Рік Поот). У провінційному музеї за сквером висять шедеври середньовічного мистецтва:

"Страшний суд" Іеронима Босха (1450-1516), "Суд Камбиса" Жерара Давіда (1484-1523), портрет Філіпа Доброго Ван дер Вейдена (1399-1464), "Мадонна з Донором" Ван Ейка (бл. 1385-1441).

Мене поривало ще раз глянути на Філіпа Доброго. Я щойно відкрила для себе Ван дер Вейдена і не могла насититися його речами. Та й на інше зайвий раз кинути оком не завадить.

Залі музею розташовані амфіладою. У першій з них, праворуч од входу, гордість музею "Мадонна з Донором" Ван Ейка, найбільша, поминаючи Гентський вівтар, з відомих робіт мистця. Перед нею завжди хтось є, а сьогодні діється щось незвичайне: внесено стільці, і осіб з двадцять різного віку й статі пришикло слухають пояснення темпераментного екскурсовода. Я теж довгенько простояла прислухаючися. Цікаво, шкода тільки, що не все схоплюю: німецьку мову вже добре призабула, а чоловік сипле словами, як горохом. Пішла подивилася, що мене вабило, ще послухала, ще раз обійшла музей, знов опинилася біля Ван Ейка.

Туристи з Німеччини як сиділи перед картиною до моого приходу, так і лишилися сидіти, коли я виходила.

***

Істинно кажу вам -- подорожують по-різному. ■

DR. NATALIA STAWOWCZYK
ACUPRESSURE

Лікування методом натуральної медицини
включаючи різного роду сеанси масажу
-- лікувальні та профілактично-оздоровні.

Лікування таких недуг як:

Системи травлення; Дихальної системи; Нирок і мочових проводів; Крові -- кровоносної системи;
Нервів -- невралгії, невростенії, неврози; м'язів, суглобів, костей; Жіночі недуги; Шкірні недуги тощо.

8 Peach Tree Path
ETOBOICOKE, ONT.
M9P 3T7

Tel.: 244-5838

години прийому від 10:00 до 6:00
за попереднім домовленням.

**Complete
Home
Comfort!**

- Автоматична, контрольована комп'ютером доставка оліви
- 24 години, 7 днів тижнево радіодисп'єчерська обслуга
- Продаж і обслуга домашнього огрівального устаткування
- Обслуговуємо Торонто, Ошаву і околиці
- Все фінансуємо на догідні сплати.

SIPCO OIL LIMITED

83 Six Point Road, Toronto M8Z 2X3,

Tel.: 232-2262

ВИ МОЖЕТЕ ПЛАТИТИ БЕЗКОШТОВНО У COMMUNITY TRUST, 2299 BLOOR ST. W.

БЕЗ КУЛЬТУРИ ЗАГИНЕМО (2)

(Закінчення)

Чи може розгорнути діяльність український кінематограф? Так! Йому під силу створити сотні фільмів з нашою тисячолітньою історією. Драми і трагедії, що відбувалися на терені України, це одночасно джерело і пізнання і дослідження природи українця. Чому, скажімо, українці замість того, щоб долати ворогів, боролися один з одним, виснажуючи сили народу? Це серйозний об'єкт вивчення і висвітлення. Багатосерійні психологічні телефільми витіснили б з екрану так звану молодіжну маскультуру.

Ми усвідомлюємо крайній занепад нашої економіки і розуміємо, що виживемо за рахунок налагодження продуктів виробництва, товарів народного споживання, різкого покращення їх конкурентоздатності на зовнішньому та внутрішньому ринку. Але разом із упровадженням новітньої технології повинна зростати роль художників-дизайнерів, які здатні створити самобутній стиль усього національного продукту. Досвід передових країн, таких, як Японія, свідчить про те, що держава мусить звернути увагу на естетичне виховання молоді. В Японії йому відводять по 20 годин на тиждень! Ось у чому криється одна з головних причин стрімкого злету могутньої східної країни. Отже, і нам необхідна реальна реформа освіти, що поєднала б принципи національної школи, комп'ютеризацію музичного та естетичного виховання дітей. А це забезпечить формування і духовно наповнених і технічно озброєних громадян.

Потребує реформи система театральної, музичної та художньої освіти. Не мирімося з тим, що національні мистецькі кадри в закладах культури гартуються в російськомовному оточенні. З тим, що випускники не володіють українською мовою, не знають своєї історії й культури. Зрозуміло, тому акторам чуже рідне слово, а музиканти і художники не бачать джерел для натхнення у глибинах вітчизняної культури і мистецтва. А втім неможливо творити національне мистецтво, якщо користуєшся не своєю мовою, бо це -- інші інтонації, образи, ритми, кольори, формотворення. Культура будь-якого народу вимагає фундаментального закорінення у світ національних цінностей. Ми знаємо, як постраждало китайське сучасне мистецтво, коли було прищеплено не властиве йому натуралістичне, просторове мислення. Розпався національний стиль, загублено поетичну самобутність художньої мови. Наша культура і мистецтво цікаві світові, доки вони є неповторними явищами, а не сліпими дубляжами світових стандартів. Підтримуючи різноманітні мистецькі напрямки і художні стилі, маємо дбати, щоб культурні традиції народів, які поселяють Україну, не були розлиті в морі стереотипів.

Люди чекають на якісні зміни в архітектурі на базі індивідуального проектування ансамблів та окремих об'єктів, пошуку національних рис у сучасній забудові, збагачення художньої мови, насичення малими форма-

ми, пластикою і коліором, яскравою декоративністю, вишуканими інтер'єрами, що було притаманне українському зодчеству. Розвинемо декоративно-прикладне мистецтво. Хай воно увійде до кожного нашого житла. Відродимо самобутнє килимарство, ткацтво, одягнемо художні колективи в ошатні стрій, створимо національні меблі.

Існує і проблема підготовки кадрів професіональних реставраторів, на які в Україні справжній голод. Тисячі пам'яток архітектури і мистецтва в жахливому стані. При такому відношенні національна спадщина або зовсім загине, або чекатиме сотні років на відродження. В руїнах шедеври світового значення: Густинський монастир на Чернігівщині, Успенський собор у Києві, Замки у Корці, Меджибожі, Бучачі, Кременці. Чекають відбудови Михайлівський собор та церква Богородиці Пирогощі у столиці та багато інших. Споглядання руїн наших храмів -- тяжка духовна травма. Народ не повірить у власні сили, доки не піднімемо з руїн національну спадщину.

Звертаюся до творчих працівників України: давайте разом направимо зусилля на художнє осмислення нашої історії. Давайте разом створювати те, чим заборгували перед своїм народом! Спільно витіснимо маскультуру з дитячих і юнацьких душ, відродимо притаманну нам пісенність, моральні й естетичні ідеали, запровадимо в школах обов'язкові програми вивчення народних пісень, епосу, історії та культури України, навчання художників ремесла і гри на старовинних музичних інструментах. Створімо Академії народного мистецтва і фольклору, де виховуватимемо покоління мистців, котре пов'яже свою творчість з традиціями предків і понесе їх нащадкам. Якщо реалізуємо ці наміри, наша духовна сила потрійтися. І стане Україна великою культурною державою з високорозвиненою промисловістю, сільським господарством, відома і бажана у всьому світі! І будуть іздити до нас вчитися, як іздуть до Японії, що досягла вершин технічного прогресу і нічого не втратила з культурних традицій.

Професіональні творчі спілки і мистці, які до них належать, потребують відчутної допомоги з боку держави. У нинішній нелегкий час їм необхідна пайна дотація за прикладом, скажімо, Литви. Є відомості, що професіональні художники Франції теж на утриманні держави, а в Росії прийнята постанова, за якою оплата орендованих майстерень, комунальних послуг, телефон прирівнюється до оплати за житло. Навіщо в Україні добивати свої національні кадри? Складається враження, що хтось ніби навмисне хоче довести мистців до конфронтації з урядом. У подібних лабетах народжувається твори мистецтва, які матимуть характер протесту, вибуховості і критичності до існуючого ладу! А це негативно вплине на глядача. Художник малюватиме надмірно експресивні й агресивні картини, режисер

поставить фільми, що висміюватимуть існуючу дійсність. Враження будуть небезпечними і ніяк не сприятимуть стабільноті в державі. Але сьогодні при спробі вирішити життєве важливі питання в кабінетах часто помічаєш нерозуміння представників влади. Вони не второпають, чим відрізняється професійна творча Спілка від інших громадських організацій, скажімо, клубу любителів собак і кішок або любителів кіно чи пива, нарешті, просто аматорів від мистецтва...

І коли тобі безповоротно відмовляють, мовляв, багато тут таких ходить, то розумієш, що потрапив не в державну установу, а в організацію сліпих, німих і глухих. Бо коли високопоставлені керівники не влюблують суттєвою різниці між професіональним мистецтвом і самодіяльністю, то вони своїми діями сприяють розмежуванню художніх критеріїв і відбувається загальне падіння культури до рівня аматорства. Досвід поколінь, закладений в особі професіонального мистця, обезцінююється і зневажається. В законі про культуру України потрібно відділити правовий статус професійних творчих спілок від інших громадських організацій. У наших спілках зосереджено творчий потенціал народу!

Держава має належно підтримати свою інтелігенцію -- саме їй належить реалізувати програму відродження національної культури і створити повноцінно життєве середовище міст та сіл України. Творчі спілки наполягають на тому, щоб уряд виробив заходи по наданню державних замовлень на твори літератури, музики, теле- і кінофільмів, пам'ятники. Для цього слід розробити довгострокову програму увічення історичних подій, пам'яти видатних діячів історії, науки, літератури, мистецтва по всій території України, здійснити широку програму формування художнього образу міст і сіл у співзвучності з ідеєю Незалежної України.

Зрозуміло, Спілки і їх члени при відсутності ринку і замовлень приречені на загибель. Чи виграє держава, коли загубить професіональні мистецькі кадри? Певно, що ні. Творчі спілки -- єдина надія на соціально-економічний захист і можливість вижити інтелігенції в умовах українського ринку. Художники і майстри, наприклад, не можуть працювати без майстерень, а нині плата за них зросла в десятки разів, аж до астрономічних сум. Де мистеці взяти кошти, якщо його середній заробіток набагато нижчий прожиткового мінімуму? А часто він і зовсім без гроша! Звичайно, орендонадавач змушений вигнати художника з приміщення й останньому лишається або щось підпалити, або втопитися.

Стало відомо, що творчим спілкам та їх підприємствам доведеться сплачувати за оренду й ділянок землі, на яких розташовані їхні споруди. За підрахунком з'ясувалося, що місячна сплата за ці ділянки буде більша, аніж річний бюджет цих організацій!

Звертаюся до уряду України з проханням передати на баланс творчих спілок будівлі та приміщення, які збудовані на їхні кошти, разом із землею, а тим спілкам, що не мають ніяких приміщень, виділити з Державного фонду майна. Кому, як не властям слід потурбуватися про створення належних умов для нормального творчого життя, щоб мистці не покидали батьківщину в пошуках шматка хліба. Адже самі творчі особистості

спрямовують енергію народу не на безплідні політичні протистояння, а у сферу спокійної духовної рівноваги різних верств суспільства. Ще раз наголошую: досвід країн Заходу засвідчує, що ефективне функціонування культури неможливе без фінансової підтримки держави.

Верховна Рада та уряд України мали б забезпечити пільговий податковий режим для творчих спілок та підприємств, які вкладають кошти в культуру і мистецтво. А це захочить як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, підтримуватиме меценатство законом.

Для реалізації конкретних програм, спілкам та їх членам треба надати матеріальну допомогу з восьми відсотків, що мають відраховуватися на розвиток культури і мистецтва. Реальну допомогу від місцевих Рад народних депутатів чекають і осередки народного мистецтва. Ім необхідні приміщення для виставочних залів, салонів, магазинів, створення творчо-виробничої бази.

Слід подбати і про те, щоб звільнити спілки та їх підприємства від податків на прибуток та додаткову вартість, що знизить собівартість творів мистецтва, та звільнити ці організації від сплати державного мита на твори мистецтва, придбані в художніх салонах Спілки художників та Спілки майстрів.

Творчі спілки необхідно залучити до розробки державної концепції розвитку культури і мистецтва, охорони та реставрації історичного середовища, пам'яток історії та культури, естетичного виховання дітей та юнацтва. Адже наші спілки найпрофесіональніші експерти з питань духовності. Мистці не задоволені тим, що Міністерство культури складає програми без їхньої участі. І тим, як розподіляють бюджет на ці програми. Вважаю, що до колегії міністерства повинні також увійти представники творчих Спілок...

І все ж таки я вірю в майбутній розквіт української культури! ■

ЧИ ВІД ВІДЕО ВІДІЛИТЬ ПЕРЕДПЛАТУ?

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA

BOOK & GIFT STORE

ОЛЬГА І АНДРІЙ ЧОРНІ

і син АНДРІЙ -- власники

- Книжки, журнали, газети, пластинки, машинки до писання.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими взорами в гуртовій і роздрібній продажі.
- Біжuterія, кераміка і кришталі.
- Висилки пачок до всіх країн.

"ВЕСТ АРКА"

2282 Bloor St. W., Toronto, Ontario M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751

СКАРБИ, ЯКИМИ ВОЛОДІЄМО

З приходу книжки: Українська Вільна Академія Наук у США. Джерела до новітньої історії України, том 3. Матеріали до новітньої історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів 1857-1933. Редактори Богдан Струмінський і Марта Скорупська у співпраці з Едвардом Касинцем і Наталею Лівицькою-Холодною. Нью-Йорк, 1992, 813 ст.

1. Вступні зауваги

Історія української науки -- тема майже не рушена, історія її в Америці -- ніби ніколи й не існувала. А є в ній визначні сторінки. Ексод наших науковців у воєнні роки, а потім переплив більшості до Америки й Канади приніс не один творчий розум, не одну криницю накопичених знань на захід від Атлантику; а в той час рівень знань про Україну і українські проблеми на американському континенті залишив бажати кращого. Доцільність творення українських наукових осередків у Заокеанні не викликала сумніву. Головних завдань, отже, вони мали двоє -- далі плекати українську науку поза засягом сталінського, потім брежнєвського режимів і -- пропагувати українську науку в англосаксонських колах. Перше могло робитися і українською мовою, друге -- лише англійською. Так постали наукові заклади Заокеання, серед них -- як один з провідних -- Українська Вільна Академія Наук у США з осередком головне в Нью-Йорку. Перекиданню мостів до американського світу серед її видань служили насамперед англомовні "Анали", розвиткові української науки -- серії монографій і збірників різного характеру.

Я не пишу тут історії української науки поза межами України і не маю потреби перелічувати чи характеризувати ці видання. Скажу тільки, що вони добре вписувалися в історію нашої науки, а якимсь краєчком і в історію американської й канадської науки. Але десь на початок вісімдесятих років увиразнилися риси вичерпання цього етапу. Для Америки й Канади українська наука переставала вже бути синім птахом, що, хто знає, може й ніколи не існував, у місцевих університетах постали вже українознавчі центри, які готували свої нові, власні кадри. А з другого боку, старше покоління помалу вимирило або втрачало свою творчу спроможність. Українські наукові осередки ще існували, але явно втрачали широту подиху, творчий запал і навіть здатність перебувати на рівні сучасного знання. Чи на добро чи на шкоду, молоде покоління науковців горнулося до університетських центрів, до англомовності, до функціонування в іншому інтелектуальному підсолні. Мірою відходу старшого покоління чимраз більше до специфічно українських наукових інституцій тулилися невдахи, яких не приймав американський і канадський науковий світ. Творилася небезпека, що еміграційні інституції перетворяться на самопародію, а вони ж мали бути добре ім'я.

Так на початку вісімдесятих років постало потреба переорієнтувати українську науку в Заокеанні. (Від кін-

ця вісімдесятих років, коли став "прозорим" західний кордон України, переорієнтація ставала потрібна зовсім інакша, але тут мова, підкresлю, про початок вісімдесятих років, коли кордони на сході Європи стояли, здавалося, непорушно на довгі роки.) Можливість проблемної науки, плідних наукових дискусій українською мовою курчилася й занепадала. Але наука живе не тільки проблемами, а й фактами -- у ділянці історичних дисциплін -- джерелами. На перший плян висуvalася потреба виявлення її публікації джерел, і то не старовинних (це завдання взяв на себе гарвардський інститут українознавства, а ми, в еміграційних інституціях, не мали для цього ні фінансової бази, ні достатньо кваліфікованих фахівців), а новіших. Тут можливості невичерпні, а потреба пекуча, -- бо в міру того, як іде час, недавно сучасне стає історією, -- а історія потребує джерел. Скажімо, Друга світова війна для старшого покоління людей нашого часу -- сучасність, а об'єктивно це вже історія.

Так виникла в нью-йоркській Академії ідея започаткувати серію "Джерел до новітньої історії України", -- джерел, зосереджених у архіві Академії, але також і в американських та позаамериканських сковищах документів. Уже 1984 року вийшли перші два томи цієї серії. Першим томом уstanовано засновника архіву Академії Володимира Міяковського, другий том містив дипломатичні й військові документи з останніх років Української Народної Республіки. Видання було запляноване так, щоб усі публіковані тексти подавалися мовою оригіналу, а статті, коментарі, примітки -- ввесь редакційний матеріял англійською мовою. У нових обставинах, від 1988 року починаючи, можна було б передискутувати, чи така двомовність доцільна, але шкоди від неї не буде. Порода науковців, що не вміють хоч би читати по-англійськи, перевідиться, як зубри.

Тоді ж таки, 1984 року, почато працю над третім томом серії, але з причин, про які мова буде далі, праця над цим томом розтяглась на кілька років, і він побачив світ тільки тепер, після восьмирічної перерви. От про цей том тут і буде мова. Цей 813-сторінковий том вийшов під назвою "Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів 1867-1933". Том складається з двох частин. Перша охоплює листування з американських архівів -- від Нью-Йорку до Каліфорнії, яке датується половиною 19 століття і першою частиною 20-го і заключає поміж іншим досі не видавані листи П. Куліша (дуже цікаві його міркування про звукові особливості української мови), Михайла Коцюбинського і Богдана Лепкого, а основне місце в ній посідає листування Драгоманова з родиною де-Гольштейнів, що належить до останніх років життя їхнього автора, від 1882 до 1895 року. Цю частину, що охоплює сторінки до 211, зредагував Богдан Струмінський у співпраці з Едвардом Касинцем. Далеко обсяжніша друга частина (починаючи від ст. 213) приносить листи до Наталі Лівицької-Холодної від Євгена Маланюка,

Юрія Липи, Андрія Крижанівського, Дмитра Донцова і Олени Теліги.

Поєднання в одній книзі листів різного часу і поглядів, зокрема таких полюсних, як Драгоманова і Донцова, може здивувати. А справді воно дуже дотепне. У нашому загальному уповільненному процесі розвитку й конфліктів різних ідеологій і Драгоманов і особливо Донцов зберігають (у різних колах і середовищах) до сьогодні актуальність політичних провідників, які виключають один одного. Публікуючи їхні не призначені свого часу до друку листи поруч, у тій самій книзі, редакція ніби підкреслює, що все це вже не сучасна політика, а таки історія і мусить бути оцінювана в обох випадках як щось належне до інших (і різних) часів і епох. Цю частину, що обіймає три чверті видання, зредагувала Марта Скорупська при співрапці власниці архіву -- Наталі Лівицької-Холодної.

2. Драгоманов у листуванні

Епістолярна спадщина Драгоманова широкосяжна і істотно доповнює його книжки й статті. Видавати її почали мало не зразу по його смерті, велика частина її вийшла книжками -- листування з Михайлом Павликом (аж вісім томів!), з Іваном Франком, з Мелітоном Бучинським, з Теофілем Окуневським... До видання вибирали передусім листи ідеологічні і листи, що кидають світло на історію України, підросійської й галицької. Листи до подружжя де-Гольштейнів не видавалися ніколи. Адресати цих листів далекі від українських справ, від української культури й мови. Не диво, що й написані вони російською мовою. Олександра і Володимир де-Гольштейни належали додалеко не рідкісного типу російських революціонерів, що рекрутуючись з аристократичних кіл. Природно, що й самі листи пройшли шляхом, далеким від українських прихильників, дослідників і видавців писань Драгоманова -- вони, ці листи, лишалися в руках Олександри де-Гольштейн на Заході, потім перейшли до родини Вернадських і, кінець-кінцем, опинилися в архіві російської й східноєвропейської культури ім. Бахмет'єва при Колюмбійському університеті в Нью-Йорку. Поки не виявив їх там невтомний шукач рукописів Едварт Касинець.

Видати ці листи слід було, насамперед, через те, що свою ціну має все, що стосується життя Драгоманова передсмертних його років. А листи, що починаються в Женеві, а потім беруть нас до Софії ("Софія, звичайно, місто повітове, але років за 2-3 буде непогане губернське" -- пише стримано, не нарікаючи, Драгоманов 1889 року, і ми можемо зрозуміти як він там почувався), -- ці листи містять багато відомостей про настрої кореспондента, про його стан здоров'я, трохи -- дуже стримано, -- про деталі побуту, -- усе це має значення для біографії автора листів, а нам не може не бути дорогое все, що оповідає про життя й настрої Драгоманова.

Цікаво між іншим, що і в моїх листів -- хоч писані вони по-російськи і до росіян, що напевне не знали української мови, є чимало українізмів, починаючи вже від другого листа (молодший).

Але і для читача, що задовольняється загальним знанням біографії Драгоманова і байдужий до деталів, у листах, тепер опублікованих, знайдеться безліч розси-

відчиняйте

КОНТО СОВИ

Кредитова Спілка "СОЮЗ" радо пропонує Вам відчинити нове кonto для дітей -- Кonto Сови "Сімон". Це кonto дасть можливість Вашим дітям навчитися ігровим шляхом управлінню грішми. Кonto Сови призначено для дітей до 12 років і надає їм такі спеціальні зручності та послуги:

- * ощадну книжку сови Сімона
- * членську картку Кonta Сови
- * величину уділів лише 10 долярів
- * щоденні проценти, виплачувані місячно
- * щомісячне заохочування, подарунки, конкурси
- * термінові вклади на суму лише 100 долярів
- * поквартальну виписку про ріст заощаджень

SO-USE CREDIT UNION

2267 Bloor St. W.	Toronto	763-5575
406 Bathurst St.	Toronto	363-3994
31 Bloor St. E.	Oshawa	432-2161
26 Eglington Ave. W.	Mississauga	568-9890

Ваша Кредитова Спілка
має великий вибір фінансових послуг.
Звертайтесь до нас з усіма
Вашими фінансовими потребами.

паних короткими скрівками думок позаособистої проблематики -- на найрізноманітніші теми, проявів суб'єктивного настрою і об'єктивних спостережень. Часто це тільки крихти з інтелектуального стола Драгоманова (хоч часом є і довші екскурси), але з цих крихт чути смак страв. До того в своїх статтях Драгоманов часто вдається до надміру пояснень і тлумачень -- з огляду на свого читача різних рівнів, -- а в листах ці крихти падають ніби мимохіт, стисло, ніби спонтанно -- і читач може краще побачити, чому саме Драгоманов визначив інтелектуальний шлях багатьох, включаючи Лесю Українку! Наведу кілька прикладів не намагаючися вичерпати тему або інвентаризувати висловлювання Драгоманова.

Ось оцінка свого еміграційного комплексу: "Між тією "дійсністю" (на Україні) і мною стало вже дві "дійсності" -- женевська і софійська, -- і всі три якось близькі і чужі" (1894); "Власне, я не тільки не маю певних надій, але навіть добре не можу собі уявити, як же тепер там "на батьківщині" живуть і як можуть вийти з теперішнього болота -- а в той самий час ніяк не можу собі уявити, щоб таки в 1890-ті роки 100.000.000 людей з усякого роду заливицями, телеграфом, університетами і т.п. і т.п. могли перебувати довго в свинячому стані і навіть у баранячому" (1890). 1887 року Драгоманов пише про політику: "У цій останній я поважно не розумію, що я робитиму. Мені здається, що я свою службу скінчив, якщо не назавжди, то на кілька років наперед". У всіх цих випадках тут не пессімізм або безнадія, а втома і відчуження. А було тоді йому яких 46 років, а еміграції йшов рік однадцятий!

Ось ставлення до Галичини: "Мій запас політичних інстинктів увесь пішов на галицькі справи, які малі, але в них бачиш принаймні точку прикладання сили" (1891) і іншим разом: "Бачу, що тамтешня галицька порода поліпшується, хоч поволі" (1887).

Є в листах влучні характеристики політичних течій і проявів у Росії: характеристики Герценового "Колокола" (яким захоплювався Шевченко), його суперечностей, його обмеженностей, а головне -- нездатності Росії сприйняти позитивне в цьому виданні і схильність обмежитися на викривальних матеріялах при неспроможності скопити ідейну програму (1889). Є цікаве висловлення про початок відходу Росії від "якобінізму" й переходу до "наших, так би мовити, "жірондистсько-американських" ідей (1889), з посиланням на ідеї кирило-методіївські.

Дуже цікаві роздуми над голодом 1891 року і допомогою голодним. Драгоманов бачить голод не як випадковість, спричинену посухою, а як неминучість у загальнікових умовах Російської імперії. "Я, -- пише він, власне не переконаний, що допомога голодним в Росії серйозне діло". Коли навіть нагодувати людей тепер, голод спалахне за кілька років (1891).

Навіть у зовсім побічних справах міркування Драгоманова цікаві й стимулюють думку, вони зберігають свою свіжість і тепер, сто років пізніше. Ось про Коран -- "Учора скінчив Коран. Дурнувата й нудна книга... З усіх релігійних книжок найприйнятніша все таки Євангелія" (1891). Ось про правопис: "Тільки правописне питання хвилює Софію... Хвилювання трохи нагадує

часи аріянської ересі в Візантії, коли... крамарі на запитання про ціну риби відповідали міркуваннями про единосущну і единорідну" (1893). А от думки глибшого й куди ширшого засягу -- порівняння біблійного і римського світу -- "Література класиків холопська супроти Біблії... Нагадати не зашкодить ні мені ні вам, що цивілізація -- річ складна і що грatis словами: класицизм, християнство, арійці, семіти і т.д. не слід" (1893).

Знаходячи себе раз-по-раз у трясовині примітивізму, Драгоманов 1889 р. з од чаєм у голосі повторює паки і паки -- "треба ж комунебудь писати і для дорослих", і це найкращий підсумок його статури і його становища серед земляків (Pro domo sua: не знавши тоді про це гасло Драгоманова, я 1964! року волав -- як і він серед пустелі -- про літературу "не для дітей"). Усі деталі такого роду в цих нібито суто приватних листах складаються на цілісний образ справжнього homo sapiens, і хочеться окреслити цю людину Шекспіровими з "Гамлета" словами "He was a man, take him for all in all". Забігаючи наперед, зіставляючи Драгоманова з теж репрезентованним у цій таки книзі "Джерел" Донцовим -- яким же пласким виглядає цей останній -- у своїй самохарактеристиці через листи!

3. Друга історія української літератури

Відколи існують держави і літератури, завжди були письменники-вигнанці. Овідій томився в степах Дакії-Добруджі, Данте знемагав у Равенні. Але, щоб творилися цілі літератури поза межами своїх країн, на вигнанні, -- з власними видавництвами, журналами, літературними організаціями, -- це, мабуть, здобуток уже нашого часу. Стало дві українські літератури, дві російські, чеські, лотиські і так далі. І часом можна було б сперечатися, котра з кожної пари літератур більше заслуговує на право зватися справжньою літературою і справжнім репрезентантом національної культури.

Щодо російської літератури, університети Франції, Америки, Скандинавії зробили свої висновки -- вони запровадили окремі курси російської еміграційної літератури, курси, що скоро набули популярності серед студентів. І ця інновація була акт не лише політичного характеру -- і своєю вагою і своєю оригінальністю російська література в закордонні становила своєрідне й повновартісне явище. Так само польська, чеська, Українські критики та історики літератури рухалися далеко повільніше. Власне, початок вивчення української літератури поза батьківщиною поклали Богдан Бойчук і Богдан Рубчак своєю двотомною антологією "Координати". Це був рік 1969, і це був добрий початок. У цих двох череватеньких томах були подані зразки творчості не одного десятка поетів. До кожної такої добірки впровадом були редакторські вступи, що поєднували біо-бібліографічні дані з короткою характеристикою шкіцом даного поета.

Але це було тільки про поезію і тільки вступ. А позатим і після того вивчення історії нашої еміграційної літератури не посунулося ані на крок. Звичайно, були статті про того чи того автора або твір. Але було це не мозаїка, не творений образ, а тільки купа камінчиків, з яких можна було (або ще не можна було) скласти цілісний образ мозаїку. Від появи "Координат" -- ось уже

чверть століття -- справа не рушила вперед. Ми не маємо ані історії жанрів і стилів, ані аналітичної історії літературних організацій і видавничої діяльності, ані упорядкованих біографій провідних письменників поза скупими фразами офіційних *codicula vitae* -- народився -- працював -- помер --. Від 1969 року до 1992 у вивченні історії еміграційної літератури синтетичних праць бракувало. На схід від Збруча, потім від Сяну виходили історії української літератури там, повні прогалин, зфальшовані, але виходили. На захід -- можна було б скористатися штампом німецьких звідомлень часів Першої світової війни, яким послужився колись Еріх Ремарк у назві свого роману "Im Westen nichts neues".

Приємний обов'язок літописця української культури -- сповістити, що 1992 року закладено другий, після "Координат" підмурівок історії нашої еміграційної літератури, фундамент другої її стіни. Друга, як уже сказано, -- більша частина III тому "Джерел до новітньої історії України", укладена Мартю Скорупською, -- це не просто груба книжка, це подія в вивченні й засвоєнні національним розумом процесів літературного, а тим самим і ідеологічного розвитку вільної думки й вільного розвитку літературних форм, не скутих догмами "соціалістичного реалізму" й комуністичної ідеології. Скорупська не тільки з майже дипломатичною чіткістю видала листи кількох провідних письменників еміграції, але й доповнила їх найдокладнішим коментарем, обсяг якого далеко перевищує обсяг коментованих листів Євгена Маланюка, Юрія Липи, Дмитра Донцова, Олени Теліги та інших. З цих листів, а не меншою мірою і з коментаря до них постають перед читачем повні життя постаті цих письменників, почести і їхніх колег, які не ввійшли до книжки (Улас Самчук, Леонід Мосендр, "пражани" Ольжич, Стефанович, Лятуринська та інші).

З винятковою докладністю й точністю коментар Скорупської розкриває суть і деталі, загальний характер і подробиці біографій діячів літератури, їхні ідеологічні прямування й конфлікти, кидає світло на їхню творчість і їхні інтимні переживання, у наслідок чого перед читачем постають не агіографічні схеми, до яких нас привчили, а живі люди в їхньому мисленні, переживаннях, почуттях. У подробицях вириває нездійснений роман Маланюка з Лівицькою-Холодною, у скрупіших контурах -- роман Донцова і Теліги. Ми наочно бачимо, дотиково відчуваємо як особисте перехрещується з громадським, літературним і політичним. Література вимальовується в усій повності людського, і ми краще розуміємо мистецьке й громадське на цьому багатому тлі особистого.

У вивченні ідеологічної еволюції, у вивченні стилю ідейної еволюції "вісниківства" Скорупська мала деяких попередників, -- згадаймо, наприклад, книжку Михайла Сосновського про Донцова, ті ж таки "Координати", але в частині біографічній вона стояла перед неораним полем, і майже все, що читаемо в її коментарях, -- це плід її власного допитливого, проникливого і ділового дослідження. Висновки редакторки в кожному випадку опираються на пильні пошуки в архівах, перегляд усієї приступної літератури, опит ще живих -- уже небагатьох -- свідків, деято з яких тим часом відійшов у засвіті

(пригадаймо: готовання книжки тривало шість років!). Це матеріал неоцінений. Але редакторка виявила не лише пильність і наполегливість, але й не часту в нас тверезість. Бо нам часто властиво захоплюватися й малювати не те, що було, а те, що хочемо знайти. Не те тут. Аналіза невблаганно спирається на факти, різні погляди спокійно, зважено зіставляються між собою і з загальним характером ситуації й властивостями характерів, міти відсіються, житійні, легендарні трактування переглядаються суворо критично, не вдаючися до крайностей, не творячи антиледені навзамін за дотеперішні легенди. Коли десь сьогоднішній стан наших знань не дозволяє на надійні висновки, редакторка має силу волі не давати похапливих рішень, а констатувати тверезо нашу насьогодні неспроможність знайти достаточне розв'язання, -- наприклад, у вкрай заплутаному питанні про те, хто фінансував журнал, видаваний Донцовим, і чи були в ньому польські урядові гроші.

Скільки наших авторів-критиків можуть сказати, що вони в своїх писаннях цілком вільні від захоплювань, вибілювань або очорнювань, вибухів-почуття, нагинання фактів до своїх ідеалів (не буду вибілювати тут і себе)! Емоційний ми народ, що поробиш! Коментар Скорупської вільний від цієї хвороби, імунний до її бацил. Вражає pragmatism у всьому, англосаксонська matter-of-factness, якої не шкодило б у неї запозичити. Це не означає, що Скорупська цурається гіпотез і кон'єктур. Але тоді вона спокійно зважує всі за і проти і одверто

ATOMIC SERVICES:

- **ATOMIC FUEL LTD.** – 24-годинна вчасна достава і обслуга tel. (416) 233-8134
  - "PRODAN" крамниця, 2309 Bloor St.W., Toronto – харчі, пачки і транспортація в Україні tel. (416) 766-5151
  - **CITE (EXPORT - IMPORT)** tel. (416) 233-1635

ІГОР ПРОКІПЧУК tel. (416) 233-8134
Fax (416) 503-4033

**21 Goodrich Road, Unit 14
Toronto, Ontario M8Z 6A3**

Знижка для пенсіонерів.

CONSULTEC LTD.

consulting engineers

4180 Dundas St. W., Toronto, Ont. Canada M8X 1X8
Tel. (416) 236-2426 Fax: (416)-236-3677

Інж. ЮРІЙ О. ОХРИМ
Президент

- Консультативна інженерська фірма міжнародного засяту. ● Виконує всі фази плянування, будови і перевірки більших індустріальних проектів.

каже, що маємо до діла з припущеннями й можливостями і не більше -- хай нові дослідники виявлять більше фактичного матеріалу, і тоді -- не тепер -- можна буде прийти до певних і твердих висновків.

Може, найцікавіше, що попри цю стриманість і обережність листи й коментар до них читаються з такою зацікавленою напругою, з якою читається детективний роман -- захоплює і багатство деталів людських життів, життів творчих, і майстерне збалансування доказів за і проти в розплутуванні загадок минулих людських існувань і змагань, поступове, некваліве, уважне вчування в чужій змістовні біографії. Берешся за цей том як за науковий матеріал -- і такий він є -- і сам не помічаєш, як поступово опиняєшся в полоні фактів, міркувань, розгадок неясного й плутаного в людських життях минулого, у творчих процесах, у розшифровуванні зашифрованого, в прорицанні до глибин літературної творчості і особистості поведінки осіб, що ще так недавно були з нами і що про них ми так на диво мало знали, яких не розуміли або розуміли фальшиво.

Досі верхів'ям досконалості в редакційній праці над виданням епістолярії ми вважали коментар до тому "Листування" в недовершенному академічному виданні Шевченка, що ним провадив Сергій Єфремов (1929). Тепер серед осягів у редактуванні епістолярної спадщини можна поставити також працю Марти Скорупської над виданням листування "вісниківців".

Період, охоплений публікацією, короткий -- 1922-1933, але він важливий. За винятком молодечого "роману" Маланюка й Лівицької-Холодної в середині двадцятих років, це переважно листи з перелому двадцятих і тридцятих років. Це час наростання впливу Донцова та його журналу в Західній Україні (з переплескуванням через Збруч, де Микола Хвильовий починає свій бунт проти радянщини в межах радянщини), -- і час перших тривожних симптомів розколу з середини табору Донцова -- спроба заснувати угруповання "Танк", потім заснування журналу "Ми" як реакції на чимраз ясніші вияви елементарності й примітивізму ідеології Донцова і на брак етичних критеріїв у його журналістичній поведінці. Ще не можна було передбачити, як далеко Донцов зайде в своїй вульгаризації й спрошенстві -- аж до пізнішого "Духу нашої давнини" (1944) й подібних писань його "гетьманського" періоду, але підземні поштовхи, часто неясні для самих їхніх спричинників, уже давали свої перші перестороги. Об'єктивно беручи, і "Танк", і "Ми" віщували неминучість усунення Донцова з його "держави" -- журналістично-карикатурного імітування імперії Муссоліні, Гітлера та їхніх наслідувачів у Центральній Європі. Був це час початку тих ідеологічних зсуvin, що знайшли свій повніший вияв уже в воєнні й повоєнні роки, а почасті тривають і тепер у післярадянській Україні дев'яностих років. Ніхто в ті роки ще не здав, що буде завтра, не цілком усвідомлював навіть, що він робив сьогодні, але свідомо й позасвідомо вже починає будувати своє й своєї країни завтра, відходячи від свого й своєї країни вчора.

Я вже згадував тут -- Драгоманов мріяв про можливість "писати... для дорослих" (1889). Писали тоді переважно "для дітей". У донцовський період відбулося

переадресування від дітей до... підлітків. Не нав'язуючи аж ніяк до Драгоманова -- борону Боже -- бунтівники з "Танку" і "Ми" підсвідомо виходили з комплексу втоми від безнастannого адресування до підлітків і тути за письменством -- і життям -- для таки дорослих.

4. Сильвети постатей

De mortuis nil nisi bene.

(Авторство спірне; без сумніву, не один із суддів з Нюрнбергу)

Що б письменник не писав, як би своє я не маскував (часом навіть від самого себе), він його виявляє. Навіть, коли перепускає через інші образи. У листах і поготів. Це не цілісний образ, не в усьому адекватний (листи -- це компроміс між тим, хто пише, і тим, до кого пише), але риси образу не можуть не виявиться.

Як виглядають Маланюк, Юрій Липа, Донцов, Теліга з листів? Чим ті образи доповнюють або модифікують їх, як їх знаємо з творчості? Тут лише кілька рис, не обов'язково найважливіших.

Маланюк особливо наочний. З його 24 листів 14 припадають на рік 1924, решта -- 1928-1929. Перша серія -- це листи закоханого. По вуху залюблених неоковирні і ніби на підпитку. Якщо закоханий -- взагалі людина пози, захмелення ще кумедніше. Маланюк сам відчуває небезпеку. І побоюється: "Тільки не треба сміятися над цим. Це ж не смішно -- це така (може і трагічна!) радість: серце воскресло" (227). Маланюкові -- 27, Лівицькій (тоді ще просто Лівицькій, одружена з Петром Холодним ще справа майбутнього, хоч уже близького) -- 19. І як утриматися від легкої посмішки на всю його параду вигуків і тире, на "голубий настрій", на вітер, що грає на арфі, на черешні, що цвітуть у серці, на "весну мою бузкову", на сни про Таїт і "нашу оселю під пальмами", на заяву "ми -- легенда", в супроводі, звісно, ще одного знака оклику, а може найбільше -- на пряме посилання на свої -- нівроку -- літературні джерела -- від "Вікторії" Кнута Гамсона ді біблійної "Пісні пісень" (228).

З коментарів Скорупської знаємо, що Наталя Лівицька одружилася з Петром Холодним у серпні того ж 1924 року, а надто, -- що Маланюк одружився з Зоєю Равич у серпні наступного року -- тривалість захоплення й страждання не перевищила року -- наша мимовільна, краєчками вуст усмішка ніби виправдана. Але мусіли б ми знати попередню біографію Маланюка краце, а хто ж її знає. Патос і реторика, Таїт і навіть якась там Патагонія були б прощені в першому puppy love. Але чи справді було це перше кохання, гвалтовний вибух ніжності -- саме гвалтовний і саме ніжності?

Надія здобути відповідь на запитання мала. В архіві Маланюка можна знайти метрику його народження, але ніякі установи не видають метрик першого кохання і втрати невинності. А свідки поетового життя до 1924 року ледве чи ще є серед живих. У Шевченка була напівлегендарна "Оксана", -- чи знайдеться така для біографії Маланюка? Не втрачаймо надії, може як не в показах свідків, не в документах, то в щільній, прискіпливій аналізі всіх його писань і писань сучасників відкриються сліди пристрастей ранньої молодості. А тим часом над нашим сприйманням саме даного кохання, року

Божого 1924, не може не тяжіти знання того, якою мірою Маланюк був людиною і поетом пози -- коли він громів мало не ветхозавітними ієреміядами проти сучасників у своєму "Посланні", з гіперболізованими пантелеймонокулішівськими інтонаціями виклиниав спроституйованих, мовляв предків і саму батьківщину -- "повію ханів і царів", "втіху ката і матір яничар", коли він проголошуав себе -- не помічаючи елементів комізму в вибраній позі -- "напруженим, незломно-гордим залишних імператором строф^{x/}", а в житті ж він більше скидався (може враження з особистих контактів із ним, правда, в пізніші часи, коли йому вже було під п'ятдесят) на плюшового ведмедика. Чи він грав усе? Напевне, не тільки: кожний актор вірить у те, що чи кого він грає (допоки грає), а кожна людина якоюсь -- дуже різною -- мірою є актор. I позування -- законний стиль у віршотворенні.

Упадає в око подібність Маланюкових листів 1924 року до любовного листа -- трохи щирого, трохи пародійного, що його пише до Марини горищаний поет Ілько в "Патетичній сонаті" Миколи Куліша -- отої, що "шукає країни вічного кохання", що про те кохання мріє "там, у голубого вікна". Будь-який буквальний взаємовплив Маланюк -- Куліш чи Куліш -- Маланюк виключений. Куліш не міг впливати, бо "Патетична соната" була написана 1931 року. Маланюк не міг впливати, бо не могли його листи, що від 1924 року -- може, перев'язані голубою стрічкою? -- лежали в паперах Лівицької-Холодної, бути приступні Кулішеві. Куліш скопив стиль, типовий для покоління двадцятілітніх у перші роки революції, молодого покоління УНР. Якоюсь мірою це було покоління мрійників, і -- хай перебільшено і утровано -- Маланюк у листах 1924 року відбив відгомони золотого гомону київського в застосуванні -- коли вже відгриміли громи революції й війни з Росією -- вже не до патріотики, а до вічного, мовляв Микола Куліш, кохання.

У пізніших, після 1924 року, листах до Лівицької-Холодної (так, тепер уже Холодної) відлуння давніх почуттів виразні (шлюб Маланюків із Зоею Равич, виглядає, не був щасливий), але тепер уже більше про реальний світ, менше про оселі на Тайті. Це вже був час, коли на Україні добігла кінця так звана літературна дискусія 1925-1928 і в її контексті ім'я Маланюка перетворювалося з власного на загальне. Воно було тепер на вустах кожного, що вважав за доцільне приєднати свій голос до тих, хто виклиниав "оскаженілих" націоналістів, "ворогів українського народу", "зрадників батьківщини". Маланюк називає це своєю "невеселою славою" (265).

У практиці радянсько-комуністичної пропаганди завжди дотримувано простій засади -- у конфронтації з ворогом, у даному випадку з українською політичною еміграцією -- не подавати імен, за винятком одного. Це ім'я всебічно очорнювати, вживати в контексті лайки, перетворюючи його самого на лайку, а його нося на страховище-карикатуру. У такому забрудненні носій імені позбавляється особистих рис -- у нього вже нема обличчя, вчинків, творів, він порожнє місце, наличка, етикетка, ніщо. Це справді "невесела слава". Відокрем-

лення людини від імені. Знищення людини її ж таки ім'ям.

Чи усвідомлював це тоді Маланюк? Він говорить про поширене вживання його імені, але не згадує про знання чи незнання його творів на Україні. Можливий здогад, що йому не було чуже певне вдоволення "популярністю" свого імені. У наступному за цим реченні Маланюк пише: "Але щоденне життя моє страшне". З цього "але" можна виснувати, що попереднє, ота "невесела слава" мала в собі щось позитивне. Остаточний висновок полишений адресаторів.

Можливо, його втішало, що писання його таки не були невідомі літературній еліті України. Є сліди знайомства з творами Маланюка в писаннях Хвильового -- дещо з того відзначувано. Виразні вони в творах Миколи Куліша. Згадаю наскрізний у Куліша образ повії з більш або менш виразними алюзіями до України: санітарка Оля з її гірко-цинічним "Скільки іх, миlíх, вже з мною спало, що як доведеться приймати та гріти з походу, то ще задавлять"; українська Сольвейг-Любуня, продана в проституцію пані Аполінарі -- обидві в "Народньому Малахії"; Зінька в "Патетичній сонаті"; Маклена в "Маклени Грасі" -- усі в різних варіаціях зрозуміліші, либо, у контексті Маланюкових прокльонів Україні -- "повії ханів і царів"... Тема впливу Маланюкового на українську "радянську" літературу ще чекає на свою монографію, і це буде не мала книжка. Тоді, може, будемо краще знати, що думав про це Маланюк 1928 року.

(Закінчення в наступному числі)

х/ Менш відома, але чи не гумористичніша самохарактеристика-автопортрет як новоженця 1925 року з Зоею Равич:

*Ти стояла в білім наяві,
Воском плакали білі свічки,
Поруч станув поет і воїн,
Як рапіра, стрункий і гнучкий.*

На постаменті це діялося? У промінні прожекторів? (Цитую зі збірки, впорядкованої Оксаною Керч -- "Євген Маланюк. В 15-річчя з дня смерті. Філадельфія, 1983, ст. 23). Згадаймо і епатаж найпопулярнішого перед 1917 Ігоря Северяніна (цитую з пам'яті):

*Я гений Ігорь Северянин
Я повсеградно оекранен,
Я повсесердно утверджден.*

Зая здригалася від оплесків і екстатичного вереску курсисток.

Але Маланюк не був егофутурист і, скільки знаю, не виступав перед широкою авдиторією.

ГОТУЄТЬСЯ НОВИЙ ПРАВОПИС

Газета "Голос України" повідомила, що мовознавці готують нове видання "Українського правопису", наближеного до правопису 1929 року.

Комісія Верховної Ради України під головуванням академіка П. Кислого з участю провідних науковців-мовників, представників Кабінету Міністрів та Міністерства освіти ухвалили видати четверте видання "Українського правопису" тиражем не менше одного мільйона примірників і запровадити його в усіх сферах суспільного і культурного життя.

Повіримо, коли побачимо. ■

ОЛЕКСА ВЕРЕТЕНЧЕНКО (25 жовтня 1918 -- 14 березня 1993)

14 березня цього року, після 3-ої години пополудні в м. Дітройт, США, відійшов від нас у вічність визначний поет, відомий літературний і мовний редактор, невтомний трудівник, відданий батько Олексій Андрійович Веретенченко. Передчасна смерть вирвала з письменницьких рядів Західної діаспори людину широкого, сильного таланту і втрата для всієї української культури велика. Життя недожите, творчість незакінчена.

І сум, і біль стискає серце при роздумах над його долею, на жаль, типовою для письменників "Великого ісходу". Надмірне зусилля встояти на ногах у чужому, холодному, твердому світі, творча напруга у втомленому цілоденною працею тілі, туга за, здавалось навіки, втраченою батьківщиною, не дали розгорнутись на повну силу майже всім нашим письменникам. Справа лише в тому, як зумів кожен з них виявити свій талант, якої якості твори залишити по собі, і не у кількості справа. Олекса Веретенченко був справжнім поетом -- великим мистцем. Все, що ним написане поетично досконало вивершене, глибоко відчуле, пережите, продумане. Його поезії можна перечитувати безліч разів і завжди зупинить увагу сильно вражаюча пузанта.

Народився Олексій Андрійович Веретенченко 25 жовтня 1918 р. в Білому Колодязі на Слобожанщині. 1929 року батьки переїхали до Харкова, де він здобув середню освіту, вчився в педагогічному інституті, працював у радіомовленні. Не дати говорять, коли починає творити поет: "Мені здається, що я завжди був поетом, скільки себе пам'ятаю" -- каже О. Веретенченко, але дати записують коли він почав друкуватися. 1935 р. був надрукований його перший вірш у журналі "Червоний Шлях", а вже 1939 р. він був прийнятий до Спілки Письменників України. 1941 р. вийшла його збірка поезій "Перший грім". М.Т. Рильський відразу звернув увагу на молодого талановитого поета, він залишки його згадував, схвалював його поезії до друку, а при зустрічах тепло називав "знатним харківським поетом".

Ніби все складалося добре для молодого поета, ніби відкривався широкий шлях для творчості, проте пута московського соцреалізму, пута духового неволення комуністичною партією людини й нації, висіли над ним, як меч -- перспектива бути справжнім вільним поетом не світила йому. ІІ Світова війна вдарила по ньому відразу з усією жорстокістю й силою: фронт, німецький полон, де вмирав з голоду і лише чудом, дослівно чудом Божим, вижив, але образ жахіття вистражданого й баченого, як вічно кривава рана залишився на все життя в поетовім серці, що позначилося на його творчості людино-люблівством і запереченням жорстокості, особливо на збірці поезій "Дим вічності".

Вийшовши з полону, в скрутних умовах під німецькою окупациєю, працював в українських редакціях та видавництвах. У цей період одружився з Надією Цибулею, яка закінчила Харківський університет, філологічний факультет і була в подружньому житті його гарним літературним другом, як і надхненням для багатьох поезій любовної лірики. З "великим ісходом" українців з рідної землі пішов і Олекса Веретенченко. Відхід був свідомим кроком обмисленим і оправданним у його національних почуттях. Про це він сказав у відповіді Л. Первомайському на його злосливий напад віршем "В словах є кров", у якому він кинув О. Веретенченкові із ідкою злорадністю зловорожий виклик-присуд. Відповідь О. Веретенченко за всіх нас:

Кажеш, пільги не буде,
Хоч і з кров'ю слова.
Ні, живі в мене груди,
В серці пісня жива.

I не треба пробачень --
Досягнути б мети!
Я намордник собачий
Не схотів одягти.

Мертві здушений подих...
Жах цей кожен збагне.
Де немає свободи,
Там немає мене.

Що ж ти кличеш до суду
При червоній звізді?
Я молитися буду
На Страшному Суді:

Щоб на рідній плянеті
Линув голосно спів,
Не судили поетів,
Не палили творців.

Від 1944 до 1949 року, Ол. Веретенченко перебував у Німеччині. Повоєнний період його життя у цій країні, хоч у скрутних і, своєрідно, безперспективних обставинах був досить творчим і позитивним для поета тим, що він мав відповідне літературне середовище.

Від 1949 р., Ол. Веретенченко постійно жив у США. Тут для нього створилися складні обставини. В першу чергу треба було заробити на хліб, на щоденне життя для родини. Виростив і вивчив дві доњ-

ки: Марину й Тасю, яка закінчила журналістику, дбала опікуватися дружиною, а сам до 62 року життя працював в автомобільній фабриці "Кеділак" Дженерал Моторс на конвеєрі, який ішов понад його головою. Праця була виснажлива фізично, нервово, напружуvala увагу докраю. Під гуркіт прес, молотів, машин, поетова душа не здавалась -- він творив і жив Україною. З болем виривались слова розпачі: "Як вічне каторга життя, без вороття, без вороття"... і тут же з оптимізмом, з вірою в себе та своє призначення, стверджує: "І все таки я був щаслив, я словом нації служив". А туга за батьківщиною була безкрай, нерозрадна:

*А мені на груди налягає брила,
Радість існування я давно забув
І звестись не сила, глянути не сила.
Скільки тисяч років дома я не був?*

Не зважаючи на всі труднощі, Ол. Веретенченко ніколи не припиняв творчості й ніколи в жодному своєму поетичному творі не обнизив її мистецького рівня. Рівнобіжно до поетичної творчості не припиняв і літературну працю -- був літературним і мовним редактором, либонь, найкращим у західній діаспорі.

1952 р. вийшла збірка Ол. Веретенченка "Дим вічності". Як заспів до збірки, автор взяв слова Гр. Сковороди:

*Бачиш дим? Пригадай вогонь!
Бачиш світ? Пригадай вічність!
Що таке цей світ? Дим вічності.*

Не можна краще висловити суть збірки, як цими трьома рядками Гр. Сковороди. "Дим вічності" тематично належить добі воєнний і повоєнний, коли, як каже поет, "в очах червоних від знемоги, не світила радість перемоги", а "стара Європа на тисячу літ постаріла". Збірка робить незвичайно сильне враження, бо автор проникає в суть подій II Світової війни -- найбільшого катаклізму в історії людства, розкриває зранену душу одиниці й мільйонів людей, зранену душу українського народу, глибокою думкою проникає у зранений світ, який у майбутньому буде час-

тиною "диму вічності". Твори цієї збірки хвилюють дуже глибоко, змушують задуматись над добою, великою трагедією, над людською душою.

1953 р. вийшла з друку близьку історична поема Ол. Веретенченка "Чорна долина" -- високомайстерна під кожним оглядом, вона стоїть у центрі його поетичної спадщини і належить до найкращих творів цього жанру в нашій літературі. Патріотизмом, національним звучанням, ідейністю, драматизмом вона стоїть поруч "Гайдамаків" Т. Шевченка та "Орії" Л. Українки. Високу оцінку поемі "Чорна долина" дав Ю. Шерех, зробивши найбільш влучний висновок: "Тридцять сторінок Веретенченкої поеми важить більше, ніж чимало многотомових творів".

1953 р. Літературне Братство Дітройту видало майстерний переклад Ол. Веретенченка поеми Байрона "Мазепа".

1974 р. з видавництва "Сучасність" вийшла збірка поезій Ол. Веретенченка "Заморські вина", яка охоплює американський період його творчості та є, до певної міри, новим її етапом. Тут охоплено широку тематику, між якою особливу увагу звертають на себе твори з філософським та психологічним звучанням -- це глибокі, часто болісні, роздуми над життям, долею, безглаздною жорстокістю людини. Тема життя, розгорнута як цілість з глибини минулого в майбутнє, проходить через усю збірку. Поет то виходить з його з різних країн, то із особистих досвідів та переживань, то із завданіх війною ударів, що їх людині годі забути. Головним ляйтмотивом збірки "Заморські вина" є безмежна любов до своєї рідної землі, до батьківщини та туга за нею. Творчість Ол. Веретенченка повністю базована на філософії ідеалістичній, невіддільно пов'язана з Богом, хоч релігійних пісень він не писав. Бог у Веретенченковій творчості -- це світло правди й любов, а його заповіти священні, -- це совість і закон для людини, народу, світу, -- це безперервне, безконечне життя. Така філософська база позначилася на його любовній ліриці ніжній, щирій, прекрасній. Вся любовна лірика в "Заморських винах" присвячена його вірній дружині

ШВИДКО І ДЕШЕВО, "КОБЗА" ПЕРЕШЛЕ В УКРАЇНУ:
ВІДЕОКАМЕРИ, ВІДЕОМАГНІТОФОНИ, КОПІЯРКИ, ФАКСМАШИНИ,
ТЕЛЕВІЗОРИ, КОМП'ЮТЕРИ, АВТОМОБІЛІ, МЕДИКАМЕНТИ, ХАРЧІ,
НОВІ І ВЖИВАНІ РЕЧІ

ЗА ВІТАЙТЕ ДО "КОБЗИ"! ЧЕКАЄМО НА ВАС!

3253 LAKESHORE BLVD. WEST, TORONTO, ONTARIO M8V 1M3
TEL: (416) 251-9110 FAX: (416) 253-9515

Travel & Tours
626019 ONTARIO LTD.

СПЕЦІЯЛІЗУЄМОСЯ У ПОДОРОЖАХ НА УКРАЇНУ.

МАЄМО КВІТКИ НА ВСІ АВІАЛІНІЇ
ДО БУДЬ-ЯКОЇ КРАЇНИ СВІТУ

TEL: (416) 503-0530
3253 LAKESHORE BLVD. W., TORONTO, ONT. M8V 1M3

Надії -- його літературному другові й другові життя у труднощах, як і радощах. Обірвався цей прегарний цикл любовної лірики із смертю Надії 1973 р. Смерть вдарила нагло на поета й дітей і лише філософське світосприймання життя, своєрідне розуміння смерті як нероздільної частини вічності людини не захитало поетової творчості. "Заморські вина" -- одна з найкрасіших збірок поезій у Західній діаспорі взагалі й скільки б років не минало, для всіх поколінь буде цікавою й цінною як поетичною майстерністю, так і глибоким змістом.

1975 р. Ол. Веретенченко зредагував і видав книжку поезій Вол. Свідзінського "Медобір".

У 62 роки, Ол. Веретенченко пішов на передчасну пенсію. Його кликало призначення творити й кликала мрія видати нову збірку своїх поезій, куди б увійшли вже друковані в пресі після "Заморських вин", багато ще недрукованих, як і ті, що хотів написати, його ж творчі спроможності були в повній силі. Проте, так не судилося йому. Пенсії не вистачало, хоч жив більш ніж скромно. Навіть не мав автомобілі, що в умовах американської транспортації, дослівно паралізувало його навіть найнеобхідніші потреби -- було тяжко, складно, а часом і не можливо піти де треба, а українська гордість не дозволяла просити допомоги. Завжди посвячуючись родині, він і в пенсійні роки помогав дітям, внукові, рідним в Україні, тож мусів підробляти гроши редакторською працею. День і ніч, часом до самого ранку, виконував

літературне й мовне редагування, а замовлень було без кінця. Найкращі видання, включно з творами М. Хвильового, щоденником В. Винниченка, працями Гр. Костюка та багато інших пройшли через його пильну редакцію, навіть монографію мистця Михайла Дмитренка повністю зредагував, написавши до неї вступне слово; останні роки також редагував журнал Українського Лікарського Товариства Північної Америки "Лікарський Вісник".

Залишившись у занедбаній частині міста, де мав дім, серед чорного населення, серед постійних злочинів, не мав близько довкола себе нікого з українців, які б постійно могли допомагати йому транспортом. Влад. Олександер Биковець помагав йому багато у цьому відношенні, але Ол. Веретенченко не хотів надувати його доброти. Правдоподібно, його війняткова вразливість на своє становище, нехотіння турбувати людей своїми потребами, часом, абсолютно відмова від допомоги спричинилися до його передчасної смерті: перестуда без своєчасної лікарської допомоги перейшла в запалення легенів з чим його забрали до лікарні "Голлі Крос", а звідти перевезли до "Форд Госпітал", та наймодерніша медична технологія, як і всі лікарські заходи вже врятували його не могли, бо організм був ослаблений левкемією, з якою він боровся сім років.

Хто більше знає Олексу Андрійовича Веретенченка, ніколи його не забуде. Була це людина незвичайно скромна, лагідна, стримана з хорошою усмішкою.

Firchuk's

SENDING PARCELS FOR OVER 30 YEARS

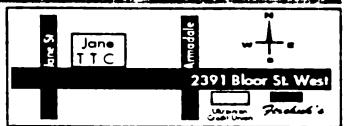
ПОСИЛКИ НА УКРАЇНУ

• ОДЯГ • ХАРЧІ • ЛІКИ • ВІТАМИНИ •

МОРЕМ	99¢/lb.	\$2.18/kg.
		
ЛІТАКОМ	\$2.27/lb.	\$5.00/kg.
		

БЕЗПЛАТНО ДОСТАВЛЯЄМО ДО ХАТИ НА УКРАЇНІ!

Queen St. store: 364-5036   NEW
 Bloor St. store: 766-6771
 Hamilton store: 549-2005

кою на обличчі, до всіх привітлива, ввічлива, уважна. Вийнятково працьовитий, Ол. Веретенченко завжди був готовий і радий служити своїм талантом Україні й громаді. Чудовий доповідач і промовець він міг оздобити не одне національне святкування своїм цінним змістом і формою словом і тяжко зрозуміти як дітройтські громадські діячі не бачили й не оцінили яку визначну людину вони мають у громаді. Та то вже, либонь, така людська природа, лиш тоді приходить свідомість чиїми сучасниками ми були, який поєт жив поміж нас, коли ми його втратимо.

Я знала Ол. Веретенченка особисто багато років і ось тепер, передумавши зустрічі й розмови з багатьма письменниками, мистцями я знаходжу поміж ними лише Уласа Самчука, який був такий цікавий і близький в розмові, дискусії в приватних зустрічах, як він. Улас Самчук дуже високо цінив Ол. Веретенченка -- ці два імена пов'язували літературний світ Торонто з Дітройтом. На літературні теми з Ол. Веретенченком можна було говорити цілий вечір до глибокої ночі. Пам'ять мав дослівно феноменальну: дати, події, імена... знав непомильно, майже всі свої поезії знову напам'ять і чимало поезій інших поетів.

Харківський період свого життя, літературне седовище лишилось в його душі таким живим, немов це було вчора. Залюбки оповідав про літературне життя в Україні, а своїми вчителями вважав І. Муратова й Майка Йогансена. Друзів мав багато, бо любив усіх, згадував часто поета Уварова, з незвичайною пошаною й любов'ю розповідав про М.Т. Рильського. Коли Ол. Веретенченко читав свої поезії, а читав їх дуже залюбки, він оживав, опромінювався -- все його ество, фізичне й духове, здавалось, живе в поезії. Читав дуже своєрідно: виразно, поволі, роблячи велики плавні несподівано, часом навіть між окремими словами, а все це чітко підкреслювало суть його твору. Ця своєрідність робила його читання особливим і неповторним. Мало хто з поетів так вражаюче яскраво може передати слухачеві свій твір.

22 жовтня 1975 р. за моєю ініціативою та повним підготуванням програми, відбувся перший (і на жаль останній), академічний літературний вечір, присвячений творчості Ол. Веретенченка, на якому я прочитала свою, тоді ще не друковану, працю про його "На широкі води". В читанні його поезій взяли участь Х. Юзич, О. Балтарович, А. Мушинська та сам поет. Цей літературний вечір був переломовим у його житті як і в пізнанні громадою своїх творчих людей. Ол. Веретенченко став відразу відомим широкому українському суспільству, а не лише літературним колам, люди високо його оцінили -- він став славним серед нас.

Так близько було досягнення мрії видати нову збірку поезій, який дав заголовок "Гірке причастя". Готовув її ревно, всією душою був на батьківщині, тішився, що там його вже друкують, хотів, щоб збірка була видана в Україні, там на його землі, який був такий вірний, що навіть не мав американського громадянства. Працював день і ніч над редакціями, щоб заробити на видання "Гіркого причастя". Часом, над ранок, від довгого сидження при столі, у нього пухли

ї синіли ноги та він не зважав на стан здоров'я ні на цьому: "Досягнути б мети!" -- видати свої твори. Раптом, так несподівано все обірвалось і життя, і творчість, що було для нього тотожнім і, як обірвана симфонія звучать його слова:

*На прадідне лено я вернусь по смерті:
Близкаю-го-ромом, зливко-дощем.*

В українській літературі залишиться Олекса Веретенченко як визначний поет вірний своїй батьківщині й докраю щирий:

*Чуття до тебе не таю
І спрагнену любов мою,
Як неповторності красу,
В поліття дальні донесу.

Страждав я, мучився, горів,
Ta не шукав олжливих слів:
Гарячоковані рядки
Прийми й помилуй помилки.

Я тут увесь такий, як є.
Тобі віддав життя своє,
Тобі поезія моя...
A зло чинив -- то був не я. ■*

Щоб Ваша посилка прийшла в Україну швидко, надійно до рук адресата — звертайтесь до фірми

МІСТ-КАРПАТИ

ВИСИЛАЄМО літаком і кораблем	КОМПЛЕКТУЄМО і ВИСИЛАЄМО	РОЗШУКУЄМО
пакунки з новим і вживаним одягом	продуктові пачки	рідних в Україні та завідуємо спадками
		
ДОСТАВЛЯЄМО до рук адресата	ЛАГОДИМО	ДОГЛЯДАЄМО
гроші \$	запрошення, забезпечення відвідувачів	встановлюємо надгробні пам'ятники
		
ПРОДАЄМО і ВИСИЛАЄМО за найкращими цінами:		
побутову техніку, автомобілі, ТРАКТОРИ, будівельні матеріали, будуємо хати і апартаменти		
Звертайтесь за каталогом на адресу:		
MEEST-KARPATY		
120 Runnymede Road, Toronto, Ontario Canada M6S 2Y3		
Tel.: (416) 761-9105 Fax: (416) 761-1662		

"В ІМЕНІ ТИХ ВЧЕНИХ, ЩО НЕ ДОЧЕКАЛИСЯ ЦЬОГО СВІТЛОГО ДНЯ"

Розмова з першим доктором наук незалежної України Миколою Мушинкою із Пряшева

Цими днями з подорожі по Україні повернувся наш кореспондент Микола Мушинко, завідувач науково-дослідним відділом кафедри україністики філософського факультету Університету ім. П.І. Шафарика. 18 березня у Києві йому вручено перший диплом доктора філологічних наук, виданий Вищою атестаційною комісією України у Києві.

Довідаючись про його повернення, ми відвідали його на роботі і задали кілька запитань.

-- Пане докторе, якщо судити за реакцією засобів масової інформації України, то в другій половині березня Ви були чи не національним героєм України. Про Вас із захопленням писали у пресі, говорили по радіо, показували Вас по телебаченні. Скажіть, будь ласка, чим була викликана така увага до Вас?

-- "Національний герой" -- це занадто міцне слово. Я ним ніколи не був і не є. А увага до моєї особи була викликана, головним чином, тим, що я став першим доктором філологічних наук у незалежній Україні, затвердженим не Всесоюзною атестаційною комісією в Москві, яка мала монополь на надавання наукових звань кандидатів і докторів наук, а новоствореною Вищою атестаційною комісією України у Києві.

-- А за яку працю Вам надано таке високе наукове звання?

-- Вже майже рік тому перед спеціалізованою вченою радою Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України я захистив докторську дисертацію про життя і діяльність українського фольклориста Володимира Гнатюка. По суті, була це сукупність моїх книжок про цього вченого, виданих у Парижі, Едмонтоні, Нью-Йорку та Новому Саді. Всі шістнадцять членів Ради при таємному голосуванні одноголосно висловились за надання мені такого звання. Однак мені довелось майже рік чекати, поки не буде створена Українська атестаційна комісія, яка затвердить це мое наукове звання.

-- І якже відбувалася церемонія вручення?

-- Диплом урочисто вручив мені голова атестаційної комісії академік Іван Дзюба перед камерами телебачення, мікрофонами радіостудій та численними журналістами, серед яких був і наш земляк Іван Гвать-Маєрнік, який зараз працює у Київській редакції радіо "Свобода".

-- Цікаво, як Ви "обмили" свій диплом?

-- Закуску я, на всяк випадок, привіз із собою з Пряшева, а горілку думав купити у Києві. Та виявилось, що в гастрономах горілки нема. Нарешті я в кіоску на Хрестатику побачив якийсь закордонний коньяк. Надів очуляри, розглядаю вин'єтку, а продавець каже: "Дядь-

ку, дармо дивитеся, це не для вас, а лише для великих панів. Він коштує 3.900 купонів." На наші умови це дуже дешево -- не цілих два долари, тому я кажу: "Будь ласка, дайте мені три пляшки" -- і відраховую йому 12.000 купонів. Продавець аж поблід від здивування й каже: "На жаль в мене є лише ця одна -- остання". І ще сказав, що подивившись на мої вуса і полотняну торбу в руці, він прийняв мене за якогось колгоспника, що для мене було неабияким визнанням, бо паном я ніколи не був, а докторську дисертацію писав, в основному, в пастушій колібі.

-- Але ж у Київ ви не лише за дипломом їздили.

-- Так. На міжнародній науковій конференції "Демократія в Україні" я читав доповідь "Станіслав Дністрянський і його роль в становленні Української держави на демократичних принципах". До речі, минулого року АН України видала мою працю про академіка Дністрянського окремою книжкою. Відвідав я кілька інститутів, редакцій журналів, книжкових магазинів.

-- І на цьому закінчилася Ваша подорож в Україну?

-- Ні. Лише розпочалася. Головне мое навантаження чекало мене у Тернополі, де я у трьох факультетах (філологічному, педагогічному та економічно-фінансовому) читав цикл лекцій (18 годин) на тему "Визначні вчені Тернопільщини". Перед заповненими автографами я говорив про тернопільських академіків Володимира Гнатюка (4 год.), Степана Рудницького (6 год.), Станіслава Дністрянського (4 год.), географічно-етнографічне районування Західної України -- Пряшівщину і галицьку Лемківщину (2 год.) та про сучасний русинізм у Карпатах (2 год.).

-- І як тернопільська публіка сприйняла Ваші виступи?

-- Гадаю, що дуже добре, бо говорив я про речі, які й були майже не відомими. Крім того, в мене були чотири двогодинні зустрічі з викладачами вузів, аспірантами, членами товариства "Лемковина" та фольклорного колективу "Вертеп". В останній день я виступив на загальнореспубліканській конференції учителів географії з доповіддю "Академік Степан Рудницький -- перший синтетик української географії". І в Тернополі мені довелось виступати по радіо, телебаченні, давати інтерв'ю газетам і журналам тощо. Отже мое перебування там було дуже навантаженим.

-- А на чиє запрошення Ви їздили у Тернопіль?

-- На запрошення намісника президента Романа Гром'яка, який наприкінці минулого року був моїм

гостем у Пряшеві і познайомившись з моїм архівом, в якому чимале місце займає "тернопілана", сказав: "Вам конче треба приїхати у наше місто і розповісти те, що розповідаєте мені, нашій молоді та викладачам. Бо ми, будучи однобічно виховуваними, майже нічого з цього не знаємо!" Ось я, скориставшись нагодою і війхав у Тернопіль, де в мене є чимало особистих друзів.

-- Ви згадували ім'я академіка Рудницького. Хто він такий?

-- Найбільший географ України, який відмовився від привабливих посад в кількох європейських університетах і в 1926 р. на запрошення уряду України війхав у Харків. Там його призначили директором науководослідного інституту, обрали академіком, в 1932 р. засудили на п'ять років тaborів, а безпосередньо перед закінченням строку покарання -- розстріляли. Я від імені його 90-річної дочки Емілії Голубовської, яка живе у Карлових Варах, звернувся до найвищих радянських органів і добився його реабілітації. Написав про Рудницького кілька статей, а недавно у канадському Едмонтоні вийшла і моя книжка про нього.

-- Наскільки мені відомо, у Тернопіль Ви несли з собою і цінні документи з архівів Рудницького і Дністрянського.

-- Це так. На географічному факультеті Тернопільського педінституту я влаштував виставку про життя і діяльність цих двох несправедливо забутих українських вчених. Коли про це довідався директор Державного архіву Тернопільської області. Богдан Хаварівський, він пообіцяв влаштувати у своєму архіві (який нині будеться) дві меморіальні кімнати -- Степана Рудницького і Станіслава Дністрянського. Я обіцяв устаткувати ці кімнати своїми експонатами. Те, що я забрав із собою як ілюстративний матеріал для лекцій, я вже передав в архів, а решту завезу туди, коли архів буде побудовано. Буде там і стіл, за яким працювали оба академіки, і канапа, на якій вони відпочивали і їх особисті речі...

-- Позаминулого року Ви писали, що у Тернополі було встановлено меморіальну таблицю на будинку, де жив Станіслав Дністрянський. Чи є присвячено таку таблицю і Степанові Рудницькому?

-- Поки що ні, однак прихильники Степана Рудницького вже почали збирати кошти для спорудження такої дошки. Я сам подарував на цю благородну ціль усі свої гонорари за прочитані лекції в сумі 16.353 купони.

-- В Тернополі завершилось Ваше перебування на Україні?

-- Hi! З Тернополя я поїхав в Івано-Франківськ, де взяв участь у науковій конференції, присвяченій 150-річчю від народження визначного українського історика Юліяна Целевича. У своєму виступі на конференції я розповів про Ю. Целевича як автора першої української праці про історію Закарпаття. Характерно, що Ю. Целевич вже 1868 р. назвав наш край "Угорською Україною". І в Івано-Франківську я зустрічався з лемківською громадою, відвідав своїх давніх друзів художника

Опанаса Заливаху, історика Богдана Грабовецького, етнографа Петра Арсеніча, сім'ю Ореста Шуплата та інших.

Свою подорож по Україні я закінчив у селі Вишнє Синьовидне на Львівщині, де записав надзвичайно цінні спогади про участь селян в УПА та на засланні в Сибіру від Мирослава Хандона, його дружини Ярослави та старенької матері Юлії. У м. Сколе мені зовсім випадково пощастило побувати на панаході по померлій племінниці проф. Остапа Струка, бестіально замордованого органами НКВД у львівській в'язниці 1941 р. Після панаході мене запросили на поминальну гостину, де було вісім двоюрідних братів і сестер моого найліпшого друга -- проф. Данила Струка з Торонта. Майже всі вони були в тaborах і на засланні.

-- Нам відомо, що Ваш життєвий шлях теж не був прямолінійним. Зазнали Ви і переслідувань, і репресій, але й у тих найскладніших умовах не перестали науково працювати, вірячи, що надійде час, коли Ваші наукові праці зазнають загальне визнання. Тепер отакий час настав. Ваш науковий доробок визнано не лише у Чехії та Словаччині, але й в Україні. Скажіть, з якими почуттями Ви перебирали перший диплом доктора філологічних наук у незалежній Україні?

-- Признаюся, мені і в голову не приходило, що після свого арешту в 1965 р., після п'ятирічної пастушої і 15-річної кочегарської "карієри" буду професіонально займатися наукою, читати лекції студентам дома і в Україні, друкувати в Україні праці, виступати по радіо, телебаченні... Перебираючи диплом доктора наук я думав про тих українських вчених, які ціле життя прожили на еміграції, чекаючи змін вільшовицького режиму у своїй батьківщині. Цієї зміни вони так не дочекалися і поклали свої кості на всіх континентах: в Європі, Азії, Америці, Австралії і навіть у чорній Африці. До мене доля була щасливішою. З рук голови атестаційної комісії я перебирав оттой диплом з тризубом на шкіряній обкладинці і в імені тих вчених, що не дочекалися цього світлого дня, коли Україна стане незалежною державою і відкриє свої двері для всіх своїх синів і дочок розсіяних по світі, незалежно від їх світогляду чи політичних переконань.

За розмову подякував Мирослав Ілюк
Авторизував Микола Мушинка

Купуйте продукти в наших крамницях

SWANSEA IGA SUPERMARKET

П. Божик і С. Станько -- власники

- 2295 Bloor St. W. ● 199 Roncesvalles Ave.
- 1094 St. Clair Ave. W. ● 1304 King St. W.
TORONTO, ONT.

"МИ ЕВРОПЕЙЦІ, І ЦЕ ЗОБОВ'ЯЗУЄ", -- ВВАЖАЄ МЕР ЛЬВОВА ВАСИЛЬ ШПІЦЕР

-- Василю Івановичу, попри безліч обов'язків і проблем, гадаю, Вам щоденно доводиться зустрічатися з такими прикрами речами, як низька культура взаємин і побуту. І як би не хотілося нам мотивувати їх складними економічними умовами та зростанням цін, суть не в тому. "Хапальній" інстинкт, логта ненависть до опонентів і "люб'язність" продавців -- не від матеріального зубожіння, а від духовного. Що Ви думаете з цього приводу?

-- Ми схильні себе ідеалізувати. В нас прекрасний фольклор, прекрасна пісня, але разом з тим треба дивитися правді в очі. Львів до війни був чудовим містом, його красу творила інтелігенція, еліта, причому не лише українська. А що сталося після війни? Ми включилися в той процес, який в Східній Україні та Росії вже тривав багато років, і в оперному театрі, приміром, почали продавати сосиски, котлети і сто грамів... Може, я говорю негарні речі, але все ж таки після війни Львів мав 280 тисяч жителів, а нині 830 тисяч, населення його зросло переважно за рахунок приїжджих, і львівська інтелігенція є здебільшого в першому поколінні.

Наше покоління зіпсувте радянським ладом, все-дозволеністю, пияцтвом. Релігійне виховання було заборонене, і бездуховність пишно розквітла. Зараз маємо те, що маємо. На вулицях лузують насіння, а зробиш зауваження -- сміються. Ми хочемо, щоб у місті було чисто, зелено, гарно, а дивіться, скільки поламаних дерев, затоптаних газонів, сміття, хамства. Колись ми мали кого лаяти, а зараз вибачте -- більшість водіїв автобусів, які хамлять пасажирам, і продавців, не обтяжених культурою поведінки, -- це українці. Це той ідеалізований нами народ, про який ми ще недавно говорили, що коли б йому не заважали, то він був би дуже фаній. Так, бідно. Так, скрутно. Але навіть у важких умовах можна поводитися гідно.

Єдине заспокоєння, коли читаєш Біблію. Там мудро сказано: в термін 40 років, щоб з раба стати людиною. Чи пройдемо той шлях швидше -- важко сказати. Всі хотіли незалежності, відродження. Тепер чуємо нарікання. Але ж у нас немає такої біди, як, наприклад, у Вірменії, де голод, та вірмени тримаються, бо найголовніше для них -- держава. А ми, європейці, такої високої думки про себе, а не завжди втримуємося на відповідному рівні.

-- Тому сьогодні давайте навмисне не говорити- memo про позитив, а тільки про ті прикрами речі, яких нам треба позбутися. Цікаво, чи пояснює хто-небудь у нашому місті, скажімо, продавцям, як би себе слід поводити.

-- Тут є два фактори. Один -- низька культура і на те нема ради. Бо як я вчився в школі, нас ще каліграфії вчили, тепер навіть цей предмет викинули, і неможливо прочитати, що та молодь пише. А другий -- та

соціалістична система, коли ніхто ні за що не відповідає.

Ми хочемо провести приватизацію, та працівники прилавка протестують, їм потрібна колективізація, і є багато людей, які їх підтримують, бо не хочуть змін. Адже у всіх галузях чомусь бояться приватизації. Господь поставив експеримент: найпрацьовитіших у світі людей -- німців і корейців -- поділив на Західну та Східну Німеччину, на Північну та Південну Корею. Одні -- панують, другі -- жебраки. Коли німці об'єдналися, та прірва виявилася дуже глибокою. І треба зрозуміти всім, що ми повинні працювати, щоб наші діти були вільними і досконалішими від нас, мали високу культуру взаємин, якої нам не вистачає.

-- Зокрема й в міжконфесійних стосунках.

-- Нарешті з'явилася можливість, аби кожен міг вільно вибрати віросповідання. А бачите, які страшні конфлікти. Один Бог, один Ісус Христос, одна Матір Божа -- і яка ненависть. Не кажу про паству. Але ж проводирі, духовні особи іноді займають агресивну, непоступливу позицію -- тільки наша і жодної іншої. Все ж сподіваюся, що йде до заспокоєння, і душпастири зрозуміють свою місію не тільки перед Богом, але й перед Україною.

-- А взаємні образи, продиктовані прагненням морально і психологічно знищити суперника на виборах чи дсіндс? Винятків толерантності, на жаль, мало.

-- Приємним винятком, я вважаю, є наш Президент Кравчук, який дуже гідно поводиться, тому має високий імідж як в Україні, так і поза нею. Хоча, сказавши добре, мушу сказати й протилежне. Президент і уряд, парламент мусять турбуватися про українців, які живуть поза межами нашої держави.

-- Ставлення до української діаспори близького зарубіжжя, до наших земляків у гарячих точках -- це теж мораль і культура наших взаємин. І найпекучіше -- повернення в Україну, колишніх українських політв'язнів, що й досі живуть в районах колишнього ГУЛАГ-у...

-- Ми створили атмосферу найбільшого сприяння національним меншинам, однак з боку наших сусідів подібних кроків не бачимо. Візьміть для прикладу Польщу. Якщо у Львові поляки мають консульство, діє школа, катедра, костьоли, товариство, то в Польщі не все так гладко, у Перемишлі навіть почали купол з церкви знімати. Про що це говорити -- про нашу культуру чи про почуття меншеварствості? Ми таки маємо бути тверді і вимагати від інших держав, аби вони ставилися до українців з належною пошаною. Щодо повернення українців в Україну, то мусить бути державна програма. Українці, де б вони не жили, мають бути громадянами України. Та чому наша держава дуже бойтися постояти за українців. От дивіться, як Ізраїль захищає євреїв, де б вони не жили.

До речі, у Львові відкрито дві синагоги, поставили прекрасний пам'ятник жертвам єврейського гетто, але з боку Ізраїлю немає відповідного відгуку. Чому так? Важко сказати. В США я давав інтерв'ю єврейській газеті "Джювіш ньюс" і в мене спітали, як я ставлюся до справи Дем'янюка. Я відповів, що треба судити всіх винних, бо, скажімо, Каганович винуватий, це відомо, і його треба було покарати. І далі та тема вичерпалася. Євреї кажуть, що ми їм щось поганого зробили. Однак те, що натворив Каганович в Україні, навіть неможливо порівнювати з тим, що колись десь історично були конфлікти між українцями і євреями. Була історія. Тяжка. Та сьогодні ми повинні подати собі руки, але це має бути взаємно.

З давніх давен у Львові жили вірмени. Вони багато збудували, були чудовими зодчими, меценатами. Зараз маємо відому ситуацію з Вірменським собором, де знаходиться українська дерев'яна ікона. Ще в 1990 році міська Рада прийняла ухвалу, щоб приміщення музею Леніна віддати Національному під дерев'яну ікону. Мене дивує директор Національного музею пан Новаківський, який зовсім не поспішає звільнити вірменам їх собор. Адже, щоб реставрувати його, потрібні колосальні гроші, собор у занедбаному стані. Вірменська громада проводить свої відправи у подвір'ї собору. Це також культура поведінки. Хоча наша розмова має критичний характер, мушу все ж відзначити, що міжнаціональна злагода -- предмет нашої гордості. Адже у Львові живе 100 тисяч неукраїнців, місто політизоване, та ми зуміли обійти всі пороги, бо з розумінням ставилися до потреб національних меншин. Аби ж то ще так ставилися й до українців наші сусіди. Бо виходить, що ми дуже запопадливі, чим деколи грішить навіть наш Президент. Треба вчитися себе поважати.

-- Національне відродження має торкнутися і обличчя нашого міста, яке майже не було зруйноване навіть під час війни, але занедбане нині.

-- Справді, центр в дуже занедбаному стані. Навіть те, що в світі вважається багатством, сприймається, як шарм, -- бруківку в нас по суті знищено. Центр, вулиця Зелена залита асфальтом, під яким бруківка. Звичайно, є бажання відновити її в центрі. Адже дорога, вимощена з натурального каменю, -- вічна. Ну, а чистота міста, що б ми не робили, дуже залежить і від культури побуту. Поки що вона в нас низька, як і культура взаємин.

-- Скажіть, Вам часто у роботі доводиться зустрічатися з хамством?

-- Авжеж. Трагедія в тому, що до мене переважно приходять люди бідні, нещасні і щось просять. Це дуже тяжко вислуховувати, бо далеко не завжди є можливість допомогти. Буває й інше. Приходять відомі люди і теж щось просять. Кажу, нема такого закону. І все одно буде ходити, добиватися, тиснути. Це таке "прилизане" хамство. А прямого хамства, звичайно, досить.

-- Обіймаєте посаду, від якої багато залежить. Чи бували такі випадки, коли б Вам пропонували хабарі?

-- Звичайно, були. Особливо, коли йшлося про приміщення. Деякі комерсанти думають, що коли мають пару копійок, то вже можуть все на світі купити. Пропонували хабарі. Обіцяли профінансувати виборчу кампанію. Я не впадаю в істерику, не викликаю ОБХСС, але дуже коректно пояснюю, що нічого не беру.

-- І вони вірять?

-- І вони йдуть..

-- Чи шукають іншого?...

-- Шукають чи не шукають, хтозна. От багато говориться, що за реєстрацію підприємств "беруть". Я перевіряв, і жодного разу не підтвердилося. У мене є підозра, що то не беруть, а дають.

-- А як себе почивають ті люди, які пропонують хабар, а його не беруть? З якими очима вони стоять перед Вами?

-- Уявіть собі -- навіть не червоніють. Десь трохи здивовані, та не губляться. Так, ніби й нічого поганого не пробували зробити. Очевидно, ще довго їм доведеться вичавлювати з себе раба...

Інтерв'ю взяла Марія БАЗЕЛЮК
(*"ЗВУ"*, ч. 11/527)

ЛОТ
пропонує єдине
безпосереднє сполучення
Монреал - Варшава. Відліт
з Мірабел кожній п'ятниці.
Пропонуємо також сполучення
до Риму, Банкоку і до
більшості європейських
столиць. Сердечно
запрошуємо.

За близчими інформаціями телефонувати
в Монреалі:
(514) 844-2674
Fax: (514) 844-7339

в Торонто:
(416) 236-4242
Fax: (416) 236-0433

POLISH AIRLINES
LOT
2000 Peel St.
Suite 680
Montreal, Que. H3A 2W5

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ДЕКАБРИСТИ

До річниці декабристського повстання на Сенатській площі

Загальновідомо, про це свідчать архівні матеріали, що Тарас Шевченко дуже цікавився декабристським рухом і долею цих гордих людей після невдалого повстання. Численні дослідження зв'язків Т. Шевченка з декабристами свідчать, що він особисто зустрічався з дев'ятьма з них -- Ф. П. Толстим, О.В. Капністом, О.М. Муравйовим, І.О. Анненковим, О.Д. Улибишевим, С.Г. Волконським, А.А. Бистрицьким, В.І. Штайнгелем, Ф.М. Глінкою. Крім того, Шевченкові було відомо про діяльність і долю ще щонайменше тридцяти декабристів. Особливо цікавився Тарас Григорович декабристами-українцями, яких було чимало.

У той жорстокий час, звичайно, не міг, так бимовити, відкритим текстом писати про цих революціонерів, які здійснили справжній подвиг, стали пionерами визвольного руху, патріотами, які пожертвували благами свого класу в ім'я високої мети -- прогресу Росії, свободи народів, які її населяли.

Про трьох дворянських революціонерів-українців, а їх було значно більше, і йдеться в цій розповіді.

У ГЛИБИНІ СИБІРСЬКИХ РУД

У наш час вийшло чимало літератури про декабристів, написано багато дисертацій, розвідок, досліджень, і ми знаємо про них, здається, все. Але чи це так?

Ось хоча б про генерала Юшневського, одного з найближчих соратників і друзів Пестеля. Людина благородної "стриманої і бездоганної доблесті", він до цього часу залишається в тіні фігур більш вулканічних, а тому щедрих у саморозкритті.

Не випадково поет Гнедич, його друг, потім напише, що полюбив Юшневського "за світлість розуму, чуйність і благородство душі", що ще в дитинстві "піднімали його над натовпом". Перебуваючи в Молдавії, О.П. Юшневський багато зробив для переселенців, нещадно викривав зловживання місцевих владей над ними. Лише за чотири місяці 1816 року Юшневський подав біля 30 рапортів, спрямованих проти свавілля молдавських кріпосників та їх підручників -- різних чиновників.

Його філософсько-правові погляди зводяться до того, що кріпосництво не вічне: надзвичайні обставини породили його, а тому кріпосне право неминуче втратить своє значення і силу разом з тими обставинами, що сприяли цьому.

Десятки архівних документів, що були написані чи підписані Юшневським, свідчать не лише про драматичну сторінку заселення Бессарабії болгарами, а й про антикріпосницькі погляди Юшневського, дозволяють глибше зрозуміти один з суттєвих етапів становлення його поглядів. Бессарабські роки зали-

шились для Юшневського своєрідною школою переддекабризму.

При переїзді до Тульчини О.П. Юшневський був прийнятий до управи Союзу Благоденства у 1819 році. На той час до неї входили такі відомі згодом декабристи, як Волконський, Давидов, Барятинський, теж, до речі, українець, та інші. У бурхливих суперечках та полеміці, незмінним учасником яких був Юшневський, у березні 1821 року народилося Південне товариство декабристів.

Олексій Петрович Юшневський завжди був поряд з Пестелем, коли приймалися найрадикальніші рішення. Так було, коли розроблявся програмовий документ "Руська правда", коли вирішувалось питання про наділі селян землею, про введення в Росії республіканського управління. І особливо тоді, коли виникли суперечки з приводу того, як запобігти можливої спроби нових претендентів зайняти російський престол. Як і Пестель, Волконський та інші, Юшневський настоював на тому, що потрібно знищити всю царську сім'ю. Можливо, на наш погляд, така жорстокість була аж занадто, але ім на той час видніше було.

Навіть для такого сильного духом борця, як Пестель, старший за віком і бездоганний у моральному відношенні Юшневський був опорою і порадником у важкі хвилини.

Про дружбу і взаємозрозуміння, єдність поглядів і дій цих двох видатних людей свого часу знали царські опричники, про це повідомив і зрадник Майборода. А тому всього через кілька годин після арешту Пестеля в Тульчині (це трапилось за день до повстання на Сенатській площі -- 13 грудня 1825 року за старим стилем, 25 грудня за новим) був заарештований ще один з керівників Південного товариства Олексій Петрович Юшневський.

Високопоставлені царські чиновники, що приїхали на Південь з широкими повноваженнями Миколи I, обшукали його квартиру у Тульчині, перевернули його помістя в селі Хрустове, але ніяких компроментуючих паперів не знайшли. Почалися допити, спочатку у Тульчині і Могилеві-Подільському, а потім у Петербурзі. Та Юшневський заявив, що не знає ні про яке товариство.

На початку січня 1826 року О.П. Юшневського привезли в столицю. Петропавловська фортеця -- російська Бастилія прийняла його у п'ятій каземат Нікольської куртини. "Надісланого Юшневського утримувати під найсуworішим арештом, давати йому писати, що захоче", -- наказав Микола I. Але Юшневський не віправдав надії царедворців. Лише згодом, під цілою низкою незаперечних фактів і доказів О.П. Юшневський вимушений був визнати республікан-

ську програму таємного Товариства і прийняття царевицтва.

З численних протоколів допитів, очних ставок, анкет видно, що буквально кліщами з нього виривали кожне слово. Але нікого з декабристів цей умілий конспіратор не видав. Він взагалі прізвищ не називав на допитах, навіть мертвих людей. Він добре знав, які можуть бути наслідки.

На запитання слідчої комісії, як він прилучився до крамоли, О.П. Юшневський відповів:

"Чоловік, який в юнацтві моєму, коли мені було не більше 18 років, дав моєму молодому розумові згубний напрямок, давно не живе. Родом він був з Італії, знаходився в російській, спочатку військовій, а потім цивільній службі. Років йому було тоді, насікільки пам'ятаю, під п'ятдесят. Він-то бесідами своїми збудив у легковажного юнака цікавість до читання творів, в яких більш-менш хovalися насінини згубного свободолюбства і які або давав мені читати, або оповідав про їх зміст, щоб я старався доставати такі потім. В той час служив він у прикордонному карантині в місті Могилеві, що при Дністрі, де жили мої покійні батьки і де я знаходився деякий час". І далі Юшневський, підсумовуючи сказане, додав: "Думаю, що буде лишнім називати його ім'я, тому, що давно нема вже в живих".

Вирок Верховного кримінального суду був жорстокий: смертна кара (відсічення голови), після конфірмації -- позбавлення чинів і дворянства, вічна каторга, яка потім була замінена 20-річним строком каторжних робіт з залишенням на поселення в Сибіру.

Про цей вирок дружина О.П. Юшневського -- Марія Казимирівна (у дівоцтві Кругликовська) дізналась з газети "Русский инвалид или Военные ведомости" 17 липня 1826 року, знаходячись у Тульчині. Після кількох безсонних ночей, проведених у слізах, М.К. Юшневська надіслала генерал-губернаторові Сибіру П.М. Капцевичу листа з проханням дозволити їй поїхати за чоловіком у Сибір. На той час Марія Казимирівні вже було більше сорока років. Та це не спинило її перед таким важким кроком.

Багато книг, досліджень написано, кінофільмів поставлено в усі часи і різних країнах про дружину Трубецького, Волконського, а от про М.К. Юшневську в них сказано мимохіть. А між тим Марія Казимирівна була видатною жінкою свого часу. "Для полегшення участі чоловіка свого повсюди послідувати за ним хочу, -- писала вона сибірському генерал-губернаторові.

...Проживши з ним щасливою дружиною у світі, я хочу виконати священий обов'язок свій і розділити з ним тяжке становище. По почуттях і відчюності, які я до нього маю, не лише б взяла з охотою на себе всі біди світу і бідність, але з задоволенням віддала б життя своє, щоб тільки полегшити його участь".

Марія Казимирівна зразу ж почала збиратися в дорогу услід за чоловіком. Але із-за того, що надовго затягнувся збір коштів, свій "священий обов'язок" вона виконала лише влітку 1830 року, коли їй виповнилось сорок чотири роки. Навіть комендант Нерчинських рудників генерал С.Р. Лепарський знайшов за потрібне в офіційному документі відмітити "велику нужду" у момент приїзду Марії Казимирівни на Петровський завод.

Це була напрочуд талановита жінка, чимало вона малювала. З її малюнків ми дізналися, як жили декабристи на засланні. Разом з своїм чоловіком вона займалася педагогічною діяльністю серед місцевого населення. Все це прикрашало їх життя на каторзі, а потім на поселенні.

У численному листуванні Марії Казимирівни часто згадуються друзі по неволі -- Волконські, Вольф, Басаргін, Івашев, Поджіо, брати Бестужеви та ін. Подружжя Юшневських користувалося великою пошаною не лише серед засланців, а й корінного місцевого населення.

Однак сили і здоров'я О.П. Юшневського були підірвані. В січні 1844 року передчасно пішов з життя його друг по засланні Ф.Ф. Вадковський, теж українець. Товариші вирішили нести його домовину 10 січня до церкви. Юшневський за станом здоров'я не зміг взяти участь у процесії і тому прийшов сюди один. Став біля домовини, довго дивився на мертвого.

FOR COURTEOUS FRIENDLY SERVICE
ВВІЧЛИВА І СПРИЯТЛИВА
ОБСЛУГА

COMMUNITY TRUST

2271 BLOOR STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M6S 1P1

PHONE: 763-2291

ЗВЕРТАЙТЕСЯ З ДОВІР'ЯМ
ДО КОММЮНІТИ ТРАСТ
У ВСІХ ФІНАНСОВИХ
І БАНКОВИХ ПОТРЕБАХ

І ні з того, ні з цього почав хилитися до долівки. Присутній при цьому лікар-декабрист Вольф намагався подати йому допомогу. Та марно. Так іх і поховали поряд, друзів-декабристів Ф.Ф. Вадковського і О.П. Юшневського -- в селі Разводному, поблизу Іркутська.

Вже в наш час, у 1952 році, коли це село повинно було стати дном Іркутського моря археологи віднайшли дві могили за огорожею біля церкви. Останки декабристів перевезено в Іркутськ і перезахоронено поряд з іншими засланцями за огорожею Знаменського монастиря. Так, більше, ніж через століття О.П. Юшневський опинився біжче до своїх друзів, з якими було зв'язано їх життя у засланні.

Але навіть після смерти чоловіка царський уряд тривалий час не дозволяв Марії Казимирівні вийхати у європейську частину Росії чи в Україну. Лише в 1855 році, через одинадцять років після смерти чоловіка вона останньою з декабристок залишила Сибір.

Хтось назвав дружин декабристів героями. І це дійсно так. Але переносячи всі труднощі і негоди тих довгих років, Марія Казимирівна могла б висловитися з цього приводу словами своєї подруги А.І. Давидової: "Та які ми героїні? Це поети зробили з нас геройні, а ми просто поїхали за своїми чоловіками..."

Скромність цих жінок незаперечна.

(Закінчення буде)

Для всіх українців і їхніх родин
у скорботний час місце Вічного покою.

ST. VOLODYMYR UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквілл, Онт.

- Щороку спільна молитва й окремі поминки за душі тут спочилих.
- Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність відносним міністерством Провінції Онтаріо через т.зв. "Вічний Фонд Українського Цвінтари Св. Володимира"!
- Дві окремі Секції: УПА і Братства Дивізійників, прикрашені чудовими пам'ятниками.
- Порада і поміч в перенесеннях останків (праху) з інших цвінтарів-поховань!
- Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці!
Добрий доїзд! Близький Дім Культури!
- За додатковими інформаціями просимо звертатися на число телефону:

Години -- 9:30 до 4:30 БЮРО -- 827-1647

АНДРІЙ ЛАТИШКО -- адміністратор

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

ДВА ЮВІЛЕЙ

Мушу признаюсь до гріха: я хронічно занедбую одну з головних функцій українського редактора, це то -- не заглядаю до календаря важливих історичних дат, не записую і не пам'ятаю днів народження навіть найближчих співробітників журналу, часто забиваю привітати і поздоровити з близькими святами читачів (ох, якщо б ці привітання комусь допомагали!). Все це, може, тому, що я завжди вважав себе лише тимчасовим, так би сказати, "кризовим" редактором (аж хтось з читачів нагадав, що я пропустив 15-ліття свого "тимчасового" редактування "Нових Днів", з перервами редактував і раніше, та було запізно "відзначати"). А може грішу тому, що просто не звик до ювілеїв, часто забиваючи день свого народження. Радий був би забути й те, що на шії ось-ось 70-ліття, але дружина або хтось інший напевно нагадає...

Так друзі нагадали про два 75-ліття, які треба бодай коротко відзначити в журналі.

З СИБІРУ ЧЕРЕЗ УКРАЇНУ Й ЗАХІДНУ ЕВРОПУ В АВСТРАЛІЮ (До 75-річчя Федора Габелка)

Федір Габелко (І. Малетич, Ф. Лубенський) -- представник "Нових Днів" на Австралію і власник десятка інших громадських титулів -- народився 1-го березня 1918 року в Затобольському на Сибірі. Його життєвий шлях простягнувся крізь Західносибірський Край, Казахстан, Кубань, Україну, Польщу, Німеччину й Італію аж до Австралії. Легко перелічити ці території, але описати події, які довелось йому на цьому довгому шляху пережити за 75 років, потрібно томи.

Мати ювіляра походить з колись заможного реестрово-козацького роду Маздорів. Батько Павло з роду рядового бідного козацтва, але займаючись хліборобством і кравецтвом допоміг братові Никифорові здобути офіцерську освіту, Махтееві -- стати священиком, а сестрі Марії -- художником. Як членів РУП іх було обвинувачено за участь у Революції 1905 року і вивезено на праці в сибірські й казахські простори. А Павла Ф. Габелка, який проживав у селі Березоточа на Лубенщині, як родича покараних, також вивезли в сибірські степи, де йому припало в Затобольському працювати у поміщика Садчикова. Там, десятим у родині народився наш ювіляр Федір.

В 1910 році поміщик Садиков виїхав у Петербург, а батькові Федора, в заплату за добру працю, залишив "Займку". Тяжкою працею Федорів батько розвинув своє господарство до поміщицьких розмірів, але в 1923 році радянська влада сконфіскувала все його майно. Тільки дякуючи знайомству в міліції та ГПУ родина Габелків вчасно втекла і цим спаслась від фізичної ліквідації. З того часу почалось замінювання прізвища та територій проживання, завжди в страху, що влада може прислідити кожного і скопити під арешт...

Не дивлячись на такі тяжкі обставини життя, Федорів вдалось закінчити середню школу і кінотехнічний інститут у Харкові. В скорому часі був призваний в

армію. Військову повинність відбував на Львівщині і хоч не любив армії, але його зобов'язали навчатися в школі середнього командного складу запасу. Першого дня війни його 135 полк АРГК стояв на бойовій позиції перед Любачевом. З боями відступав на Раву Руську, а потім замінив напрямок на Красне.

Біля Львова Федір закінчив свою військову службу й прибув до Львова як "цивільна особа" саме в той день як "Нахтігаль" ("Соловейки") входили у Львів і зупинились біля двірця. Твердить у щоденнику, що на станції українська поліція забрала його і відвезла до німецької комендатури як підозрілого переодягненого червоноармійця. Німці ж зразу відвезли в табір військовополонених, але за якийсь час прийняли його помічником фронтового фотокореспондента, з яким дійшов аж до Дніпра. Там було дане розпорядження звільнити всіх чужинців з праці допомоги війську. Федір знову попав у маршуєчі на захід колони полонених. Ім не давали харчування ані води. Хто падав від виснаження, тих дострілювали... У табір під голим небом зігнали 10-12 тис. полонених. Брук'янний суп-помії давали нерегулярно. Прийшли дощі, холод, настигли різні хвороби. До грудня з 10-ти тисяч залишилось живими може 1,000...

Перед Різдвом почали розвозити по Сталаг на працю у фабриках. Федір попав на завод Краус Мафей у Мюнхені в гартувальний цех. На цій праці виснажені полонені довго не витримували. Через 3-4 місяці їх візвозили в госпіталь, а звідтіль на цвинтар. Федір вирішив спасати своє життя втечею. В одну дощову травневу ніч прорізали з товаришем загорожу і виравались на волю. Мандрували баварськими лісами на захід до швайцарського кордону. Кордон перейшли без труднощів, а вдень їх затримала швайцарська поліція. Ті втікачі, хто мав чим "позолотити" руку поліцая, залишалися в Швайцарії. А такі, як Федір і його друг -- обірвані, брудні, голодні, для задобрення Гітлера ставали кандидатами на повернення до Німеччини. Спершу їх посадили в тюрму, а по кількох місяцях приїхав гестаповець і забрав їх у центральне Гестапо в Мюнхені. На допитах били до непримінності. Запротоколи до карного концтабору в Мозах на рік. Але терміну не добув, бо бавори потребували робочої сили, а восені повезли його в Дортмунд на копальні. Під час нічної бомбардовки Федір пробув у засипі два дні і прийшов до пам'яті в госпіталі. Коли американське бомбардування розбилось іх табір, Федір виїхав до с. Отентихль, де раніше працював і, дякуючи пані Анастасії Малетич за документи свого померлого чоловіка, виїхав аж до Регенсбургу. По закінченні війни Федір поїхав у Гановер, щоб забрати "остовку" сестру Якилину, але запізнився. Її англійці видали советам, а його поліція також забрала до табору радянських громадян, призначених до виїзду "на родину". І Федір вирішив знову тікати. І знову ряд драматичних пригод, поки перешов Чехо-Словаччину і її кордон до Німеччини.

Тут, у Регенсбурзі включився в українське церковно-громадське життя, зактивізувався у видавничих справах, вступив на художній відділ в університеті...

Прибувши через Італію до Південної Австралії, Федір Павлович Габелко зразу ж розпочав видавницю діяльність, друкував церковно-громадський місячник "Наш голос", журнал для ОУГА, деякі книжки. Як культурно-освітній референт при Управі Української Громади П.А., включився в громадську працю, став засновником Вокально-музичної, драматичної і хореографічної студії, переформував Театр малих форм, який став спроможний ставити поважний репертуар, навіть "Розгром" І.П. Багряного. Став засновником первого в Австралії Товариства сприяння УНРаді, навіть співзасновником Крайового Комітету УРДП.

Після одруження з Філонілою Карюк Федір Павлович переїхав до Мельбурну, де також з рамени Управи Української Громади Вікторії активізував українське культурно-громадське, зокрема театральне життя. З переїздом до столиці Австралії Канберри, де став креєляром-картографом, брав і тут видатну участь в політично-громаському житті, видавав журнали "Основа" та "Голос Громади", став співзасновником Українсько-Австралійського Мистецького Т-ва ім. М. Лисенка, що стало популяризатором українського мистецтва серед австралійських співгромадян.

Після виходу на пенсію, Федір Габелко повернувся до Мельбурну і тут знову активізував уже завмираюче українське політично-громадське і культурне життя. Зокрема став ініціатором заснування Мистецького Об'єднання Вікторії, яке влаштувало вже ряд "академій", концертів і веселих вечорів.

Щоб бодай якоюсь мірою віддячитись ювілярові за його довголітню безкорисливу працю для громади, окрімі комітет і представники різних організацій влаштували йому 7-го березня в залі Українського народного Дому в Ессендоні врочисте Ювілейне свято. Згідно з отриманим від організаторів -- Анни Цибульської, Олександра Малимоненка, Івана Шевченка та сина Павла Габелка -- широким звітом, яким користуюся, на святі було 64 особи гостей, були розкішні квіти та й не лиш квіти на столах, були промови й багато привітань, з яких зацитую тільки одне:

"Дорогий наш братику Федоре!... Бач як у житті буває. Спершу тебе похоронили і пам'ятник поставили, а тепер 75-ліття справляєш... Бажаємо тобі іще 75 років прожити, але вже в Україні. Приїжджай, ми ждемо. Ми вже старенькі і немічні..."

Лубни, с. Березоточка, Якилина і Петро Габелко.

На святі було ще багато жартівливих промов-привітань, але не знаю чи знайшли час і бажання, щоб провести збирку на пекучі потреби української преси. Знаю однак, що присутня гостя -- наша давня читачка і меценатка, а тепер почесний консул України в Австралії -- зараз не лише не має часу читати журнал, але й подати зміну своєї адреси. Таких занятих діячів нині у нас дуже багато і це одна з наших великих проблем.

Тож поки журнал ще виходить, широко дякуємо нашому представникові Федорові Павловичу Габелкові за його працю й бажаємо -- крім друніх 75 років -- щасливо провести з сином Павлом літо в Україні на відзначення 2-ої річниці нашої "незалежності".

(Закінчення на стор. 39)

Микола МУШИНКА

КАРТИНИ ОЛЕКСИ НОВАКІВСЬКОГО В ТОРОНТО

Перша персональна виставка картин Олекси Новаківського на американському континенті -- так би можна назвати виставку 50 картин цього визначного художника, що відбулася в Канадсько-Українській Мистецькій Фундації в березні ц.р. Художня творчість О. Новаківського (1872-1935) на заході була мало відома, хоч століття з дня його народження ЮНЕСКО відзначило у списку найславніших діячів світової культури, а у Львові існує окремий музей Олекси Новаківського (на вулиці, названій його іменем, недалеко готелю Дністер). Правда, країні його твори, головним чином портрети "неблагонадійних" людей та картини на релігійні теми були спалені у Львові 1952 р. з наказу КДБ (разом з кількома сотнями картин інших художників). Моя колекція -- найбільша приватна колекція творів цього визначного художника за межами України.

Ще п'ять років тому фундатори КУМФ, покійний вже Михайло та Слава Шафранюки виявили бажання влаштувати виставку творів Новаківського в галерії фундації. На жаль, реалізація цього задуму тоді наштовхнулася на політичні і технічні перешкоди. Лише в 1990 р. Міністерство Культури Словаччини дало згоду на експортувння моїх картин в Україну. Виставка картин Олекси Новаківського у Львові, Києві та Ужгороді пройшла з величезним успіхом, що викликало інтерес до неї і серед художників та мистецтвознавців Канади. Після М. Шафранюка та пані О. Колянківської моєю колекцією зацікавилися Ераст Гуцуляк, Данило Струк, Дарія Даревич, Софія Скрипник, Роман Вжесневський, Василь Верига, Лідія Палій та, зокрема, мій земляк Павло Лопата. Завдяки їм глядачі мали змогу познайомитися з хоча б невеличкою частиною спадщини українського художника, творчість якого становить цілу епоху в історії українського образотворчого мистецтва.

Колекція має свою історію. Як відомо, після закінчення Krakівської академії красних мистецтв у 1900 році (із золотою медаллю), О. Новаківський поселився у бідній селянській хаті в с. Могила (тепер м. Нова Гута) поблизу Krakова, де інтенсивно малював. У той час його картини майже ніхто не купував і художник жив у постійних зліднях.

Одного разу він поважно захворів і, не маючи грошей для лікування, у гарячі очікував своєї смерті. Щасливим випадком саме у той час прибув у с. Могила Krakівський лікар Йосип Гогульський до іншого пацієнта, який звернув увагу на те, що в сусідстві вмирає без лікарської допомоги якийсь дивний малляр. Гогульський декілька разів відвідав Новаківського, дав йому потрібні ліки і протягом кількох тижнів вилікував його. Ясна річ, що О. Новаківський, не маючи грошей, намалював йому кілька картин, го-

ловним чином, портретів -- його і членів його сім'ї. Між Новаківським і сім'єю Гогульських, в якій він був частим гостем, зав'язалися дуже близькі відносини. Йосип Гогульський, пристрасний шанувальник мистецтва, протягом п'ятьох років був єдиним покупцем картин Новаківського. Надавав йому не лише матеріальну, але часто й моральну підтримку. Особливо циро подружив Олекса з братом дружини Йосифа -- Іваном Голубовським, який тоді вчився на юридичному факультеті Ягеллонського університету в Krakові і мешкав на квартирі останнього. Іван, лише на шість років молодший від Олекси, був теж закоханий в образотворче мистецтво, а в особі Олекси Новаківського бачив майбутнього генія. Будучи завжди при грошиах (на відміну від Олекси, який ніколи їх не мав, а якщо й мав, то не вмів їх утримати), він не раз виручав його із скрутної ситуації, а той віддячувався йому своїми картинами.

В 1905 р. Новаківський захворів на запалення апендициту, був операцій і майже три тижні провів у Krakівській лікарні. У лікарні спеціалісти констатували поважний стан його організму, викликаний довгорічними вправами "у трудній штуці голо-

Tel:
(416) 763-1093

MEAT PRODUCTS LIMITED

Specialists for over thirty years

- Найкращої якості м'ясні продукти власного виробу;
- Вареники, флячки, квашена капуста та інші європейські ласощі;
- Замовлення на весілля та на інші прийняття;
- Говоримо по-українськи;
- Власник Е. Рембач до Ваших послуг.

2238 BLOOR STREET WEST
TORONTO, ONTARIO, M6S 1N6

дування та одурювання свого бідного шлунку дешевими, до того ж й не щоденними обідами". Новаківському грозив туберкульоз, і йому запропонували найнадійніше лікарство, свіже гірське повітря, регулярне та калорійне харчування. Іван запросив його до своїх батьків у бойківське село Брошнів, де вони разом прожили вісім місяців. Під час цих восьми місяців, які значно скріпили їхню дружбу і відновили надщерблене здоров'я, художник написав велику кількість картин різних жанрів, з яких декілька подаравав або відпродав Іванові Голубовському. З них на перше місце треба поставити портрет Івана Голубовського, його батька Сильвестра та сестри Леонтини Гогульської, кілька краєвидів, малюнків тощо. Тут же в Брошневі він почав працювати і над однією з красішими своїх картин "Пробудження", створивши кілька її ескізів. Часом, у хвилини мистецького натхнення, не маючи на чому малювати, він малював на звороті вже закінченого твору. Таких "подвійних" олійних картин у колекції І. Голубовського є три. В грудні 1909 р. О. Новаківський ще раз відвідав Брошнів, створивши тут декілька зимових пейзажів.

І. Голубовський заохочував свого друга Олексу до малювання. З його ініціативи він, між іншим, взяв участь в анонімному конкурсі на картину релігійного змісту, що його оголосила Римокатолицька церква Польщі. Вимогливе журі першу премію присудило експресивній картині "Серце Ісуса". Коли відкрили конверт з іменем автора члени журі остовпіли. Автором цієї знаменитої картини виявився О. Новаківський -- "українець, а до того ще й православний". Журі засідало ще раз і премію розподілили двом -- Новаківському і якомусь польському художникові.

В 1911 р. у Krakovі відбулася перша персональна виставка О. Новаківського, яку відвідав і митрополит Андрей Шептицький. Він був захоплений картинами художника і запропонував йому переселитися із Krakova у Львів, щоб працювати "між своїми і для своїх". Олекса послухався ради митрополита і вже 1913 р. переселився у Львів.

Митрополит надав йому цілий поверх своєї кам'яниці напроти Собору св. Юра. Там він мешкав із дружиною та двома синами і працював. Працював дуже інтенсивно.

В 1921 р. відбулась перша його персональна виставка у Львові, яка була дальшим досягненням художника.

В 1923 р. з ініціативи митр. Шептицького, О. Новаківський заснував власну художню школу, в якій виховав цілу генерацію художників (М. Мороз, С. Гординський, Г. Смольський, С. Караффа-Корбут та багато інших).

І. Голубовський залишався в дружиних зв'язках з О. Новаківським ціле життя, постійно поповнюючи свою колекцію його творами. В 1935 р. художник помер майже на його руках.

В 1942 р. Івана Голубовського було вислано на роботу в Німеччину. В м. Хемніці працював він цивільним суддею. Із Львова взяв він і свою колекцію картин Новаківського. При бомбардуванні міста на

початку 1945 року вбито навіть його єдиного сина Андрія і в нього згоріло все майно. Чудом збереглася лише колекція картин, яку він після війни спровадив у західну Чехію (м. Вейпти), де працював управителем націоналізованого німецького маєтку. Після його смерті у 1952 р. колекцію успадкувала його дочка Галина Стон-Балтарович. В 1968 р. вона мала разом з чоловіком Володимиром (лікарем і музикантом) переселитися на тривало до США та несподівана смерть чоловіка (в жовтні 1968 р. вбитий трамваем у Празі) перекреслила її плани. Пізніше до США пані Галина виїхала сама. Не знайшовши душевного спокою, вона повернулася у Прагу. Деякий час жила у Krakові. І звідти повернулася. Дуже тяжко вона переживала смерть чоловіка, який був єдиною її життєвою опорою. В стані душевної депресії наприкінці 1973 р. вона покінчилася життя самогубством.

Її спадщина за тодішніми законами припала Чехословачькій державі. Картини потрапили в акціон, який вібувся в квітні 1974 р. Единим покупцем був я. Купив їх усі. Пізніше з інших джерел купив ще кілька картин.

На даний час колекція Івана Голубовського (тепер -- моя власність) становить 24 олійні картини, дві акварелі, сім рисунків пером та 24 ескізи, зарисовки, карикатури. Майже реліквійне значення має палітра О. Новаківського з цікавим автографом самого художника. Ще більшу вартість для пізнання життя і творчості О. Новаківського має художньо-меморіальний твір І. Голубовського "Розмахом могутніх крил", написаний на підставі понад тридцятирічної дружби автора з художником. Цей рукопис (другий, доповнений варіант на 256 машинописних сторінок) заслуговує на те, щоб його видати, оскільки це багатоєтажне джерело до біографії художника.

Гадаю, що глядачам Канади, зокрема, українцям, твори художника сподобались не менше ніж вони сподобалися глядачам в Україні. ■

***

...Журнал цікавий і читається з задоволенням. Бажаю Вам міцного здоров'я і витривалості у Вашій тяжкій праці...

B. Пилипенко, Вінніпег

arka shoes

- Великий вибір вигідного і модного взуття.
- Регулярні і ширші фасони.
- Помагаємо клієнтам з відтисками та з іншими проблемами.

-- ROMIKA -- SALAMANDER -- LA VALLE
-- GALLUS -- ORTHOPEDIC SHOES

ПЕНСІОНЕРАМ 10% ЗНИЖКА

2196 BLOOR ST.W. (at Runnymede) TONY HRUBI
TORONTO, ONT. M6S 1N4 (416) 763-1851

ДО ПРОБЛЕМИ РЕНЕСАНСУ В УКРАЇНІ

Ше й досі, на жаль, появляються невірні твердження, незгідні з сучасними науковими успіхами погляди, що, мовляв, "ми Відродження майже не знали, стribнувши від середньовіччя до барокко" ("Нові Дні", січень 1993, стор. 12).

Як відомо, Україна належить до тих країн, що здавн-давна були в орбіті впливів античного, грецько-римського світу. Завдяки цьому Україна ставала сприятливим підґрунтям для рецепції Відродження, інакше Ренесансу, що був своєрідним відродженням античності.

Вже в бронзовій добі (VIII ст. перед Хр.) у панівну тоді на території України хліборобську Трипільську культуру, що сягала корінням до неоліту, яку наука вважає підложжям української духовості, вникають паростки античної грецької культури, спершу у формі так званої "егейської" культури, що на ній виростала духовість античної Греції. Греки, переважно з Мілету (Мала Азія), Коринту і Атен, вкрили Україну спершу густою сіткою торговельних і стратегічних осередків, особливо гідний уваги осередок Візантія, недалеко ста-родавньої Трої, заснований славним Періклем, керманичем атенського полісу (V-IV ст.).

З цих осель виростали поліси або міста-держави, як на побережжі Чорного моря, так і в глибині країни, куди греки посувалися ріками, головно Дністром, Дніпром, Богом, Доном, Кубанню. У іх верхів'ях вони часто строїли свої храми (наприклад, на Лубенщині розкопано святилище Артеміди, Діоніза, Аполлона).

Імпозантні останки античної архітектури, скульптури, мозаїки і малярства збереглися, часом також з різ-

ними написами, в таких відомих містах-державах, як Танаїс (біля Ростова), Тірас (Аккерман), Ольвія (біля Миколаєва), Херсонес (біля Севастополя), Пантікапей (Керч) і багатьох інших. Це зразки "на висоті мистецтва корінної Греції" (В. Січинський).

Глибинна дія античної культури на землях України мала далекосіжні наслідки, бо розвинула не тільки естетичний смак, а й розвинула та плекала почуття територіальної і психічної, взагалі культурної єдності племен майбутньої України. В цьому велика заслуга зокрема античного Боспорського царства зі столицею Пантікапей. Воно проіснувало коло вісімсот років, об'єднавши землі пізнішої України -- усе північне і частину південного Чорноморя, Тавріду і Приазов'я.

В Боспорському царстві досягнула вершин культура, пізніше названа "понтійською", з панівними античними елементами, з орієнタルною домішкою та лініальними впливами корінного населення. Ця культура промінювала на західно і південну Європу. Коли Боспорське царство робило римським мечем, про що переможець Гай Юлій Цезар повідомив ляконічно Рим: "Прийшов, побачив, переміг!" -- впливам римської культури на Україну широко розкрились ворота.

Ось як ілюструє цей факт дослідник княжої столиці -- Крилосу біля Галича, Я. Пастернак: "Сліди княжих теремів -- це для нас руїни палат римських цезарів, фундаменти церков їхніх владик -- це останки пишних римських святилищ, а сліди княжих осель, стародавні цвинтаріща та всякі дрібні находи княжих часів -- це для нас ті різні пам'ятки класичного життя й мистецтва, що їх так часто добувають із землі на терені Італії чи Греції".

Наглядним стане нам античний вплив в українському мистецтві, коли порівнямо, наприклад, плоскорізьби "св. Ізидорів" (XI-XII ст.) з Михайлівського монастиря в Києві, плоскорізьби XIV-XV ст., виконані у візантійських іконографічних традиціях, різьблени ренесансові іконостаті П'ятницької церкви у Львові -- з малюнками на античних вазах (Керч), з фресковим малярством на грецьких і римських гробницях (в Криму), з мозаїковим і фресковим малярством старохристиянських святилищ (Херсон, Керч та ін.). Відомий приклад творчого засвоєння принципів античного малярства -- це Десятинна церква і св. Софія в Києві, що її построєно на зразок римського Пантеону.

Треба пам'ятати, що вплив римської культури був не тільки безпосередній, а проникав в Україну посередньо через Східно-римську імперію зі столицею Візантією (Царгород, Константинополь).

Візантійське мистецтво -- це своєрідний варіант античного, грецько-римського, з творчим засвоєнням понтійських впливів, при чому завжди відігравав певну роль культурний чинник даного корінного населення. В Україні виник українсько-візантійсько-романський стиль княжої доби. Візантійська культура сповнена вщерть античними традиціями; згадати б хоч такий

F.I.N.D.S.

Dress
For Less
Discount
Designer
Fashions!

UP TO 50% OFF

Open Nightly till 7 p.m.
PHONE 761-9613
FINDS
DISCOUNT DESIGNER WEAR
365 JANE STREET
TORONTO, ONTARIO M6S 3Z3

факт, що антична музика, по якій не залишилось ніяких свідчень, крім одного фрагменту нот до одної з трагедій Евріпіда, жила у візантійській церковній хоровій музиці і тим самим і в українській.

До речі: від високо розвиненої візантійської культури, яка випромінювала щедрі багатства далеко поза своїм кордонами, треба відрізняти так звану "візантійщину" -- згірдливий темін для окреслення еклектичного, неорганічного і насильного насаджування цієї великої культури.

Візантійські впливи далі живі: в мініатюрному малярстві вони стилістично переважають, особливо в племінкових мотивах прикрас книг, в орнаментальних заставках рукописів, особливо XI-XV ст. Навіть з упадком Візантії 1453 року її впливи не припинилися аж до наших часів. Про творче засвоєння форм візантійського мистецтва свідчить монастирська церква Св. Духа оо. Редемптористів у Михайлівцях на Пряшівщині (архітектор В. Січинський), що є зразком творчого поєднання сучасного мистецтва з традиціями старокняжої доби, доби Київської держави, коли її архітектура перевищала здобутки середньої і східної Європи. Згадана церква -- це "новий чудовий образ змодернізованого візантіку" (І. Кейван).

Зі сказаного зрозуміло, що Україна "далеко раніше від своїх близьких і дальших сусідів мала можливість черпати уміння з першоджерел античної культури" (В. Січинський). Ця обставина дала Україні змогу сприяти органічно і творчо ренесанс, що виріс на античних підвалинах.

Він поширюється в Україні рано і огортає її цілу. З кінцем XV і на початку XVI ст. видно вже ренні ренесансові форми на таких будовах, як, наприклад, на ратушах Львова, Перемишля, Бардієва (1506-1507 pp.); ознаки цього стилю бачимо в перебудовах церков старокняжих часів у Києві, Каневі, Переяславі і ін. Прикладом високого ренесансу є хоч би Чорний дім (1567 р.) і Успенська церква (1591-1629 pp.) у Львові. До пізніх ренесансових будов, що вже мають ознаки переходу до барокко, належать, наприклад, П'ятницька церква у Львові і церква Богдана Хмельницького в Суботові (1656 р.).

Про те, як глибоко ренесанс проник у всю українську культуру, говорить і те, що предмети щоденного вжитку виконувано в ренесансовому стилі (як меблі, вишивки тощо).

Ренесансовий стиль поширюється в Україні "більше ніж готика, бо більше відповідає візантійській спадщині... та всій українській вдачі" (В. Січинський). І це вірно, бо ренесансова людина, яку змальовують Піко де ля Мірандола і філософ Фічіно, насправді втілена і в козацькій республіці, з центром у Запорозькій Січі на острові Хортиці. Лицарськість, широкий розмах у діях і чесність, боротьба за правду і справедливість -- це спільні риси ренесансової людини і козака. Козаки, часто високо освічені, мечем і словом обороняли віру і правду. Найкращими зразками такого ренесансового козацького гуманізму можна вважати Богдана Хмельницького та Івана Мазепу.

З появою барокко в Україні ренесансовий стиль об'єднувався з ним, і в результаті цієї синтези виник

оригінальний артистичний варіант -- українське або козацьке барокко. Наглядним прикладом цього стилю є величаві будови, видвигнені за часів великого мецената, гетьмана Мазепи, що був фундатором переважної їх частини, як Миколаївський собор на Печерському в Києві (1690 р.), церква Всіх Святих у Києві (1696 р.) і багато інших. В стилі українського барокко будовано в Україні унікальні своєю красою дерев'яні церкви.

Розвиток мистецтва ішов іншою дорогою в країнах, де не було ренесансу, як у Росії, і це підкреслює також Російська вчена Н. Коваленская в праці "Російський класицизм" (1964, стор. 23).

Тому треба говорити про два варіанти барокко: в Україні з її ренесансовими традиціями виникає барокко в синтезі з ренесансовими первінами, і це називають "барокковим гуманізмом", в Росії, де ренесансу не було, насладжено барокко безпосередньо на середньовічну культуру, і цей російський варіант має назву "бароккова готика".

Отож твердження, що в Україні не було ренесансу і що "стрибуни від середньовіччя до барокко", не має основи. ■

***

З приемністю і користю читаю "Нові Дні"... Дякую і продовжуєте.

(д-р) Олег Слюзар, Вільмінгтон

PALADIN INSURANCE LTD.

Tel: 239-7392

Павло Колодій

Insurance Broker

Забезпечуємо: domi, apartamenty, kotedži,
avtomobilí, torgoví pídpriemstva, kálcitvo,
zhitya! Takож grupova assekuracia!

97 Six Point Rd.
Etobicoke, Ontario
M8Z 2X3

Полагоджуємо
medichno-shpitallyne
zabezpečenja dla osib,
što prijedždjaют do
Kanadi na vídvidini!

ЗДОРОВИЙ І СМАЧНИЙ ХЛІБ

та інші печива випікає

Українська пекарня

THE **future** BAKERY
& CAFE

власниками якої є Родина Вжесневських

-- можна набути також rіznі ukraїnсьki stрави
у наших каварнях

739 Queen St. W., Toronto, Ont., Tel. 368-4235
St. Lawrence Mkt. 366-7259
483 Bloor St. W. 922-5875
2199 Bloor St. W. 769-5020
M-C Dairy, 212 Mavety 766-6711

ЯПОНСЬКІ ДЕРЕВОРИТИ

(Стаття 36 з серії про мистецтво)

У Японії поширені дві релігії, шінтоїзм і буддизм, три мови -- мужеська, жіноча і діточка, і два мистецтва, одне для аристократії, а друге для народу. Але японці в більшості не мають конфлікту у підході до життя. Аристократичне мистецтво, головно з чорно-білих малюнків, духове по суті, зі стилем і філософією запозиченими в Китаю. Воно унікальне і дуже дорогое. Тільки багаті можуть собі дозволити придбати. Друге -- народне мистецтво, полягає у друках з дереворитів, дуже кольористе, представляє людський побут, портрети, а також краєвиди. Народ не цікавиться філософією, але цікавиться своїм оточенням.

Древорити, у японському стилі унікальні для Японії. Вони були розроблені у 18-му і 19-му ст. як реакція проти китайських впливів на культуру Японії і для популяризації мистецтва. Через можливість продукувати дешеві друки, доступні загалом, вони здобули широку прихильність. Мистці самі походили не з багатих родин, виростали між нижчою клясою, знали її життя.

Утамаро, Гірошиге, Гокусаі -- прізвища найбільше знані на Заході. Гокусаі знаний зі своїх краєвидів, а головне -- гори Фуджі. Він продемонстрував високу якість своєї праці, вірно представляючи дух Японії.

Утамаро часто рахується як Рафаель Сходу. На жаль, мистці, які працювали над побутовими темами у Японії ніколи не цінувались високо. Історики навіть не подбали у свій час вивчити перебіг їхнього життя та розвиток їх праць, тому ми маємо дуже мало інформації про них. Наприклад, ніхто не знає місця народження Утамаро, і тільки поодинокі епізоди його життя дійшли до наших часів. Говорили, що Утамаро був дуже негарний і через це жінки цуралися його. Але він все ж таки не загубив поваги до жіночтва. У своїй уяві він шукав за ідеальною жінкою і рисував їх з майстерністю і любов'ю. Малюнки його жінок -- це ідеалізація жінки взагалі. Він їх творив високими і гарними, граціозними і елегантними.

При кінці минулого сторіччя, після того як Японія відкрила свої двері Західнім країнам, почала розцвітати, багато японських товарів припливли в порти Європи. Ці товари часто були завинені в забраковані друки японських мистців. У такий спосіб вони попали до рук любителів мистецтва і європейських мистців. Японські друки, направлені на людей нижчої інтелігентності, легкі до зрозуміння і тому їх прийнято без застережень. Багато мистців імпресіоністів захоплювалися друками з Японії і часто у своїх працях їх наслідували. Тож можна уважати, що японські друки мали вплив на розвиток західного мистецтва, бодай в імпресіоністичній школі.

У самій Японії дереворити хоч і були популярні між народом, ніколи не здобули впливу на філософію країни як впливну на неї чорно-біле мистецтво. Древорити принесли мистецтво до дверей кожного

громадянина, але звичайні обивателі не мали впливу на думання вищих кляс, які були завжди у правлінні держави.

Донедавна Японія дуже виразно ділилась на чотири кляси: Самураї або військовики були провідниками держави; далі йшли фармери, ремісники і четверта кляса, найнижча, купці. Цікаво порівняти це з американським поділом суспільства. Тут усе навиворіт...

Древорит є дуже цікава форма мистецтва й заслуговує на студії з боку мистецького, як також з соціологічного аспекту розвитку такої складної країни, якою Японія є сьогодні. Знаючи їхнє мистецтво, ми могли б краще зрозуміти японську ментальність, яка ховається у мистецтві. ■

BABY POINT LOUNGE 343 Jane St., Toronto tel. 767-2623

ПРИЄМНЕ І ВИГІДНЕ ПРИМІЩЕННЯ НА
ВСЯКІ ОКАЗІЇ

- Повна кухонна обслуга.
- Українські й інші страви, в наших або інших залях.

БУДЬТЕ ГОСТЕМ НА ВЛАСНОМУ СВЯТІ!
ПРО ВСЕ МИ ЗА ВАС ПОДБАЄМО!

МИСТЕЦЬКІ ВИРОБИ TRYPILLIA ARTS

Великий вибір рамок для картин
і дипломів

QUALITY ONE HOUR PHOTO LABS

і доброкісні фото для паспортів
та інших документів.

2285 Bloor Street W., Tel. 766-0113
Toronto, Ontario M6S 1P1

ВІДОМА ДЕНТИСТИЧНА КЛІНІКА д-ра ЯРОСЛАВА ШУДРАКА

Дає якісну професійну обслугу.

DR. J. SHUDRAK
DR. A. KOSTIRKO
DR. Y. KOSTYRKO

1555 Bloor St. W.
(на захід від вул. Dundas)
TORONTO, ONTARIO
M6P 1A5

Приймає за телефонним
домовленням і в наглих
випадках!

Тел. 532-3002

КЛАУС КІНКЕЛЬ: "МИ ВСІ СИДИМО В ОДНОМУ ЧОВНІ". МОЖЕ, Й ПОПЛИВЕМО РАЗОМ?...

Недавно в Україні побував віце-канцлер міністер закордонних справ Німеччини Клаус Кінкель, який мав зустрічі на найвищому рівні. Шановного гостя з Німеччини приймали Президент України Леонід Кравчук, Голова Верховної Ради України Іван Плющ, Прем'єр-міністер Леонід Кучма, міністер закордонних справ України Анатолій Зленко, інші офіційні державні та урядові особи.

Результатом відвідання України міністром закордонних справ Німеччини стало: підписання кількох важливих документів, зокрема, Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, протоколу про підготовку і підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі економіки. Угоди про співробітництво у галузі культури, а також підготовка декларації про співробітництво, яка, очевидно, буде підписана на найвищому рівні під час візиту в Україну канцлера Німеччини Гельмута Коля у червні цього року. Відрядним підсумком візиту можна вважати й подальше налагодження ділових зв'язків та широкого співробітництва в різних галузях промисловості між Україною і Німеччиною.

Завершуючи візит, Клаус Кінкель виступив перед українськими та закордонними журналістами. Зокрема, віце-канцлер міністер закордонних справ Німеччини позитивно відзначив просування України до шляху реформ, пов'язуючи цей процес з діяльністю уряду Леоніда Кучми. Все ж пан Клаус Кінкель не був настільки оптимістом (як деякі офіційні особи інших держав, котрі відвідують Україну), назвавши структури української ринкової економіки досить хиткими. Проте, керівник німецького зовнішньополітичного відомства сподівається, що ринкові реформи в Україні мають необоротний характер. Так повинно бути, бо Україна, через її зручне географічне розташування розглядається у Європі як стабілізаційний фактор, оплот співробітництва між Заходом і Сходом.

Продовжуючи тему інвестицій і допомоги українській економіці, міністер відзначив, що Німеччина не зменшуватиме їх число, а навпаки прагнутиме інтенсивніше брати участь в економічних процесах в Україні. Зацікавленість у цьому німецькі підприємці проявляють чи не найбільшу з-поміж усіх західних інвесторів. Це наочно доводить і той факт, що сьогодні в Україні функціонують 89 представництв німецьких фірм та компаній, створено 79 спільних українсько-німецьких підприємств, а невдовзі планується відкрити у Києві постійне представництво німецької економіки з питань інвестицій, яке надаватиме консультаційні послуги усім західним фірмам, які хочуть

мати справи в Україні, і яке допомагатиме спрямовувати кредити у різні галузі української економіки.

Не менш активною буде позиція німецьких економістів, бізнесменів, фінансистів стосовно економічного розвитку і капіталовкладень в українській економіці на міжнародній арені. Пан Клаус Кінкель запевнив, що він апелюватиме до західних підприємців з оцінкою необхідності і потреби підтримки реформ в Україні, у питаннях інтеграції її економічного процесу у міжнародні європейські економічні структури, фінансові організації тощо.

Німеччина також продовжує здійснювати економічну допомогу Україні, більше в рамках двосторонніх відносин між державами, не дивлячись на "офіційне" членство України в СНД (до речі, понад 50 відсотків усієї допомоги Заходу країнам СНД припадає на Німеччину, яка надала її за час існування цього формування на суму понад 80 мільярдів марок). Та все ж, як зазначив міністер, "процес допомоги не повинен перевищувати наших можливостей".

Обіцяючи сприяння і підтримку розвитку ринкових відносин в Україні, віце-канцлер зазначив, що кредити та капіталовкладення значно інтенсивніше провадитимуться із здійсненням реформ в Україні, з прискоренням ратифікації договору "Старт-І" та підписанням Україною договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Він зазначив, що ядерна Україна є стримуючим фактором для іноземних інвестицій, що Україні доти нагадуватимуть про її намагання стати без'ядерною державою, доки вона не стане.

Міністер також відзначив намагання України скоротити звичайні озброєння, зазначивши, що в Німеччині вже сьогодні є фірми, які можуть надати допомогу (консультаційну й фінансову), наприклад, у знищенні ракетного пального, звичайних боеприпасів, конверсії військової техніки тощо.

Дещо несподівано пан Кінкель охарактеризував політику США щодо України. Він заявив, що нова адміністрація США прагне ширших контактів і ділового співробітництва з Україною.

Торкаючись питання колишньої Югославії, німецький міністер високо оцінив миротворчу позицію України, її намагання сприяти якнайшвидшому розв'язанню конфліктів у цьому регіоні, а також схвалив її підтримку шестипунктної ініціативи США по врегулюванню відносин між новоутвореними державами на території колишньої Югославії.

Міністер підтвердив і той факт, що німецький уряд виділив 1 мільярд марок для компенсації тим людям, які постраждали від переслідувань німецькими націонал-соціалістами у роки другої світової війни. Ці гроші призначенні трьом державам: Росії, Україні, Білорусі. Але як вони будуть розподілятися, вирішуватимуть самі ці держави.

Візит віце-канцлера міністра закордонних справ Німеччини мав дружній характер, проходив у доброзичливій атмосфері. "Ми всі сидимо в одному човні", -- кілька раз повторив пан Клаус Кінкель. Якщо це так, то можна сподіватися, що попливемо разом.

Дмитро ОБЯК

I ВСЕ ЦЕ -- РОМАН КОЛІСНИК

Звичайно ж, твори письменника легше зрозуміти, знаючи його особу та біографію. Знайомство з Романом Колісником ще раз те потверджує.

Він -- це примхливе, майже унікальне поєднання доброзичливості, лагідності й тонкої іронії. Спілкуючися з такими людьми, неодмінно потрапляєш у магнітне поле їхньої особистості.

Усі обставини свого життя Роман Колісник подає здебільшого в гумористичній інтерпретації: народився, бо в цьому була якась необхідність, живе, бо тут є якась закономірність, щось пише, бо в цьому -- якесь непорозуміння...

Ні своєму життю, ні своїй літературній роботі він анітрохи не намагається надати якогось виняткового значення (а скільки з нас цим грішили!). Навіть, навпаки. Коли заходить мова про літературу, він має рукою: мовляв, нічого особливого. І починає розповідати про колег, до яких ставиться з пієтизмом: Улас Самчук, Віталій Бендер, ділиться враженнями від творів Ліни Костенко, Валерія Шевчука, Романа Іваничука або спостереженнями над тим, як впливає англомовне середовище на українського письменника.

Коли ж після тих недовгих імпровізованих лекцій мова знову переходить на його особу, він може іронічно зіткнути і сказати: "Що ви хочете від людини, яка завжди кругом запізнювалася? Я пізно одружився, пізно почав писати... Така в мене доля".

Це вже говорить і він, і не він. Бо пан Колісник непомітно "входить в образ" одного із своїх персонажів, добре знаного поміж читачів діаспори з його гумористичної книжки "Тяжко бути політичним емігрантом".

Зрештою, елемент запізнення, якщо говорити про одруження й часи літературного дебюту у пана Романа таки був. Лише після переїзду з Австралії до Канади (а було це 1957 року) він визначився в ролі постійного фейлетоніста журналу "Вісті комбатанта". А вже трохи згодом його твори почали регулярно з'являтися на шпальтах чи не всіх помітних українських часописів Канади й США. Шорсткуватий, без ностальгійної плаксивості, сентиментальності чи силуваності гумор Романа Колісника заімпонував справді вибагливому читачеві.

"Погідний гумор нашого автора нікого не очорнює, не принижує і не розправляється з вибраними під атаку об'єктами дощенту, а вносить натомість елемент дружньої посмішки... своєрідної примирливості в часом напружених ідеологічно й характерологічно ситуаціях", -- писав про книжку "Тяжко бути політичним емігрантом" літературознавець з США Роман Кухар. А вичерпне враження про одну з ідейних домінант гумористики Романа Колісника дадуть ось такі слова з його гуморески: "Наши провідники, як з' будуться на наради, то так поводяться, немов собі не вірять та один одного бояться. Ех, якби я був науковцем, то замість писати енциклопедії винайшов би таблицю проти страху: щоб мельниківський не боявся бандерівця, унрадівський уердепівця, де-

мократ гетьманця, православний католика, католик патріархальника... і навіть, щоб чоловіки менше боялися жінок..." Його веселе й задористе слово має і здорову національну ідею, і очищувальну, цілючу енергію, що її завжди несе в собі сміх.

Народився Роман Колісник 1923 року в селі Товстенькому на Поділлі. Вчився, за його словами, в трьох гімназіях -- польській, більшовицькій і німецькій. Юнаком пішов до дивізії "Галичина" ("Мене вело бажання боротися за вільну Україну", -- лаконічно коментує той факт). Уцілівши в боях, зазнав усіх тих перипетій, які судилися на долю колишнім воякам "Галичини".

З темою дивізії пов'язано перший "літературний образ" цього письменника, автора справді несподіваного й кількалиного. І це мені здається -- одна з найприкметніших особливостей Романа Колісника.

1989 року з'явилася друком його книга "Останній постріл (Доля одного вояка)". Це автобіографічна повість, у якій відтворено драматичну одіссею покоління вчоращих гімназистів, що пішло добровольцями до дивізії "Галичина".

До речі, в роботі над "Останнім пострілом" йому допоміг відомий український письменник Віталій Бендер (також колишній "дивізійник"), що жив на той час в Англії. Про це нещодавно писав сам автор: "Коли я працював над своєю повістю "Останній постріл", не маючи письменницької практики, я піslav Бендерові перший манускрипт "на рецензію". Бендер не тільки його прочитав, але написав дуже влучні зауваження і поради. Бендер прослухав англійський курс літературного писання, і його поради з теорії та з довголітньої письменницької і журналистичної практики були справді дуже допомічні"...

Після читання "Останнього пострілу" на згадку приходять "На Західному фронті без змін" Е.М. Ремарка й "Поза межами болю" Осипа Турянського -- твори багато в чому суголосні з повістю Романа Колісника. Людина у війні там також показана без героїчної реторики й дешевого пропагандистського патосу (ними до затруювання задурювала нам голови література так званого соціалістичного реалізму). Є в творі кров, смерть, жах (з великою художньою експресією вписано, скажімо, шпитальні сцени), є комічні епізоди, завдяки яким автор щасливо уникає небезпеки похмурої монотонності, що підстерігала б його при надуживанні однотипними сценами та інтонаційними ключами.

Ось, наприклад, один із таких епізодів, у якому з тонкою іронією змальовано ідейний вишкіл новобрачців дивізії "Галичина" під орудою німецьких ідеологів солдафонів: "Це "світоглядове" чи політичне виховання приносило велике відпруження і розвагу. Сотня сідала в холодку під деревами, а таку важливу "лекцію" читав нам сам сотенній командир. Форстройтер починав спокійно й повільно говорити, вияснюючи воєнну ситуацію. Чим більше говорив, тим більше захоплювався своїми словами про "найздібнішого фюрера", про "боротьбу на

життя і смерть" з жидівсько-комуністичними ордами Азі і остаточну німецьку перемогу", про "велике побратимство й геройські вчинки вояків зброй СС", про "нову Європу й особливу ролю, яку відіграватимуть частини зброй СС, і також ми". Перекладав нам його промови Врецьона. Він не перекладав, а перелицьовував виклади Форстройтера, як Котляревський "Енеїду" Вергелія. Часом Врецьона тут і там вstromляв якийсь свій жарт, і вся сотня вибухала сміхом, а тоді Форстройтер, не сподіваючися такого ефекту з його серйозних політичних висновків, підозріло споглядав на Врецьону, який з невинною міною розводив руками, ніби просив вибачення від усієї сотні, що не визнається на тонкощах політики. А часом Врецьона не звертав уваги на доповідь сотенного, і "читав свою лекцію", повну запалу й оптимізму, що наша дивізія стане зав'язком нашої української армії, додаючи нам віри в себе. Тоді інше захоплення опановувало вояків, і Форстройтер аж сяяв від задоволення, думаючи, що ми піднесені його ідеями..."

Вояки дивізії майже на кожному кроці чують од німецьких чинів, що вони -- не українська частина, ба навіть не українці. Можна уявити собі психологічний стан і моральне самопочуття людей, які змушені були одягти чужинецькі мундири, щоб мати змогу хоч у такий спосіб боротися проти більшовизму, а отже й -- за Україну; і ось цим людям відмовляють навіть у праві вголос називати своє національне наймення. "...я відходив, а в моїй голові, мов удари молотка по цвяхах, стукали слова Форстройтера: "Галиціанер!" За Польщі ти не був українець -- ти був русін, за російського царата ти не був українець -- ти був малорос, тепер в українській дивізії ти не українець -- ти галичанин! -- Ти не в українській дивізії, ти в галицькій дивізії!"

Майже на кожному кроці стикаються з такими обставинами молоді дивізійники. Їм намагаються вклести в голову, що оскільки свого часу галицькі землі належали до Австро-Угорської імперії, то вони значно більші до Австрії, аніж до України. Навіть обіцяють розглядати статус дивізійників приблизно на рівні фольксдойчів. Інколи бувають випадки, що дехто з хлопців піддається на ту пропаганду і починає косувати на "східняків", які теж -- хоч іх і значно менше, аніж галичан, -- входять до складу дивізії. В одному з епізодів ройовий командир Циган, обурений синдромами такого "галицького патріотизму", насаджуваного окупантами, вигукує до своїх вояків риторичні запитання: чи пам'ятують вони, що Й Шевченко, Й Петлюра теж були "східняками"?!

Колесо війни котиться до остаточної поразки Німеччини, що, зрештою, не було ніякою таємницею для всіх, хто записувався до "Галичини" ще від перших днів її творення, а в учораших гімназистів (хто з них лишився живим) нарощає тривога за долю всієї України, яка може вирішитися дуже трагічно під час бенкету переможців. У них поволі визріває підозра, що вони вже жодною мірою не зможуть вплинути на той перебіг подій. Але ці молоді вояки не складають зброю. Вони вже ведуть свою війну. Тепер вона зовсім не пов'язана з інтересами райху.

Надзвичайно привабливий образ головного героя "Останнього пострілу" -- вчора безтурботного й іронічного гімназиста Юрка, що його повсюдно переслідують асоціації з недавнього мирного життя. Він, по суті, людина глибоко цивільна. Але доля кинула його в це бойовище, і йому судилося бачити grimаси смерті й страждань зблизька, важити своїм молодим життям, жахатися абсурдності подій, що відбуваються на його очах (згадаймо бодай сцену, в якій на полі бою лежать один проти одного два українці -- один у формі солдата Червоної армії, другий -- у вермахтівському мундирі). Українців викошували репресії, що їх вела потужна машина більшовицького режиму, винищував голод. Тепер їх убивають фашисти. І вони теж допомагають темним страшним силам нищення, убиваючи один одного...

До таких вершин трагедійності бачення історичної ситуації не підносилися в жодному своєму творі письменники радянської України, хоч вони й створили чимало книг про втрати нашого народу в другій світовій війні.

Принципово важливим бачиться в "Останньому пострілі", що це твір виразно пронизаний гуманістичним патосом, який має в багатьох ситуаціях цілком конкретне "заземлення". Ось, скажімо, один із численних промовистих епізодів. "По полеглому житі сунеться, лежачи горілиць, червоноармієць. З його пробитої горлянки бульками надувається жовта сукровиця, тріскаючи під час його тихого скигління, з рота стирчить висохлий, аж білій язик. Коли поранений мене побачив, притишився на місці, не спускаючи з мене свого погляду. Мене мов вкопало в землю, не можу поворушитися. Він дивиться і дивиться. Врешті до мене повертається повна свідомість. Мов у гарячці, кидається до нього. Дрижачими пальцями намочую хустину водою з моєї фляги й звогчую йому язик, обмиваю лице. Бандажем обмотую йому шию... А що зробити з животом? -- його кишки змішані з землею і кров'ю. Стараюся не глядіти йому в вічі, але не в силі їх обминути. Очі благально щось просяять. Червоноармієць рухає губами, немов хоче мені щось важливого сказати... Що?... Зібравши всю свою увагу, силкуюся його зрозуміти. Він висилується, ледве підводить голову й харчить: "Достр..." Його голова немічно паде на густі стебла жита, повіки стулюються, він чекає... Я його зрозумів. Він просить його добити... вкоротити йому терпіння, муки... "Не убий, не убий, не убий!" -- Вбивати безборонну людину? Hi! Hi! Hi!"...

Bloor West Village
BAKERY & CAFÉ
763-3365

Натуральний доброкісний європейський хліб
та різні печива і торти

Завітайте до нас -- будете вдоволені!
2202 Блур стріт Вест -- ТОРОНТО
(схід від Runnymede Rd.)

Повість завершується страшною апокаліптичною сценою. Реве й здригається земля, вогонь пожирає все живе. Ще кілька годин тому Юрко зустрічав уранішне сонце, радів: "Сьогодні останній день війни! Сьогодні впаде останній постріл... Ми -- остання команда, -- горста вояків, що вкопалася на цій голій висоті, ми остання охорона тилів куреня перед несподіваним наскоком противника. Всі інші вояки вже відійшли з фронту..."

Фінал твору, як мовиться, за таких випадків, відкритий. Але обізнатому з історією дивізії читачеві в загальних рисах уявляється те, що жде Юрка і його вцілілих побратимів по ідеї та випробуваннях: буде полон, табір для інтернованих, буде довге очікування на вердикт союзників Радянського Союзу, а далі -- нова хвиля української політичної еміграції до далеких, чужинських берегів...

Зрештою, і сам Роман Колісник побіжно про те інформував у своїй монографії "Військова Управа та Українська дивізія "Галичина", виданій накладом Братства колишніх вояків I-ої Української дивізії Української Національної Армії 1990 року в Торонто. В цьому ґрунтовному дослідженні розглянуто ввесь процес визрівання ідеї і творення "Галичини", з'ясовано основні силові лінії ідейно-подільичної боротьби в українських колах, пов'язаної з дивізією... До речі, своєю монографією Роман Колісник, очевидно, несподівано для всіх, хто зізнав його до появи цієї праці, показав себе справді талановитим істориком, що вміє і скрупульозно систематизувати факти, й осмислити їх у широкому соціально-політичному контексті. Такою монографією цілком

міг би пишатися й дипломований, "чистий" історик. Отже, це, сказати б, "другий" Роман Колісник, що живе в свідомості читача в образі літописця Першої Української дивізії УНА.

Але перед тим, як оповісти про нього, треба повідомити таку істотну деталь, що вельми промовисто характеризує і його людську особливість:

Якщо ви попросите, аби Роман Колісник прокоментував свої гумористичні й сатиричні твори, то він раптом -- на ваше здивування -- почне розповідати про фейлетони й гуморески Дениса Депутата, Івана Кооперативного, Вальтера Кепа, Ро-Ко, Вальтера Цапа. З соковитих і гротескних деталей до характеристик цих авторів легко уявляються Колісникові колеги, "прописані" разом з ним у "веселому цеху" письменства української діаспори.

Але найнесподіванішим буде відкрити, що всі ті, про кого так залюбки й докладно розповідає письменник, у реальності не існують -- таких людей немає. Все це -- тільки його псевдоніми. Невтомний літературний містифікатор вигадав цілу низку персонажів, створив кожному з них відповідний імідж і передоручив ім авторство своїх творів, лишивши для себе, мабуть, тільки десяту частку з написаного. Великодушний і щедрий чоловік -- йому не шкода поділитися навіть словою -- тим, що більшість письменників вважають для себе найдорожчим. Навіть авторство книги фейлетонів "Тяжко бути політичним емігрантом", що вийшла в Торонто двома накладами й відзначена спеціальною нагородою, він "подарував" Вальтерові Кепу, чий авторський образ, може, найсуголосніший із тими творами, які ввійшли до цієї книги. Вальтер Кеп у його "автобіографії" подає своєрідний пролог до всього того, що відбудеться з ним далі на сторінках збірки "Тяжко бути політичним емігрантом". І все те -- часом карнавально бурхливе -- дійство справді гармонійно узгоджене з його химерним характером.

Ці побіжні нотатки -- тільки перше наближення до оригінальної творчої особистості Романа Колісника, чия творчість беззаперечно заслуговує уваги широкого читача "материкової" України. І я певен, що головна розмова про нього -- попереду. ■

Довідуюмося, що книжка Р. Колісника "Останній постріл" уже вийшла в Україні у вид-ві "Червона Калина", з доброго передмовою редактора "Дзвона" Р. Федорова.

Ред.

UKRAINSKA KNYHA

A Division of
Demo Trade Limited

Importer and distributor
of fine giftware

DUTY NOW
FREE!

No Duty on clothing
(except leatherware), footwear
and food sent in prepaid parcels to
Ukraine, Belarus, Russia, the Baltic
States and other parts of Eastern Europe.

- EMBROIDERED tablecloths towels bedspreads aprons blouses shirts
- BEAUTIFULLY PRINTED wool kerchiefs and shawls
- HAND PAINTED decorative plates and boxes
- INLAID WOOD from the Carpathians, Hutsulshchyna and Bukovyna
- GLASSWARE AND CRYSTAL from Lviv and Kiev
- BOOKS PERIODICALS and more

Your heritage art store

UKRAINSKA KNYHA
982 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6H 1L8
Canada
FAX:(416)631-4075 Phone:(416)634-7551 TELEX:06-22465

GEO. H. CREBER (від 1897 року)
208 Kingston Rd. at Woodbine
УКРАЇНСЬКА ФІРМА ПАМ'ЯТНИКІВ
У ТОРОНТО

-- першорядні майстри, скульптори і кресляри;
-- імпортований і місцевий граніт, бронза;
-- фотографії на порцеляні, нагробні написи;
-- хоч замовлення виконують висококваліфіковані
майстри -- наші ціни найпоміркованіші!

Тел. вдень -- 691-5712 і увечорі -- 762-3502

РОМАН ДЕМКІВ

СОЮЗ УКРАЇНЦІВ ПІДЛЯШШЯ

1992 рік це був перший рік діяння нової організації у Польщі -- Союзу українців Підляшшя. Створення цієї організації стало завершенням початкового етапу в процесі національного пробудження на цій північно-західній окраїні української етнічної території.

Хоч СУП територію своєї дії обімає все Підляшшя, однак на сьогоднішній день головна праця розгортається в північній його частині (Білостоцьке воєвідство), населення якої не було вивезене під час депортаций в 1947 р. і проживає в своїх прадавніх оселях від берегів Буга до берегів Нарви...

Центральне місце на карті українського Підляшшя займає Більськ, місто засноване українськими князями у XII ст. Там живе біля 30 тис. мешканців, в більшості українців, переважно несвідомих своєї історії і етнічної приналежності. Подібна ситуація і на цілому Північному Підляшші. Сумна доля зустріла старовинний, заснований в XI ст. Дорогичин, історичну столицю княжої Дорогичинської землі і місце коронації Данила Романовича Галицького на короля Русі. Зараз це місто цілком сполонізоване, а вся православна дорогичинська парафія начислює лише біля 50 родин.

Першим проявом творення українських організаційних структур стало тут відродження гуртка Українського суспільно-культурного товариства у Кліщелях (1985 р.). Пізніше виникли гуртки в Більську, Черемусі, Гайнівці та воєвідському Білостоці, який вже поза територією українського Підляшшя, але проживає в ньому та вчиться багато підляшуків. Виник також гурток УСКТ у Володаві, яка на самому півдні Підляшшя. В грудні 1990 р. для об'єднання в організаційній праці створений був Підляський відділ Об'єднання українців у Польщі (організація ця заступила бувше УСКТ).

Підляшшя все ж таки країна дуже специфічна і вимагає окремого підходу в праці над національним усвідомленням населення. Тому вирішено, про необхідність покликання до життя окремої організації, що не тільки допомогло б в інтенсифікації праці, але й було б водночас остаточним заманіfestуванням українського національного самовизначення корінного населення Підляшшя. І так наслідком багатомісячних підготовувань зареєстровано Союз Українців Підляшшя 2 червня 1992 р.

Союз Українців Підляшшя, місцем осідку якого є Більськ Підляський, в своєму статуті окреслюється як "організація українського суспільства Підляшшя, яка служить цьому суспільству і висловлює його інтереси".

У Статуті читаємо: "Метою Союзу є розвиток української національної свідомості серед українськомовного населення Підляшшя, діяння з метою збереження і розвитку місцевої української культури і ведення діяльності для здійснення громадянських прав української національної меншості в Польщі, гарантованих в нормах міжнародного державного права.

Союз приймає всі необхідні дії на користь демократичного і справедливого розв'язування проблем життя цього суспільства і заспокоювання його національних потреб..."

Це не лише статут, але і політичний маніфест, заяв про вихід зі стадії етнографічного животіння до стадії нації як культурного і політичного суб'єкту. Можна бо сказати, що раніше український етнос на Підляшші, зокрема північному, виступав лише як об'єкт маніпуляції. Так було сотні років тому, коли чужі держави -- Литва, Польща, Росія, Прусія та Австрія -- встановляли тут свої політичні кордони, так було і в цьому столітті, коли творилася і перетворювалася політична карта цієї частини Європи. В цьому однак столітті не тільки змінювали політичні кордони, але і пробували знищити цілі нації. І хоч правою є, що на Підляшші тотальному фізичному винищенню піддано лише жидів, які з цього регіону зникнули, крім поодиноких осіб, то не можна заперечувати, що винищенню мали бути піддані також українці...

В 20-х роках виникла на Підляшші і Поліссі справа білорусів. Цю якраз націю польський уряд вважав менш для себе небезпечною і тому, не мігши приховати існування на підлясько-поліському терені непольського населення, офіційно заявив, що воно білоруське, чи навіть... "тутешнє" (хто ж на своїй батьківській землі не є тутешній?). Такі власні етнічні "дані" і внесено до переписів населення в 1921 і 1931 роках.

Співпадало це повістю зі стараннями провідників білоруського національного руху, які до білоруської етнічної території намагалися зачислити всі землі, які належали колись до тзв. Північно-західного краю Російської імперії, в якого склад входили також Більський, Берестейський (Гродненська губернія) і Пинський (Мінська губернія) повіти. Цю власні територію, названу вже Західною Білоруссю, обняли своєю діяльністю дві політичні партії, які в мешній чи більшій мірі враховували у своїй діяльності білоруський фактор -- Комуністична Партія Західної Білорусії і Білоруська Селянсько-Робітнича "Громада".

Наслідком вищенаведених фактів було включення в 1939 р. Підляшшя і Полісся до складу Білоруської РСР та визнання місцевого непольського населення білоруським. Так само і після 1944 р. нова комуністична польська влада продовжувала "білоруську лінію" у відношенні до Північного Підляшшя -- в державних школах ведено навчання білоруської мови, після 1956 р. зорганізовано тут, при активній участі партійних функціонерів, мережу гуртків Білоруського суспільно-культурного товариства, натомість відносно активістів кліщелівського гуртка УСКТ "вжито засобів", завдяки чому цей культурний осередок повністю завмер на зламі 60-х і 70-х років. Ставлення комуністів до національного питання на території тзв. Білосточчини змінилося щойно коли їхня партія була вже на грани загибелі. Отже в 1989 р. почали вони в документах Воєвідського комітету ПОРП згадувати про існування на території Білостоцького воєвідства українського населення, мабуть розраховуючи на підтримку віячних за їхнє визнання українських активістів.

Вперше не визнає натомість факту існування українців на Північному Підляшші білоруський рух.

Тому також не можна ще сказати, що період маніпуляцій національною свідомістю етнічно українського

населення на Підляшші вже остаточно закінчився. Однак існує вже викристалізований центр української національної інтеграції цього населення, про що свідчить не тільки створення Підляського відділу Об'єднання Українців у Польщі (згодом Союзу Українців Підляшшя), але також поява популярної серед місцевого населення радіопередачі "Думка українська" (покищо всього година в тижні) і вихід у світ цілі низки друкованих видань, а зокрема квартальника "Над Бугом і Нарвою" (3 тис. тиражу).

Протягом цілого ХХ сторіччя переходила на Підляшші дезінтеграція успадкованих від попередньої епохи суспільних структур. Українське населення до цього часу проживало передусім по селах -- міста були тут невеликі і переважали в них жиди і поляки. Ситуація змінилася після II світової війни, коли почалося масове переселення до міст, в яких українське населення стало переважати. Однак цей процес вливання української етнічної маси до типово польських інституцій, як підприємства, школи, адміністраційні установи не придав містам українського забарвлення, а навпаки -- привів до прискореного процесу відчуження цього населення від своїх етнічних коренів. Першою жертвою цих змін стала обрядовість. Церковні свята, весілля чи хрестини, які століттями були великими подіями культурного характеру, зараз стали передусім лише нагодою до п'янства, а часто-густо і "мордобою". Трагічна є також ситуація рідної мови. Бувші селяни, і так вже назначені комплексом меншевартости, знайшовшися в міському середовищі в більшості визнали, що єдиним способом "допомогти" своїм дітям буде говорення з ними тільки по-польськи. Загальний рівень культури серед них -- дуже низкий.

Завданням українського руху є цю ситуацію змінити. Це передусім проблеми інтеграції навколо національних вартостей -- пам'яті про своє історичне минуле, культури, а також програми на майбутнє. Потрібна є однак і свого роду психологічна курація -- треба перестати думати, що "якось то буде", що "хтось" про все подумає і зробить. Наслідки такого "чийогось думання", були для українців, не тільки на Підляшші, завжди жахливи.

Дехто закидає нам, що український рух на Підляшші -- це інтрига, оплачувана грішми української діаспори з Канади і США. Надіючися, що допомога від уркайнців з цих країн може стати не лише вигадкою українофобів, але і дійсністю, наважуюся подати банкове кonto і адресу нашої організації:

Zwiazek Ukrainów Podlasia
PBK Warszawa, Poland
Oddział Bielsk Podlaski
nr 370419-5018-132.

Адреса для кореспонденції:

Zwiazek Ukrainów Podlasia
ul. Widowska 4, skr. poczt. 77
17-100 Bielsk Podlaski, Poland.

Надімося не тільки на грошеву допомогу але також і на українську літературу та пресу, які допоможуть нам в нашій культурній і суспільній праці. ■

СТАЛІНГРАД -- ЖАХЛИВА ІСТОРІЯ

Де-де, а в Німеччині найзапеклішу за всю другу світову війну масакру під Сталінградом, яка відбулася 50 років тому, згадано, тобто описано чи не найширше. В "УВ" ч. 5 (3033) за 31-го січня 1993 р. поміщено нотатку про "Втрати під Сталінградом", про які подали дані російські історики минулого січня на підставі архівів советської армії та КГБ.

Інформаційне агентство ІТАР-ТАСС 29-го грудня 1992 р. подало статистику російського міністерства оборони втрат червоної (советської) армії від 1918 р. ІТАР подало, що лише протягом другої світової війни втратили своє життя 8 509 000 солдатів советської армії і флоту, понад 97 000 солдатів міністерства внутрішніх справ, як також понад 60 000 осіб із прикордонних частин і частин державної охорони громадської безпеки. Всього разом протягом другої світової війни заплатили своїм життям майже 27 млн. громадян Советського Союзу. А вже по закінченні війни, згідно цього ж статистичного повідомлення, втратили своє життя додаткових 16 000 солдатів "при надаванні інтернаціональної й мілітарно-технічної діяльної допомоги".

Окремо в статистиці російського міністерства оборони відведено місце афганській війні (1979-1989), в якій не знати за що відібрано життя 14 433 військовикам, з яких убито 13 833 солдатів советської армії, 572 катебісти і 28 солдатів міністерства внутрішніх справ. В афганській війні в полон потрапило 417 вояків армії, з яких 119 звільнено з полону.

У "Втратах під Сталінградом", поданих в "УВ", вражає й те, що під час жорсткої битви за те місто на Волзі триособові комуністичні трибунали засудили на страту, до розстілу 13 500 осіб за "боягузство і дезертирство". Скільки ж тоді таких нещасних зничили комуністи протягом усієї другої світової війни?

За німецькими даними південний гітлерівський фронт начислював 1,5 млн. осіб. Під Сталінградом загинула армія чисельністю в 260 000 осіб. В загальному ж до сьогодні (згідно вермахтівського довідкового бюро в Беліні, заснованого в 1939 р.) нараховується 1,3 млн. без вістей пропавших німецьких солдатів. Скільки ж без вістей пропавших людей, яких гнали в советську армію?

Між іншим, по 50-х роках після битви за Сталінград в Німеччину передали з Росії пошту тих, що були оточені зими 1942-43 рр. на Волзі. Друга програма німецької телевізії оголосила розшуки одержувачів 300 листів німецьких солдатів з-під Сталінграду. 46-м одержувачам скоро було вручено останні ознаки життя іхніх рідних. Ця акція розшуків викликала нечуваний відгомін, бо в другу німецьку телевізійну програму зголосилося телефонічно 25 тисяч людей, які розшукують своїх загинулих; поштою надійшло 13 000 листів, в яких висловлюють надії довідатися про своїх рідних, які не повернулися з-під Сталінграду.

А. ГЛІНІН

"Нові Дні", червень 1993

ФЕДОРОВІ І НАДІЇ БОЙКО ПО 75

Добрий день, Пані Горгота!

Широзердечний привіт з нашої долини Оканаган у Британській Колумбії!

Сьогодні моєму татові сповнилося 75 років, а на слідуючий тиждень (28 квітня) і моїй мамі сповниться також 75 років. У честь їхніх уродин, і знаючи, що вони підтримують журнал "Нові Дні" ще з першого дня його існування, я включаю чек на двісті доларів (\$200.00) на пресовий фонд.

Многая, многая їм літа!
З пошаною,

дочка Марія Бойко-Дяконов

Сердечно дякуємо, пані Маріє, за те, що в такий саме спосіб вшановуєте 75-ліття тата і мами. До речі, не тільки вони видатно підтримують фізично і фінансово журнал "Нові Дні" від першого дня його існування. Журнал чите і підтримує також Ви з Вашим чоловіком більше, ніж будь-хто інший з вашого (молодого) покоління.

Без перебільшення можу і повинен сказати, якщо б бодай кожен 50-ий наш читач стільки давав про "Нові Дні", як дбаєте Ви і Ваші батьки, то перед журналом не стояло б гамлетівське -- "бути, чи не бути нам у наступному році". "Нові Дні" давно стояли б твердо на ногах і була б впевненість в тому, що коли не пощастило їх закрити агентурі Сталіна й Андропова, то тим більше не діб'ють їх нинішні репрезентанти "незалежної" України своєю, легко висловившись, некомпетентністю.

В одному з листів Ваш тато, Шановний Федір Афанасович, пише до мене: "Тримайся, друже! Бо я певен -- підеш ти, то піде і журнал "Нові Дні"... Шкода, що я вже не можу допомогти. Я був один, як палець делегатом на Форумі, а де були наші демократичні "боси"? Я був один з Канади на великому святі 1300-ліття Чернігова, на відкритті пам'ятника Т. Шевченкові. Відкривав Л.М. Кравчук... Я вислав понад 100 пакунків в Україну (хай половина рідним, ну але ж решта рідній Україні та її дітям, -- редакціям, письменникам, видавництвам. I лікі теж, і комп'ютери, і машинерію. Маю докази на все від людей і організацій. Все, що одержую від Канади -- пакую в Україну. Коли б 10% емігрантів вклали кожний 10-15 тисяч доларів (як я), то була б видна наша любов до України... В нас, східняків, інтелігенція зіпсована. Галицька робить, а наша... переважно п'є! Мені це прикро писати, але то факт. Наши люблять славу, але для слави треба багато-багато працювати..."

Вибач, що я розходився, але болить. Вітай свою дружину, яку треба б шанувати, бо вона тягне не менше видавця. Я був шість років у тяжкі часи представником "Українських вістей" у Бельгії, спасав "УВ" (мав 624 передплатників у цій маленькій країні). Маю докази і золоту грамоту від них з Німеччини. Ну, а зараз наші "великі" (прізвища пропускаємо) вже не можуть відповісти на листа. Боже-Боже... Я, друже, щиро кажу, що розчарувався партією..."

Сподіваюся, що Федір Бойко не розгнівається за цю довгу цитату в його приватного листа. А втім, листи до редактора рідко бувають цілком приватні та й у цьому листі нічого неправдивого не сказано. В кожному речені пізнається ювіляра, -- таким він був, таким і залишився. В 50-их роках очолював крайову організацію УРДП у Бельгії, на конференції, яку він скликав, було понад 100 делегатів (гай-гай -- і де вони нині?). Поручався особисто в бельгійській поліції за членів, на яких були доноси землячків, мовляв, це "комуністи". Був успішним фінансовим представником УНРади на Бельгію.

В Канаді Федір Бойко був кілька років членом Головної Управи СУЖЕРО і представником газети "Український Прометей". Відколи пішов на пенсію -- живе в мальовничому закутку серед гір Британської Колумбії, плекає сад і ловить рибу. Але при цьому продовжує цікавитись українським громадським життям, щедро жертвуючи на його потреби. Раніше більші суми жертвував на фонд молодих авторів "Молодої України". Правда, не знаю, чи відкрив цим бодай одного справжнього. Тепер -- "усе пакує в Україну". Прочитавши якось у газеті інтерв'ю з режисером Московського акад. театру ім. Маяковського Юрієм Йоффе, в якому той висловив мрію поставити кінофільм про рідне Сватове Луганської обл., Ф. Бойко пропонував своє спонсорство, з умовою, що фільм буде озвучений українською мовою. Йоффе від пропозиції заокеанського святівчанина відмовився. Ну, що ж -- московський патріот бодай виявив своє обличчя. Більшість нинішніх українських ділків і гроши від спонсорів беруть, і належного діла не роблять. Заноситься на те, що в такій атмосфері й Україні не допоможемо й наші діяспорні установи мимоволі задушимо...

Дай, Боже, щоб цього не стало і щоб такі жертвенні одиниці, як Федір Бойко і його дружина-помічниця Надія, яка виховала так добре дочку і виховує внуків, не розчарувались у нашій громаді до кінця.

У іхнє славне 75-ліття бажаємо їм усього доброго. ■

Дякую за число журналу, котре отримала "на кредит".

Прошу вибачити за запізнену віднову передплати. Хвороба й старість змусили мене виповнити заяву на автоматичний депозит моїх пенсійних чеків. Було нелегко господарити без пенсії і тому "потерпіли" мої журнали і газети. Тож з приемністю надсилаю чек на суму 100 дол. Це на віднову передплати "Н.Д." на два роки, а решта на пресовий фонд.

Бажаю дальших успіхів у важкій видавничій праці нашого цікавого й найкращого журналу "Нові Дні"...

Т. Мацьків, Торонто

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Бл. п. ВОЛОДИМИР МАРКО

До місяця червня ц.р. "Нові Дні" втратили більше читачів-однодумців, ніж попередньо за повні роки. Зокрема боляче відчулось втрату бл. пам'яти Володимира Марка, з яким останній час довелось близько співпрацювати і який відішов у вічність 28-го березня 1993 року в торонтській лікарні після тяжкої недуги.

Володимир Марко народився 16-го вересня 1916 р. в Луцьку (Західна Волинь), в родині військового офіцера Андрія і Катерини з дому Залеських. В наслідок війни був з матір'ю евакуйований на схід і до 1924 року жили в Києві. Батько з рештками Амрії УНР був інтернований у Польщі, а після звільнення працював до 1937 року у Перемишлі. Повернувшись, малий Володимир деякий час жив у родині матері на Перемишині. Після закінчення лісної школи працював у лісництві аж до арешту гестапом у 1944 р. Після звільнення з концентраційного табору наприкінці війни йому пощастило втекти з транспорту "на родину" і влаштуватись на працю в Польщі. Але сподіваючись розкриття і арешту комуністами, Володимир Марко залишив Польщу й щасливо прибув до Західної Німеччини, а звідси в 1947 році -- до Канади.

Тут він працював у різних містах -- Монреалі, Саскатуні, Торонто, Садбурах та інших, -- активізувався в українському суспільно-громадському житті і завдяки своїй працьовитості, рішучості, ідейності й почуттю громадського обов'язку, всюди залишив за собою помітні осяги.

Своєю невтомною діяльністю бл. п. Володимир Марко заслужив особливо на відчіність вірних Української Православної Церкви в Канаді (був редактором її органу "Вісник", секретарем Ювілейного Комітету 1000-ліття, членом управ церковних громад тощо) та Союзу Українців Самостійників, у мережі якого виконував чимало провідних функцій. Він був довший час головою Прихильників ДЦ УНР, а останній час також керівником його Ресорту преси й інформації. З доручення Державного Центру двічі їздив в Україну, ставши свідком і співучасником українського державного відродження.

Бл. п. Володимир Марко мав різку прямолінійну вдачу й тверді свої переконання, але вмів конструктивно співпрацювати з людьми різних поглядів для загального всеукраїнського добра. Тож з його відходом велика українська громада в Канаді втратила ще одного свого провідника.

Похоронено покійного на українському цвинтарі св. Володимира в Оаквіл, з участю Владики Юрія -- єпископа Східної епархії УПЦК.

Засмучений дружині й найближчій помічниці пані Галині та всім приятелям і однодумцям бл. п. Володимира висловлюємо наше глибоке співчуття. ВІЧНАЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Св. пам. СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

Ділімося сумною і болючою вісткою з нашим Членством і Українською Громадою, що 8 травня 1993 р. відішов у вічність сл. п. СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ на 87-му році свого виповненого працею для української культури життя.

Сл. п. Святослав Гординський, відомий поет і літературознавець, мистець-маляр та мистецтвознавець, редактор літературних і мистецьких журналів, співредактор збірників "Слово", член Президії ОПУ "Слово" та член-засновник ОУП "Слово" був одним із найбільш відомих діячів українського культурного життя.

Похорони відбулися в середу, 12 травня 1993 р. на Українському Православному Цвинтарі у Бавнд Брук, Нью Джерсі, США.

Родині Покійного висловлюємо наше глибоке співчуття.

Об'єднання Українських Письменників "Слово"

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ ІВАНА БОДНАРЧУКА

У третю річницю смерти найдорожчого Мужа, Батька і Дідуся Івана Боднарчука складаємо нев'янучий вінок у його світлу пам'ять -- \$25.00 на видавничий фонд "Нових Днів". Пам'ять про нього житиме вічно у наших серцях.

Дружина Емілія і син Ярема з родиною

В ПАМ'ЯТЬ д-ра ІВАНА БЕКА

Замість квітів на свіжу могилу світлої пам'яตі д-ра Івана Бека, брата нашої дорогої Радної Марусі Бек, зі щирим ій співчуттям, складаємо 50 доларів на фонд "Нових Днів". Вічна Йому пам'ять!

Степан і Ганна Черінь Панькови

В ПАМ'ЯТЬ СТЕПАНИДИ ІЩЕНКО

Вкладаю маленьку "лепту", щоб чек на 100.00 доларів. Це передплата, а решта нехай буде в світлу пам'ять моєї дорогої Матусі -- СТЕПАНИДИ ПОТАПІВНИ ІЩЕНКО (дівоче прізвище -- Науменко). Померла 21-го жовтня 1992 року, не доживши одного місяця до 94. Похоронили її разом з усім її горем та муками... а все ж на Рідній Землі.

Микола Іщенко

В ПАМ'ЯТЬ ТЕТЯНИ КАЛІНІЧЕНКО

Пересилаю чек на \$50.00, з чого \$30.00 на передплату, а \$20.00 на видавничий фонд у першу річницю смерті моєї землячки ТЕТЯНИ ІВАНІВНИ КАЛІНІЧЕНКО, яка померла 15-го травня 1992 року в Буенос Айрес, Аргентина.

Тетяна Гриценко, Вест Роксбури

Св. п. АНДРІЙ Х. БОНДАРЕНКО

Ділімося з читачами сумною й болючою вісткою, що 10-го квітня 1993 р. упокоївся у Лондоні, Англія, після довгої і тяжкої хвороби наш незмінний і незамінний представник на Великобританію АНДРІЙ ХАРИТОНОВИЧ БОНДАРЕНКО.

Покійний довгі роки був скромним, чесним і відданим громадським працівником, таким, які тримають на своїх плецах українське організоване життя, а зокрема вільну українську пресу.

Вже бувши смертельно хворий, в останньому листі до редактора, 23-го лютого 1993 року писав: "...Відносно дальшої долі журналу, у зв'язку з непевною ситуацією на Україні, журнал нехай поки що видається таки в Канаді. Бажаю Вам і всім співпрацівникам журналу всього гарного".

Що ж, друже Андрію -- намагаємось виконати Твоє бажання і робимо все можливе, щоб "Нові Дні" виходили далі в Канаді. На жаль, без таких відданих помічників, як бл. п. Андрій Бондаренко, Сергій Криволап, Терентій Мироненко і нечисленні інші "Новим Дням" стає щораз важче.

Хай буде вічна Вам пам'ять, Друзі!

Бл. п. д-р МИХАЙЛО КАЧАЛУБА

З жалем сповіщаємо, що дня 7-го квітня 1993 р. закінчив своє життя наш довголітній член д-р Михайло Качалуба -- лікар і поет.

Покійний проживав і працював у Швейцарії та там і помер у місцевості Шерне.

Родині Покійного складаємо наше співчуття.

Управа Об'єднання Українських Письменників "Слово"

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

КАНАДА:

Дяконов Марія, Пентіктон	\$200.00
Іщенко Микола, Садбури (у пам'ять своєї матері)	70.00
Гошуляк Йосип, Торонто	50.00
Бардин Ігор, Торонто	40.00
Скрипчинський Юрій, Торонто	40.00
о. Демчук Богдан, Саскатун	30.00
Боднарчук Емілія, Торонто (у пам'ять свого мужа Івана)	25.00
д-р Войчишин Іван, Оттава	25.00
Турченюк Ірина, Мінтрреаль	20.00
Хархаліс Я., Miccicara	20.00
Шнуркова Ольга, Пенетанг	20.00
Притула Степан, Стоні Крік	20.00
Гузик Д., Ванкувер	15.00
Слонівський Євген, Ньюмаркет	15.00
Яремчук І., Тандер Бей	12.00
Божик Марія, Торонто	10.00
Вацік В., Іслінгтон	10.00
Камінський А., Вестон	10.00
Доброліж Валентина, Едмонтон	10.00
Гончарук Марія, Кіченер	10.00
Стадник О., Едмонтон	10.00
Тимошенко Ірина, Торонто	10.00
Торошенко Юрій, Віндзор	10.00
Кукса Григорій, Вінніпег	5.00
Лаута Спіридон, Віловдейл	5.00
Степовий А., Монреаль	5.00

США:

Панькови Галина і Степан, Порт Шарлот (в пам'ять д-ра Івана Бека)	\$50.00
Гриценко Тетяна, Вест Роксбури (в пам'ять Тетяни Калініченко)	20.00
Д-р Павлишин Дмитро, Севен Гілс	20.00
Лисемко М.І., Рунтато, Гот Спрінгс	20.00
Роббінс Галина, Менло Парк	20.00
Стан В., Бостон	20.00
Іваницький Микола, С. Орандж	10.00
Шембелль Галина, Бінгтамптон	10.00

ІНШІ КРАЇНИ:

Шарко Богдан, Німеччина	\$14.00
о. Онішко Сергій, Кіппакс, Австралія	10.00

ПЕРЕДПЛАТИЛИ ЖУРНАЛ ДЛЯ ІНШИХ:

Д-р Ігор Трач, Цвікау, Німеччина	2
Іщенко Микола, Садбури, Канада	1
Федосенко Степан, Торонто, Канада	1

Усім добродіям-жертводавцям щиро дякуємо!

Без їхньої значної допомоги "Нові Дні"

вже не могли б виходити.

Редакція і Адміністрація

Через брак місця довші, актуальні листи довелося відкласти до наступного числа.

Редакція

КОРОТКО ПРО "НОВІ ДНІ"

...В останніх роках, завдяки живим контактам з вільною Україною, журнал став багатший і наче ясніший. З приемністю та жадобою прочитую, як кажуть, душком.

Бажаю Вам, шановний редакторе і близький земляче, дальших успіхів та творчої наснаги в цій благодородній праці...

Григорій Мигаль, Тандер Бей

***

...А знаєте, що я хочу оце "ляпнути"? Не дивуюсь, коли нашого Батька Тараса відвідають у Римі, у Львові і Латинській Америці в римські тоги. Дивує, що Ви у березневому числі "пропечатали" Батька Тараса евангелістом-штундою. Я не думаю, що він з "евангельських Блаженних".

Не гнівайтесь на мене "грішного", бо я ж Тараса розумію -- "Кайдани порвіте I вражко злою кров'ю волю окропіте!"

Микола Іщенко, Садбури

В цьому ж і велич Шевченка, що кожен розуміє його (як і Сковороду, Костомарова, Драгоманова, Куліша, Франка) по своему. Ред.

***

Союз Українок Канади, відділ св. кн. Ольги при Катедрі св. Володимира в Торонто пересилає свою скромну пожертву в сумі \$50.00 на видавничий фонд і потреби Редакції.

При цій нагоді бажаємо Вам дальших успіхів у Вашій невтомній праці для добра українського народу.

З пошаною та християнським привітом.

За Управу Відділу,
Добр. Катерина Сенцю, Секретарка

ХАТХА-ЙОГА І ЗДОРОВ'Я

Надсилаю до Вас переклад статті "Хатха-Йога -- наука про здоров'я" із журналу "Знання-Сила" та прошу надрукувати її у Вашому журналі.

В цій статті описано як одному старшому чоловікові, безнадійно-тяжко хворому, вдалося відновити його здоров'я і працездатність за допомогою лікувальних гімнастичних вправ із багатовікової, постійно вдосконалюваної індуської науки про фізичне здоров'я -- ХАТХА-ЙОГИ.

Більше, як три роки тому, я був також кілька років підряд безнадійно хворий. Але прочитавши вищезгадану статтю, яка послужила мені прикладом, я серйозно, по своїх можливостях, став систематично виконувати лікувально-гімнастичні вправи за системою "Хатха-Йоги" і самопсихотерапії. І, як наслідок, за порівняння короткий час я вилікувався. Тепер, як на свої 79 років я став здоровим, працездатним та вміру життерадісним. Це все головним чином, дякуючи, що я систематично, щоденно біля однієї години роблю лікувальні вправи за системою "Хатха-Йоги" і частково Раджа-Йоги.

Іван Перепадченко,
Торонто, 15.5.1993

За статтю про Хатха-Йогу щиро дякуємо. Надрукуємо в більшому часі. Рівночасно інформуємо читачів, що в попередній статті автора "Росомаха -- найлютий звір Канади" ("Нові Дні", квітень 1993, стор. 36) в першій колонці, в 16-му рядку згори, пропущено таке суттєве речення: "Вона скочила в середину, двох її вовків розірвала, а останні кинулись врозтіч". Вибачте за недогляд. Ред.

POSTAGE PAID AT TORONTO

Publications Mail Registration

Number 1668

if not delivered please return to:

NOWI DNI
P.O. Box 400, STA ~D~
TORONTO, ONT.
CANADA M6P 3J9

UKRAINE

'93 CHARTERS DIRECT TORONTO - KIEV

AIR UKRAINE

Direct charter flights from TORONTO to KIEV on AIR UKRAINE beginning May 15th every 2 weeks. Price from \$1200.00 to \$1450.00 PRE-PAY tickets for your relatives in Ukraine to visit Canada on DIRECT FLIGHT from KIEV to TORONTO \$1500.00

TOURS TO UKRAINE 2 WEEKS

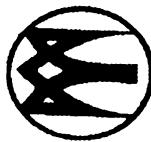
<u>HELLO UKRAINE:</u>	Kiev 1, Lviv 5, Ternopil 5, Kiev 2 - 13 nts Departures: All charter dates	<u>from \$2190.00-\$2350.00</u>
<u>GOLDEN UKRAINE:</u>	Kiev 1, Lviv 10, Kiev 2 - 13 nts Departures: All charter dates	<u>from \$2290.00-\$2490.00</u>
<u>HOSPITABLE UKRAINE:</u>	Kiev 1, Lviv 2, Ternopil 8, Kiev 2 - 13 nts Departures: All charter dates	<u>from \$2090.00-\$2190.00</u>
<u>THE BEST OF UKRAINE:</u>	Kiev 1, Chernovtsi 2, Ternopil 2, Lviv 2, Yalta 3, Kiev 3 - 13 nts Departures: All charter dates	<u>from \$2290.00-\$2550.00</u>
<u>BUKOVINA:</u>	Kiev 1, Chernovtsi 9, Kiev 3 - 13 nts Departures: May 30, June 27, July 25, August 22, Sept. 5	<u>from \$2190.00-\$2290.00</u>
<u>IVANO-FRANKIVSK:</u>	Kiev 2, Ivano-Frankivsk 9, Kiev 2 - 13 nts Departures: May 30, June 27, July 25, August 22, Sept. 5	<u>from \$2190.00-\$2250.00</u>
<u>DNIPRO CRUISE:</u>	Eight-day cruise between Kiev & Odessa, 24 sailings, all inclusive from \$520.00 CAN per person, Outside Cabin, Main Deck, Two Lower Berths. TREAT YOUR RELATIVES IN UKRAINE	

YOUR RELATIVES IN UKRAINE CAN JOIN YOU!

FOR FURTHER DETAILS & PRICES
CALL YOUR FAVOURITE TRAVEL AGENT!

Air Ukraine

1013 BLOOR STREET WEST
TORONTO, ONTARIO
CANADA M6H 1M1
TELEPHONE (416) 537-2165
FAX (416) 537-1627
TELEX 06-218557
TOLL FREE LINE CANADA 1-800-268-1785